

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická

Katedra historie

**SMÍRČÍ KŘÍŽE
V CHEBSKÉM REGIONU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Pavlína Plevná

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. dubna 2017

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucímu mé diplomové práce Doc. PhDr. Janu Kiliánovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady a věnovaný čas. Dále Společnosti pro výzkum kamenných křížů za poskytnutí materiálů a vzácných informací ke konkrétním křížům. Nakonec chci poděkovat Janu Plevnému, které mi byl opět nápomocen při cestách za kříži.

OBSAH

ÚVOD	5
1 CO JE TO SMÍRČÍ KŘÍŽ?	8
2 HISTORIE SMÍRČÍCH KŘÍŽŮ	11
2.1 SMÍRČÍ SMLOUVY	14
2.1.1 Smírčí smlouva 5. 7. 1467 z Chebu	15
2.1.2 Část smírčí smlouvy 1. 11. 1467 z Chebu.....	17
3 DOCHOVANÉ KŘÍŽE V REGIONU CHEB	18
3.1 AŠ	20
3.1.1 Kříž v Aši (0017).....	20
3.1.2 Kříž v Aši (0018).....	21
3.1.3 Kříž u Aše (0019).....	21
3.1.4 Kříž v Dolních Pasekách (0829)	22
3.2 DOLNÍ ŽANDOV	23
3.2.1 Dvojice křížů v Dolním Žandově (0604, 0965)	24
3.2.2 Kříž u Dolního Žandova (0919).....	25
3.3 FRANTIŠKOVY LÁZNĚ	26
3.3.1 Kříž na Komorní Hůrce (0046)	26
3.4 HAZLOV	27
3.4.1 Trojice křížů v Hazlově (0023, 0026, 0027)	28
3.4.2 Kříž v Lipné (0024).....	29
3.4.3 Kříž v Polné (0653).....	31
3.4.4 Kříž a torzo kříže v Polné (0025, 0956)	31
3.5 HRANICE	32
3.5.1 Kříž v Trojmezí (0022)	33
3.6 CHEB.....	33
3.6.1 Kříž v Bříze (1103)	34
3.6.2 Kříž v Dolních Dvorech (0917)	35
3.6.3 Kříž v Dřenicích (0651)	36
3.6.4 Kříž u Maškova (0037)	36
3.6.5 Kříž u Myslivny (0571).....	37

3.6.6	Svoz křížů v Podhradu (0043, 0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797).....	38
3.6.7	Kříž u Steinu (0028).....	40
3.6.8	Kříž u Svatého Kříže (0035)	41
3.7	LÁZNĚ KYNŽVART	41
3.7.1	Kříž u Lázní Kynžvart (0605)	42
3.8	LIBÁ.....	42
3.8.1	Kříž u Hůrky (0935).....	43
3.9	LUBY	44
3.9.1	Kříž u Opatova (0950).....	44
3.10	MILHOSTOV	45
3.10.1	Trojice křížů v Milhostově (0040, 0041, 0050)	45
3.10.2	Dvojice křížů v Milhostově (0038, 0039)	47
3.10.3	Kříž v Mostku (0029).....	48
3.11	MNICHOV	48
3.11.1	Kříž v Mnichově (0056).....	49
3.11.2	Kříž v Mnichově (0778).....	49
3.12	NEBANICE	50
3.12.1	Kříž ve Hněvíně (0925).....	50
3.13	NOVÝ KOSTEL	51
3.13.1	Kříž v Mlýnku (0033)	51
3.13.2	Kříž v Kopanině (0034).....	52
3.14	OVESNÉ KLADRUBY	52
3.14.1	Kříž u Ovesných Kladrub (0057).....	53
3.14.2	Kříž u Ovesných Kladrub (0777).....	53
3.15	PLESNÁ.....	54
3.15.1	Trojice křížů v Plesné (0030, 0031, 0032).....	54
3.15.2	Kříž v Lomničce (0049)	56
3.16	POMEZÍ NAD OHŘÍ.....	57
3.16.1	Kříž v Dolní Hraničné (0051)	57
3.16.2	Kříž u Horní Hraničné (0052)	58
3.16.3	Kříž u Horní Hraničné (0053)	58
3.17	PODHRADÍ.....	59
3.17.1	Kříž u Maraka (0020).....	59

3.17.2	Kříž v Podhradí (0021)	60
3.18	TŘEBEŇ	61
3.18.1	Kříž u Dvorku (0036)	61
3.18.2	Kříž v Povodí (0958)	62
3.19	VLKOVICE	62
3.19.1	Kříž u Vlkovic (0779)	63
3.20	ZÁVIŠÍN	64
3.20.1	Kříž v Závišíně (0055)	64
4	SPOLEČNOST PRO VÝZKUM KAMENNÝCH KŘÍŽŮ	65
5	LITERATURA A METODOLOGICKÁ PRŮPRAVA	68
6	NÁVRH DIDAKTICKÉ APLIKACE	73
6.1.1	Edukační vycházky s pracovními listy	76
6.1.2	Didaktická hra při edukační vycházce	77
	ZÁVĚR	78
	SUMMARY	81
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	83
	Prameny	83
	Literatura	83
	Stati ve sbornících	83
	Kvalifikační práce	85
	Internetové zdroje	85
	PŘÍLOHY	87

ÚVOD

Kamenné kříže ve volné krajině se často schovávají v houští a spousta kolemjdoucích je nechá bez povšimnutí. Málokdo ví, že tyto drobné památky označují místo vraždy nebo jiného zločinu a skrývají často hrůzostrašná tajemství. Ve středověku fungovalo úplně jiné právo než dnes, kdy spoléháme na státní orgány, které by měly zajistit spravedlnost. Pokud vraha nikdo neudal, nebyl nikdy potrestán. Pouze poškozený nebo pozůstalí oběti mohli ohlásit násilný čin. V tomto případě mohlo být uplatněno smírčí právo, tj. mimosoudní vyrovnání. Vrah slíbil splnit kající požadavky včetně postavení smírčího kříže na místě činu, které byly sepsány před svědky, a tím došlo k uzavření tzv. smírčí smlouvy. Pokud pachatel všechny podmínky splnil, bylo mu odpuštěno pozůstalými i Bohem. Na druhou stranu, pokud vrah požadavky smírčí smlouvy nesplnil, mohl být ze strany příbuzných oběti pronásledován a beztrestně zabit.¹

Jakmile vyjde najevo historie křížů, na jejich místo se snese tajuplná atmosféra a ony se stávají lákavějším cílem výletů. Krvavé činy totiž od pradávna přitahují pozornost dospělých i dětí, dodnes trvá fascinace hříchem nejvyšším. Od dětství jsme chodili s rodinou na vycházky, na kterých jsme míjeli kamenný kříž u Komorní hůrky. Stal se záchytným bodem, ale i nezodpovězenou otázkou. Proč tady stojí? Tento kříž mě přivedl k problematice smírčích křížů. Hlavně zjištění, že kříž na Komorní hůrce není na Chebsku jediný, ve mně vzbudilo chuť navštívit všechny ve svém okolí a kupodivu jsem zjistila, že je jich v chebském regionu nejvíce z celé České republiky.

Toto téma bylo částečně zpracováno v mé bakalářské práci. Problematice smírčích křížů v chebském regionu se věnuji i ve své diplomové práci, ale trochu z jiného hlediska. V bakalářské práci jsem se zaměřila na kamenné kříže dochované i nedochované a pátrala po jejich příběhu nebo lidovém vyprávění. V diplomové práci se zabývám pouze dochovanými kříži vyskytujícími se ve volné krajině a navrhuji jejich didaktické využití ve škole v rámci regionálních dějin. Úcta a ochrana památek se musí pěstovat už od dětství a škola je pro to nejvhodnější. Ke zpracování z didaktického hlediska mě také vedlo mé pedagogické zaměření a budoucí využití na škole, kde budu vyučovat. Proč by učitel měl dát přednost zrudnosti Jacka Rozparovače ve Velké Británii či dalším historickým fenoménům zahraniční

¹ Viz kapitola 2 Historie smírčích křížů.

kriminality, když může vyložit regionální krvavou událost, která se udála v blízkém okolí žákova bydliště. Blízkost těchto činů, ač spáchaných v minulosti, vždy vzbuzuje znepokojení i fascinaci zároveň.

Mezi mé cíle diplomové práce patří zpřehlednění dochovaných kamenných křížů vyskytujících se ve volné krajině v chebském regionu s jejich stručnou historií. Dále navržení edukačních vycházek a výletů do okolí a vytvoření pracovních listů pro žáky k problematice smírčích křížů a ke konkrétním kamenným křížům, které budou cílem vycházek. Navrhované pracovní listy mají žáky hravou formou seznámit více s těmito drobnými památkami a mají za úkol žáky motivovat k jejich zájmu o ně i k jejich ochraně. Navíc žáci více poznávají své blízké okolí a mohou si k němu vytvářet užší vazby.

Z praktického hlediska a z hlediska zaměření na dochované kříže jsem vynechala jakékoliv repliky křížů vyskytujících se v okolí, jelikož z nich „dýchat“ historie sotva může, a kříže uložené v lapidáriích či v muzeích. Například neuvádím v této práci kříž v Mariánských Lázních, protože se nenachází ve volné krajině a jeho původní místo bylo mimo region Cheb.² Na druhou stranu v diplomové práci na seznam dochovaných přibylo 7 kamenných křížů především z okolí Mariánských Lázní, které spadají pod region Cheb, což celkový počet zvyšuje na 60 nalezených křížů. Kříže jsem označila do mapy chebského regionu, kterou lze si prohlédnout v obrazové příloze.³

Diplomová práce je rozdělena do 6 hlavních kapitol. V první kapitole popisuji obecně smírčí kříž, včetně symboliky kříže v křesťanství, a jak ho poznat v přírodě. Dále jeho dobu výroby, určování stáří apod. V druhé kapitole se věnuji historii smírčích křížů, jejich výskytu ve světě, vysvětluji jejich vznik a významy jim přisuzované. Pozornost dále patří závislosti na městském právu a vlivu práva norimberského na hraniční oblasti českých zemí. Smírčí smlouvy jsou vyčleněny ve zvláštní podkapitole, kde popisuji jejich obecný charakter a dále podrobněji rozebírám konkrétní příklady. V kapitole číslo tři přecházím k hlavní části práce regionálně zaměřené na dochované kříže na Chebsku. Kříže jsou rozděleny podle nejbližšího města, která jsou řazena abecedně. Názvy kapitol konkrétních křížů jsem zvolila stručně, např. Kříž na Komorní hůrce (0046), kde uvádím pouze slovo „kříž“, protože přívlastek

² PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I.* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0. s. 84.

³ Viz obrazová příloha č. 4.

smírčí by mohl být zavádějící, ačkoliv jsou takto pojmenovávány běžnou veřejností. Ne všechny kříže byly totiž doloženy jako kříže smírčí. Název pak pokračuje pojmenováním nejbližší oblasti, u které se kříž vyskytuje, a v závorce jeho evidenční číslo přidělené Centrální evidencí kamenných křížů, zřízené Společností pro výzkum kamenných křížů při muzeu v Aši. Ve čtvrté kapitole této práce se především zabývám činností Společnosti pro výzkum kamenných křížů, protože hlavně jejím členům vděčíme za ochranu křížů nejen v chebském regionu, ale v celé České republice. V páté kapitole jsem si dovolila upozornit na odbornou literaturu ke kamenným křížům a seřadit knihy podle mého výběru a doporučení. V tomto seznamu neopomím ani práce z oblasti krásné literatury. Poslední kapitola je didakticky zaměřená. V ní představuji čtenářům své vlastní návrhy didaktického využití smírčích křížů ve škole i mimo ni. Využívám rámcový vzdělávací program včetně volby klíčových kompetencí, edukačních cílů a mezipředmětových vazeb. Konkrétní navrhované pracovní listy uvádím v textové příloze.⁴

Při psaní předkládané diplomové práce jsem využila jako základ svou předešlou práci bakalářskou, kde jsem důkladně sesbírala informace o křížích z Centrální evidence kamenných křížů Společnosti pro výzkum kamenných křížů a z německých periodik a literatury. Proto se má vlastní bakalářská práce stala nejužívanějším zdrojem této práce. Dále jsem využila převážně sekundární literaturu prezentovanou hlavně sborníky Společnosti pro výzkum kamenných křížů, kde členové publikují nové objevené poznatky. Mezi mé informační zdroje patřil pochopitelně i internet.⁵

Všechny uvedené smírčí kříže jsem osobně navštívila, změřila a zdokumentovala, ať v rámci bakalářské práce nebo práce diplomové, kdy jsem uskutečnila revizi některých křížů (např. kříž u Steinu) a objevovala kříže nové (např. kříž u Vlkovic). Aktuální fotografie křížů pochází z mého soukromého archivu a mnou naměřené údaje včetně GPS souřadnic lze spatřit v textové příloze na konci této práce.⁶

⁴ Viz textová příloha č. III.

⁵ Viz kapitola Seznam použité literatury a pramenů.

⁶ Viz textová příloha č. I.

1 CO JE TO SMÍRČÍ KŘÍŽ?

Pokud naše oči zavadí o kříž stojící volně v krajině, první myšlenka, která nám vytane, na mysl, je, že tu někdo umřel. A že tento kříž označuje i jeho hrob, což způsobuje silná tradice křesťanství zakořeněná v našem podvědomí. Již od středověku se hrob označoval křížem, aby upozornil na to, že je tu pochován křesťan.

Kříž je dnes největším dosud známým symbolem křesťanství, respektive hlavně křesťanské církve. Je to neodmyslitelný znak Ježíše Krista, protože právě svůj dřevěný kříž si odnesl na Golgotu, kde na něm byl ukřižován. Dodnes zůstává symbolem Kristovy oběti a křesťanské víry.⁷ Ale nebylo tomu tak hned od počátku. Prvním symbolem křesťanů byla ryba jako tajné znamení samotného Ježíše Krista a křtu v dobách, kdy byli křesťané pronásledováni.⁸ Kříž byl ve starověkém období používán jako popravčí nástroj a první křesťané dokonce odmítli uznat, že by Ježíš Kristus byl takto hanebně usmrčen.⁹ Symbolem křesťanství se stal až ve středověku, kde byl hojně využíván a rozšířen,¹⁰ ať už miniaturní jako přívěsek na krku nebo součást růžence, přes krucifixy¹¹ na zdech a oltářní kříže až po celé chrámové komplexy, jejichž základnou byl tvar latinského kříže.¹² Není tedy divu, že křesťanské hřbitovy byly plné křížů převážně dřevěných či kamenných, protože jakým jiným symbolem označit hrob křesťana než křížem?

Ale předmětem našeho zájmu nejsou náhrobní kříže, ale kříže smírčí. Jak už je uvedeno výše, na některých místech, ať už v přírodě nebo přímo na návsi, výjimečně i ve městě, se můžeme setkat s kamennými kříži.¹³ Jejich přízvisko „smírčí“ se odvozuje od slov smířit se nebo usmířit se. Postavení monolitického¹⁴ kříže předcházela tragická událost, ve většině případů vražda.¹⁵ Odhalený delikvent měl jako součást trestu postavit kříž (na vlastní náklady) na

⁷ HALL, James a ROYT, Jan. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 517 s. ISBN 80-204-0205-5. s. 238.

⁸ Tamtéž, s. 391.

⁹ VANĚK, Jiří. Kříž a jeho historické proměny, 1993. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 22 – 23. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 22.

¹⁰ Týž.

¹¹ **krucifix** – zpodobení Ježíše Krista na kříži

¹² HALL, James a ROYT, Jan. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 517 s. ISBN 80-204-0205-5. s. 238.

¹³ HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. 335 s. Praha: Mladá fronta, 1986. s. 24.

¹⁴ **monolit** – zhotoveno z jednoho kusu kamene

¹⁵ HANZL, Zdeněk. *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 262 s. ISBN 80-7106-536-6. s. 198.

místě vraždy nebo násilného činu, což mu nakazovala smírčí smlouva.¹⁶ Pokud vše dotyčný splnil, mohlo dojít mezi příbuznými oběti a vrahem ke smíření bez soudního ujednání.¹⁷ Takže tyto kamenné památky ve volné krajině často na odlehlých místech neoznačují hrob, ale jen místo závažné nebo přímo tragické události. Ačkoliv se ke všem smírčí smlouva nedochovala, nazýváme tyto kříže „smírčí“. Většinou kvůli dochovanému lidovému vyprávění nebo kvůli podobnosti uměleckého zpracování.¹⁸ Některé kříže mohou být i hraniční nebo mají votivní charakter.¹⁹

Lze říci, že co kříž, to unikát. Některé jsou nepravidelně hrubě opracovány, jiné detailně zdobené.²⁰ Všechny jsou vyrobeny z jednoho kusu kamene, ale každý má jiného tvůrce, protože autorem měl být sám vrah (i když nemůžeme vyloučit i to, že nechal kříž zhotovit za peníze u kameníka).²¹

Obecně se předpokládá, že výroba takového kříže je náročná a především zdoluhavá práce. Jak dlouho trvalo provinilci vyrobít smírčí kříž? Tato otázka zůstala pro badatele dlouho záhadou, dokud na ni neodpověděl Jiří Bušek svým experimentem v roce 1997.²² Rozhodl se, že sám bez jakýchkoliv zkušeností zhotoví kříž z kamene. Z nástrojů využil pouze kladivo a několik sekáčů na dokončení. Celkem výroba kříže i včetně vysekání letopočtu a petroglyfu trvala přibližně 20 hodin. Tento experiment dokládá nebo naznačuje, že kříž mohl vysekat bez zkušeností kameníka sám vrah, kterému bylo vyhotovení kamenného kříže nakázáno, a nijak zvlášť dlouho to netrvalo.²³

Bohužel Jiří Bušek vůbec neuvádí, jaký druh kamene využil na svůj experiment. Většina křížů je žulových, ale někdy byly použity i jiné měkkí materiály, např. pískovec. Podle experimentu skautského oddílu bratra Františka v roce 2007, kdy se snažili jeho členové vyrobít hraniční

¹⁶ HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. 335 s. Praha: Mladá fronta, 1986. s. 158.

¹⁷ Viz kapitola 2.1 Smírčí smlouvy

¹⁸ HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. 335 s. Praha: Mladá fronta, 1986. s. 158.

¹⁹ BRHLOVÁ, Hana – MATOUŠ, Jan. Smírčí kříže – Němí svědkové trestního práva dávných dob v opavském Slezsku. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 14 – 20. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 14.

²⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

²¹ HANZL, Zdeněk. *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 262 s. ISBN 80-7106-536-6. s. 199.

²² BUŠEK, Jiří. Zhotovení kamenného kříže, 1997. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 42 – 43. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 42.

²³ Tamtéž, s. 43.

kámen, trvalo pískovec opracovat zhruba 6 hodin.²⁴ U výroby kříže by se proces pravděpodobně jen o několik málo hodin prodloužil, protože u hraničního kamene nemuseli vysekávat tvar kříže. Druh použitého kamene také ovlivňoval volbu nástrojů na opracování i způsob jejich použití.²⁵ Na tvrdší žulu se spíše uplatnilo ocelové kladivo, zatímco na pískovec železné. Na uhlazení kamene mohlo být využito ještě široké dláto.²⁶ Ale to spíše využíval kameník nebo znalý řemeslník, laik mohl použít pouze to, co bylo po ruce.²⁷

Aby mohl zhotovený monolitický kříž stát, musel být zapuštěn do země. Část pod zemí se odborně nazývá „základna“ nebo „sokl“, který bývá kvůli stabilitě rozšířen. Část nad zemí se jmenuje jednoduše „tělo“ nebo „dřík“.²⁸ Nadzemní část kříže lze ještě podrobně rozdělit na „ramena“ kříže neboli „břevno“, které určuje celkovou šířku. A „hlavou“ se označuje výstupek nad rameny a je to tudíž nejvyšší bod kříže. Kromě výšky a šířky kříže se ještě měří „síla“ neboli tloušťka.²⁹

U křížů se určuje ještě typ kříže.³⁰ Nejčastějšími typy v přírodě jsou kříže latinské a řecké.³¹ Některé kříže jsou bez jakéhokoliv vyobrazení či nápisu, pouze čistě holé (např. kříž u Komorní Hůrky, ev. č. 0046).³² Jiné zase mohou mít na sobě jen důlky, které pouze dráždí lidskou fantazii (např. Ovesné Kladruby, ev. č. 0057).³³ Krásnější jsou kříže, které jsou zdobeny odborně tzv. petroglyfem neboli obrazcem, většinou vražedné zbraně nebo symbolem profese člověka, kterého se smírčí kříž týkal.³⁴ Např. meč, sekera, kladivo, oradlo apod.³⁵ Ale mohou se objevit i jiné obrazce, např. jen vyrytý kříž na kříži (např. Plesná, ev. č. 0031) nebo sluneční kříž (např. Svatý Kříž, ev. č. 0035).³⁶ Výjimečně může být na kříži i

²⁴ BUREŠ, Michal. Hraničníky Broumovska. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. Aš: Muzeum Aš, 2010. Příloha 12.

²⁵ HANZL, Zdeněk. *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 262 s. ISBN 80-7106-536-6. s. 87.

²⁶ Týž.

²⁷ Týž.

²⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 8.

²⁹ Týž.

³⁰ Viz obrazová příloha č. 2.

³¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

³² Viz obrazová příloha č. 11.

³³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

³⁴ VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 40 – 46. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 41.

³⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

³⁶ Viz obrazová příloha č. 24.

nápis, jenž stručně vypovídá o události, která se zde odehrála.³⁷ Také existuje teorie, že kříže mohly být polychromovány, pomalovány obrazci a nápisy, které postupem času vybledly a vytratily se.³⁸

A jak jsou tyto monolitické kříže staré? To je otázka, na kterou málokdy najdeme odpověď. Podle materiálu se nedá určit ani přesně století. Napovědět může nápis na kříži nebo vyobrazení zbraně, ale i to bývá sporné. V některých případech (např. trojice křížů v Plesné) byl dodán nápis nebo petroglyf až dodatečně.³⁹ Přesné stáří dokáže určit pouze dochovaná smírčí smlouva nebo alespoň zápis v městské knize, kde je nařízeno postavit smírčí kříž na místě činu.⁴⁰ Ale dochovalo se více kamenných křížů než smluv, proto jejich datum vzniku zůstává záhadou.⁴¹ Pokud budeme brát tyto kříže jako právní památky spadající pod smírčí právo, zařazují se do rozmezí mezi 14. – 16. stoletím.⁴²

Většina kamenných křížů v přírodě je nositelem hrůzného tajemství, které nám už kříže neprozradí. Jisté ale je, že označují místa smrti, ačkoliv tu oběť pochována není. Na druhou stranu představují smíření mezi vrahem a pozůstalými oběti bez jakéhokoliv soudu nebo krevní msty. Existuje něco takového v dnešní době?

2 HISTORIE SMÍRČÍCH KŘÍŽŮ

Odkdy tu jsou smírčí kříže? To je otázka, na kterou není přesná odpověď. Z evropského hlediska se kříže vyskytují především ve střední Evropě (Německo, Rakousko, Švýcarsko, Česko, Polsko).⁴³ Proto lze předpokládat, že stavění kamenných křížů je silně spjata s osídlením německého obyvatelstva. Ale existují i výjimky jako např. v Irsku, kde jsou

³⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

³⁸ Týž.

³⁹ VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 40 – 46. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 42.

⁴⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 7.

⁴¹ VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 40 – 46. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 43.

⁴² Tamtéž, s. 42.

⁴³ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 13.

podobné kamenné kříže jako u nás, ale u nich je jasně prokázáno, že se jedná o náhrobní kříže.⁴⁴

Na základě doměnek o původu křížů vzniklo několik teorií. První a nejméně pravděpodobná teorie vychází z cyrilometodějské tradice na Moravě, že důvod jejich vzniku je misijní.⁴⁵ Dnes je již tato teorie vyvrácena, protože za prvé jsou kamenné kříže mladší⁴⁶, a za druhé, tato teorie vznikla v období národního obrození s cílem vybudit v českých občanech vlastenectví.⁴⁷ Na některých křížích na Moravě byly dodatečně vyryty nápisy nebo iniciály Cyrila a Metoděje.⁴⁸ To je dalším argumentem pro pochybování o datování křížů podle nápisů, které nesou.

Pravděpodobnější teorie se opírá o kamenné kříže jako mezníky. Dříve opravdu mohly být místo hraničních kamenů využívány kříže, tzv. baby.⁴⁹ Podle Jaroslava Herouta byl s postavením baby spojen lidový zvyk. Na místě, kde hraniční kříž měl vždy stát, a aby se zabránilo jeho následnému přemístění, byl učiněn výprask místnímu chlapci, aby do smrti nezapomněl, kde je původní místo kříže-baby.⁵⁰ Později hraniční kameny byly opatřovány nápisy nebo značkou panství a už postrádají tvar kříže.⁵¹ Hraničním křížem je označován jeden z nejstarších křížů s ev. č. 0020 v Podhradí na Chebsku.⁵² Hraniční kříže nemusely označovat nebo vytyčovat pouze vyhraněné území, ale také staré cesty, jako např. kříže z Horní a Dolní Hraničné na Chebsku.^{53 54}

Jiná teorie nabízí verzi, že se jedná o historickou upomínku na třicetiletou válku, označující především označující hroby švédských vojáků (tzv. švédské kříže).⁵⁵ Některým křížům se přezdívá tzv. křížácké, které si křížáci stavěli cestou do Jeruzálema, aby našli cestu zpět.⁵⁶

⁴⁴ Tamtéž, s. 14.

⁴⁵ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 5.

⁴⁶ HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. 335 s. Praha: Mladá fronta, 1986. s. 158.

⁴⁷ Týž.

⁴⁸ HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. 335 s. Praha: Mladá fronta, 1986. s. 158.

⁴⁹ Týž.

⁵⁰ Týž.

⁵¹ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 4.

⁵² Viz kapitola 3.17.1 Kříž u Maraka (0020).

⁵³ Viz kapitola 3.17 Pomezí nad Ohří.

⁵⁴ VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2013*. Aš: Muzeum Aš, 2013. 162 s. ISBN 978-80-904226-2-9. s. 8.

⁵⁵ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 6.

⁵⁶ Týž.

Oba dva příklady jsou málo pravděpodobné, ale s takto přezdívanými kříži se můžeme setkat dodnes.⁵⁷ Obecně tyto typy křížů můžeme zařadit mezi pietní.⁵⁸ Tam řadíme také kříže, ke kterým se dochovalo lidové vyprávění, např. o sedlákovi, na kterého spadl vůz, nebo o děvečkách, které se posekaly navzájem srpy.⁵⁹ Vzhledem k tomu, že se podobné příběhy vztahují na různé kříže, nelze dnes potvrdit ani vyvrátit, zda kříž opravdu svědčí o této události, nebo mu časem byla přisouzena pro jeho zatraktivnění.

Další teorie je založena na petroglyfech křížů. Některé z křížů nosí obrazce znázorňující šibenici, popravčí meč nebo useknutou část končetiny.⁶⁰ Obecně se tyto vyobrazení pokládaly za výstražné znamení pro cestující a kupce, pokud by neměli počestné úmysly.⁶¹

Dnes již víme, že obrazy na křížích jsou pravděpodobně zpodobněny vražedné nástroje nebo znak profese oběti.⁶² Tyto kříže spadají pod trestní právo, tzv. smírčí právo. Jedná se o mimosoudní ujednání mezi vrahem a pozůstalými oběti, a když bylo splněno, došlo k tzv. smíření.⁶³ Tento zvyk byl k nám zavlčen spolu s německým obyvatelstvem, čemuž odpovídá vyšší výskyt kamenných křížů v pohraničí. Existovalo tzv. magdeburské právo, které zasahovalo z dnešního území Německa až na sever Čech. Na jih a západ Čech zase mělo vliv tzv. norimberské právo. Jak magdeburské, tak norimberské právo obsahovalo postavení smírčího kříže jako pokání.⁶⁴ Vznik této tradice lze stanovit pouze na století, badatelé ho odhadují na konec 13. a počátek 14. století.⁶⁵

Jelikož městské právo bylo zcela nezávislé na zemském právu, mělo město vlastní soud v čele s představiteli města (tzv. konšelé) a s rychtářem. Městský soud ale neznamenal zaručení spravedlnosti.⁶⁶ Pokud měl obviněný známost u vrchnosti, dobré postavení a jistý finanční

⁵⁷ Viz kapitola 3.14.1 Kříž u Ovesných Kladrub (0057).

⁵⁸ URFUS, Valentin. K názorům na původ smírčích křížů, 1988. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 13 – 15. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 14.

⁵⁹ Viz kapitola 3 Dochované kříže v regionu Cheb.

⁶⁰ VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2013*. Aš: Muzeum Aš, 2013. 162 s. ISBN 978-80-904226-2-9. s. 8.

⁶¹ Týž.

⁶² WIESER, Stanislav. Příspěvek k výkladu znamení na křížích, 1987. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 12 – 13. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 12.

⁶³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 9.

⁶⁴ Tamtéž, s. 10.

⁶⁵ URFUS, Valentin. K názorům na původ smírčích křížů, 1988. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 13 – 15. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 14.

⁶⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 9.

obnos, mohl se rozsudku soudu vyhnout.⁶⁷ Proto lepší variantou pro pozůstalé byla volba smírčího práva, kdy se obě strany dohodly na kompenzaci. Vyhnul se tím delikvent hrdelnímu trestu? Pravděpodobně ano, ale to také závisí na situaci a na člověku. Nemusela to být promyšlená vražda, ale pouze vražda z afektu, které později dotyčný litoval. Nebo taky ne.⁶⁸ Ovšem víra v Boha byla silnější než dnes, a tím pádem i strach z jeho hněvu. Během celého středověku pořád platilo 5. přikázání – nezabiješ.

Smírčí právo pomalu mizí až během třicetileté války. Už předtím bylo omezeno Koldínovým zákoníkem, který upravoval městské právo a zrušil vykoupení vraždy peněžním odškodněním.⁶⁹ Všude však nebyl tento zákoník dodržován. Definitivní konec smírčímu právu učinilo Obnovené zřízení zemské, které zavádí veřejné stíhání trestních činů.⁷⁰

Ale byl to definitivní konec pouze pro smírčí kříže. Dlouho zakořeněný zvyk postavení kříže přetrval, především aby označoval místo neštěstí nebo nepřírozené smrti.⁷¹ Později tyto kamenné pietní památky nahradila boží muka, která v krajině potkáváme dodnes.⁷²

2.1 SMÍRČÍ SMLOUVY

Základem pro vznik smírčího kříže je smírčí smlouva. Ta uděluje obviněnému za povinnost postavit kamenný kříž na místě vraždy či jiného násilného činu, ale nejen to. Smírčí smlouvy obsahují mnohem více požadavků, které musí delikvent splnit, pokud chce, aby mu bylo odpuštěno. Ovšem dnes ze seznamu požadavků se dochoval většinou jen kamenný kříž. Ale existují i smírčí smlouvy, kde kamenný kříž nebyl povinností.⁷³ Většina požadavků obsahovala finanční zajištění rodiny pozůstalého a zaplacení církevního obřadu a pomůcek.⁷⁴ Mezi takové úkoly patřilo např. „*uhradit zádušní mši*“, „*koupit množství vosku kostelu na svíce*“, „*zaplacení výdajů za pohřební obřad*“, „*vykonat kajícnou pouť do určitého místa*“

⁶⁷ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 19.

⁶⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 10.

⁶⁹ Tamtéž, s. 11.

⁷⁰ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 2.

⁷¹ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 5 – 7. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 6.

⁷² Týž.

⁷³ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0. s. 31.

⁷⁴ Týž.

apod.⁷⁵ ⁷⁶ Pokud vše dotyčný pachatel splnil, bylo mu odpuštěno, došlo ke smíření s pozůstalými a věřilo se, že i s duší zesnulého a se samotným Bohem. To bylo potvrzeno zápisem na konci smlouvy: „*pokáno a usmířeno*“.⁷⁷

Ale co se stalo, když pachatel podmínky nesplnil? Vyšel z toho bez pokání či jiného projevu kajícího, dokonce bez trestu? To už nikde dohledatelné není. Pouze ve smlouvě bylo uvedeno, že dotyčný už nemůže být brán jako poctivý člověk.⁷⁸ Ačkoliv při sepisování smírčí smlouvy museli být svědci, jako např. písař, purkmistr nebo farář, už dále nebyl ustanoven žádný člověk, který by dohlížel na splnění požadavků.⁷⁹ Pravděpodobně taková událost neunikla veřejnosti, ale doklad na to žádný není.

Také celkový počet smluv čítá pouze 62 na celou Českou republiku.⁸⁰ To vyvolává domněnku, že mohly být smlouvy ničeny nebo dokonce páleny po jejich naplnění. Anebo došlo pouze k ústní dohodě, která nebyla písemně zaznamenána.⁸¹ Písemné smírčí dokumenty se dochovaly ve formě samostatných listin, zápisů v městských nebo církevních knihách.⁸²

Příběhy vztahující se ke křížům se dají prokázat pouze na základě dochované smírčí smlouvy. Kolem křížů ale koluje spousta nepodložených pověstí a lidových vyprávění, která si lidé oblíbili, a přiřazovali i k jiným křížům. Smírčích smluv v chebském regionu se dochovalo opravdu málo. Většina je pouze ve formě věty v městské nebo v jiné knize.⁸³

2.1.1 Smírčí smlouva 5. 7. 1467 z Chebu

Tato vzorová samostatná smlouva, na níž ukážeme konkrétní vlastnosti smírčí smlouvy, byla nalezena v okresním chebském archivu, ačkoliv navržený kamenný kříž v Ostrově nespadá do

⁷⁵ HANZL, Zdeněk. *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 262 s. ISBN 80-7106-536-6. s. 200.

⁷⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 10.

⁷⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 10.

⁷⁸ Viz kapitola 2.1.1 Smírčí smlouva 5. 7. 1467 z Chebu.

⁷⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 9.

⁸⁰ Týž.

⁸¹ Tamtéž, s. 10.

⁸² Tamtéž, s. 9.

⁸³ Týž.

chebského regionu. Smlouva také patří mezi nejstarší nalezené na našem území a byla objevena německým badatelem prof. Franzem Wilhelmem na počátku 20. století.⁸⁴

Smlouva obsahuje všechny náležitosti, které jsme v kapitole zmínili. Hned na začátku jsou uvedeni vážení občané města Ostrov a zároveň svědkové při sepisování smlouvy. Pak následují požadavky, z nichž první se týká nejen vraha Nickela Schneidera, ale i samotných osob výše uvedených, které by snad porušily nebo nedodržely znění smlouvy. Dále zapsané podmínky se týkají především vraha, který má zaplatit vše, co ve spojení s obětí Jiljím Tümmingem a vraždou bylo učiněno a zaopatřeno včetně ručitelů této smlouvy. Pak vykonat kajícnou pouť do Cách a z vlastních finančních prostředků postavit kamenný kříž. Pak nechat opět z vlastních peněz odsloužit 30 zádušních mší za oběť, darovat určité množství vosku kostelu a finančně odškodnit všechny příbuzné oběti, které přijdou do kostela pomodlit se za duši zavražděného.

Na konci smlouvy chybí dodatečný zápis „*pokáno a usmířeno*“. Byly podmínky smlouvy naplněny, nebo nikoliv? Písemný důkaz o tom nemáme. Stejně tak nelze identifikovat přesně kamenný kříž v okolí Ostrova. Nemáme ani jistotu, zda byl vyroben a postaven. Doslovné znění smlouvy:

„My, níže psaní Ulrich Schwarz, švec, toho času starosta Ostrova, Nikol Pychon, bakalář, Wenzel Pychon, občan a N. Schönnperek z Albernreutu (Mýtina u Chebu) dosvědčujeme všichni čtyři jednomyslně a dáváme veřejně před každým zprávu o narovnání zlého činu a zabití, jehož se dopustil Nickel Schneider, občan Ostrova na Jiljím Tümmigovi z Treunitz (Dřenice u Chebu). My shora jmenovaní čtyři zprostředkovatelé jsme uvedené zabití s dobrou vůlí a znalostí projednali, rozsoudili a urovnali s bratrem Jiljího Tümmiga zbožné paměti a ostatními jeho přáteli a se shora jmenovaným Nিকেlem Schneiderem. Smysl tohoto narovnání budiž shrnut a zapsán takto:

- *Za prvé jsme my shora psané obě strany a všichni, kdož jsou na obou stranách ve věci spjati, v počestném konání a myslí vše napravili, zavázali se a ujednali, tudíž kdokoliv následně z jedné strany proti druhé pojme zlovůli a jakkoliv poruší sjednané právo neprávem a nepravdou, staniž se věrolomníkem, nevěrným a nectným a nehodným označení poctivý člověk.*

⁸⁴ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 5 – 7. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 6.

- *Také má Nickel Schneider zaplatit všechno stravování, jež na obou stranách bylo učiněno, odměnu pro lékaře, poplatek za vězení a poplatek pro přimluvcí.*
- *Za další má zmíněný Nickel Schneider vykonat na pomoc a pro útěchu duše uvedeného Jiljího cestu do Cách osobně či prostřednictvím svých peněz a postavit kamenný kříž dle pokynu ostrovské rady. K tomu ať nechá sloužit 30 zádušních mší na paměť shora řečeného Jiljího a tyto svými penězi zaplatí.*
- *Rovněž má řečený Nickel Schneider koupit 10 liber (funtů) vosku a dát jmenovitě 4 libry bratrovi Jiljího a jeho přátelům, kteří přijdou kvůli klidu duše mrtvého, zbývajících 6 liber ať dá pro zbožnost duše k bohoslužbám.*
- *Též ať právě řečený Nickel Schneider zaplatí do příštích letnic po datu tohoto zápisu devět a půl kopy grošů dobré mince zemské měny, jmenovitě 4 kopy uvedených peněz ať splatí v našich Tonových domech (Tonhäuser) v Ostrově a těch pět a půl kopy o jmenovaných letnicích oněm již dostatek jmenovaným ručitelům. A kvůli lepší jistotě jsme my shora psaní zprostředkovatelé s pílí požádali ctihodné a pevné občany Hansena Kropitze z Ostrova a Hansena Hofla z Kfel, aby kvůli naší pilné prosbě otiskli své pečeti na konec tohoto psaní, bez újmy jejich a jejich dědiců.*

Psáno a dáno první neděli po Oldřichu, po narození Krista čtrnáct set let, poté v sedmašedesátém roce (5. července 1467)“⁸⁵

2.1.2 Část smírčí smlouvy 1. 11. 1467 z Chebu

Další uvedená část smírčí smlouvy nalezená v chebském archivu je ojedinělá svým koncem, ve kterém je uveden oproti předchozí smlouvě přímý dialog usmíření vraha s rodinou oběti. Z ukázky je patrné, že vrah opravdu lituje svého činu. Dialogu samozřejmě předcházely podmínky obdobné jako u smlouvy uvedené výše, které si lze přečíst u kapitoly věnující se smírčímu kříži u Steinu.⁸⁶ Tato smlouva je výjimečná ještě jedním a zásadním aspektem, a to, že známe i konkrétní kamenný kříž, který byl na základě této smlouvy postaven a vydržel až do současné doby.

„... Poté učinil pachatel odprošení. Na lavici seděli syn zavražděného a jeho žena s dětmi. Musel před ně pokleknout, zvednout ruku a takto mluvit:

⁸⁵ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 5 – 7. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 6.

⁸⁶ Viz kapitola 3.6.7 Kříž u Steinu (0028).

„Vraždy jsem se dopustil na Vašem otci, lituji a to tolik, že mi to ani více líto už nemůže být. Lituji z celého srdce a prosím pro boží vůli a též pro vůli Panny Marie a všech svatých, aby mi Bůh odpustil. Svůj zločin chci odčinit, dokud budu živ, se všemi mými přáteli, kdekoliv mi to bude možné, z lásky a z lítosti“

Nato promluvil syn a žena: „Usiluj o to, aby ti Bůh odpustil, my pak odpustíme ti též.“

Poté syn vstal a prosil své přátele, aby pachateli pro boží vůli odpustili. A nakonec byly dány všem ruce dohromady a byli učiněni přáteli.“⁸⁷

3 DOCHOVANÉ KŘÍŽE V REGIONU CHEB

Cheb patřil mezi významná středověká města, jehož městské právo bylo ovlivněno tzv. právem norimberským neboli jihoněmeckým.⁸⁸ Není divu, že v chebském regionu se vyskytuje značné množství monolitických křížů. Počítaje fragmenty kamenných křížů, pyšní se region celkem 60 kříži ve volné krajině.⁸⁹ Tímto počtem převyšuje všechny bývalé okresy ČR a spolu se sokolovským a karlovarským regionem i všechny kraje.⁹⁰ Počet křížů by byl ještě vyšší, kdybychom tam započítali kříže uložené v lapidáriu chebského muzea a kříže ztracené.⁹¹

Chebský region nabízí nejrůznější typy křížů od nejmenších, jednoduchých, hrubě osekáných až po vysoké precizně vyrobené a ozdobené petroglyfem, případně i textem. Nejmenší erozí poznamenaný kříž najdeme poblíž Dolního Žandova, který měří od země pouhých 60 cm. Naštěstí stojí vedle dobře viditelných božích muk, takže se v krajině očím turistů neztratí.⁹² Naopak svými 169 cm se může pochlubit kříž u Svatého Kříže, schovaný v lese u silnice z Chebu na hranice s Německem, směr Waldsassen.⁹³ Za nejkrásnější, pokud to tak můžeme nazvat, je považován smírčí kříž v Lipné s vyobrazením srdce probodnutého dvěma noži a nápisem upozorňujícím na čin, který byl spáchán.⁹⁴ Další kříž opatřený textem se nachází

⁸⁷ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 5 – 7. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 7.

⁸⁸ Viz kapitola 2 Historie smírčích křížů.

⁸⁹ Viz textová příloha I. Seznam dochovaných smírčích křížů na Chebsku.

⁹⁰ Viz obrazová příloha č. 3 Rozšíření kamenných křížů v České republice.

⁹¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 13.

⁹² Viz kapitola 3.2.2 Kříž u Dolního Žandova (0919).

⁹³ Viz kapitola 3.6.8 Kříž u Svatého Kříže (0035).

⁹⁴ Viz kapitola 3.4.2 Kříž v Lipné (0024).

před kostelem v Dolním Žandově.⁹⁵ Pak tu máme delší seznam křížů s vyrytými petroglyfy, kterými se pyšní např. kříž v Polné se sekyrou, kříž z trojice v Hazlově s mečem nebo kříž v Povodí jen s menšími křížky.⁹⁶

V krajině lze spatřit i více křížů na jednom místě. Jak už je uvedeno v kapitole o historii smírčích křížů, lze předpokládat, že smírčí kříž svědčí o krvavé minulosti, která se udála na daném místě. Skupina křížů může evokovat představu, že se zde stala masová vražda, ale není tomu tak. Jedná se o sovy křížů kvůli jejich bezpečnosti před vandalstvím a proto, aby byly pod dohledem.⁹⁷ Tím samozřejmě ztrácí kříž původní umístění, tedy označení místa násilného činu. Na druhou stranu je zachráněn pro budoucí generace. Největší sovy křížů na Chebsku byl vytvořen v Podhradu u Chebu, kde se nachází tři zachovalé kříže a čtyři torza neboli pozůstalá těla křížů.⁹⁸ Další sovy můžeme vidět v Hazlově, v Dolním Žandově nebo v Plesné.⁹⁹

K oživení historie těchto křížů se také váže plno nepodložených pověstí, které se neustále opakují.¹⁰⁰ O sovy křížů v Podhradu se traduje pověst o přepadeném svatebním průvodu žárlivým milencem. Často opakovaný příběh o sporu dvou děveček, které se kvůli jednomu muži posekaly srpy, se uvádí u kříže u Maškova, u křížů v Milhostově i u křížů v Polné.¹⁰¹ Ale žádné z těchto lidových vyprávění nemá žádný písemný nebo hmatatelný důkaz. Ačkoliv příběhy jsou až dechberoucí, fantazie posluchačů činí své, ale my musíme pracovat jen s fakty. Pouze příběhy, které se vážou ke smírčím křížům u Hůrky, Steinu u Chebu a ke kříži stojícímu dnes v trojici u kostela v Milhostově, jsou podloženy archivními záznamy.¹⁰²

⁹⁵ Viz kapitola 3.2.1 Dvojice křížů v Dolním Žandově (0604, 0965).

⁹⁶ Viz kapitola 3.18.2 Kříž v Povodí (0958).

⁹⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 14.

⁹⁸ Viz kapitola 3.6.6 Sovy křížů v Podhradu (0043,0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797).

⁹⁹ Viz kapitola 3.15.1 Trojice křížů v Plesné (0030, 0031, 0032).

¹⁰⁰ BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 5 – 7. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 5.

¹⁰¹ Viz kapitola 3.4.4 Kříž a torz v Polné (0025, 0956).

¹⁰² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 13.

3.1 AŠ

Město Aš je nejenom prvním podle abecedy v chebském regionu, ale je také domovem smírčích křížů – sídlem Společnosti pro výzkum kamenných křížů při muzeu v Aši. Tato společnost eviduje a ochraňuje kamenné drobné památky po celé České republice.¹⁰³ V Aši v současné době bydlí cca 18 tisíc obyvatel, disponuje 4 základními školami, 1 základní uměleckou školou a 1 gymnáziem.¹⁰⁴

Území Ašska bylo osídleno převážně německými kolonisty a bylo součástí Chebska, které až roku 1322 za vlády Jana Lucemburského trvale připadlo Českému království. Ve 14. století zdědil toto území rod Zedtwitzů, který ho měl v držení až do 19. století.¹⁰⁵ Jeden člen z tohoto rodu Jiří Zedtwitz z Libé se dopustil zločinu nejvyššího – vraždy, což dosvědčuje dodnes smírčí kříž u Hůrky.¹⁰⁶

Primo ve městě se nalézají 2 smírčí kříže, jeden z nich stojí poblíž centrálního hřbitova a druhý na školním pozemku 2. základní školy. Třetí kříž stojí blízko německé hranice západně od města. A poslední kamenný kříž, který spadá pod ašský katastr, zdobí menší obec Dolní Paseky severně od Aše.

3.1.1 Kříž v Aši (0017)

Menší žulový kříž s oblými rameny, značně poškozený erozí, na sobě nemá žádný petroglyf ani nápis. Jeho výška činí 110 cm, šířka 85 cm a hloubka 15 cm.¹⁰⁷ Byl nalezen roku 1983 v Klicperově ulici rozbitý na kusy a jen díky členům budoucí Společnosti pro výzkum kamenných křížů, byl zrestaurován a postaven na bezpečném a dobře viditelném místě na rozcestí ulice Vernéřovská a Nemocniční směrem ke hřbitovu.¹⁰⁸ Tento kříž byl první, o který bylo pečováno, a také dal impuls ke vzniku Společnosti pro výzkum kamenných křížů.¹⁰⁹

¹⁰³ Viz kapitola 4 Společnost pro výzkum kamenných křížů.

¹⁰⁴ Něco čísel ze sčítání 2011. Aš [online].

<http://www.muas.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=52&id=228566&n=neco-cisel-ze-scitani-2011&p1=19900>. [cit. 2017-03-30].

¹⁰⁵ *Historie města. Aš* [online]. Dostupné z: <<http://www.muas.cz/historie-mesta/d-225721/p1=19996>>. [cit. 2017-03-31].

¹⁰⁶ Viz kapitola 3.8.1 Kříž u Hůrky (0935).

¹⁰⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 24.

¹⁰⁸ Týž.

¹⁰⁹ Viz kapitola 3 Společnost pro výzkum kamenných křížů.

Původně stál kříž spolu s torzem druhého kříže na louce u tzv. Křížového kamene. V 19. století byly oba objekty přemístěny na místo, kde stojí v současné době pouze kříž.¹¹⁰ Po nějakou dobu byly kříž i torzo pohřešovány, ale torzo nebylo na rozdíl od kříže dosud nalezeno.¹¹¹ Dochovaný kamenný kříž je označován jako tzv. švédský kříž, náhrobní kámen padlého švédského vojáka za třicetileté války. Ale dle stupně eroze může být ještě starší.¹¹²

3.1.2 Kříž v Aši (0018)

I tento druhý kříž z Aše nestojí na svém původním místě. Jeho místo bylo u cesty z Aše do Chebu v tzv. Mokřinách.¹¹³ Přemístěn byl z důvodu jeho záchrany, na dosavadním místě byl poškozován především při stavbě kanalizace. Od roku 1914 stojí na školním pozemku 2. základní školy v ulici Komenského.¹¹⁴

Kříž vypadá asymetricky kvůli absenci levé části ramene, má velmi zaoblenou hlavu pravděpodobně zapříčiněné vlivem eroze. Není zdoben žádným obrazcem nebo nápisem, jeho povrch už porůstá mechem a má na sobě zaschlou roztékající se skvrnu od neznámé tekutiny.¹¹⁵ Pokud byl původně pravidelného tvaru, jednalo by se o řecký typ. Jeho aktuální míry jsou 102 cm na výšku, 84 cm na šířku a 23 na tloušťku.

3.1.3 Kříž u Aše (0019)

Tento kříž se vyskytuje v blízkosti německé hranice, v oblasti tzv. Benešova paloučku. Stojí u okraje lesa v blízkosti malého rybníčku.¹¹⁶ Dříve to bylo zakázané hraniční pásmo, kam se bez zvláštního povolení nemohlo vstupovat. Místo kříže blíže specifikovat nelze – nachází se ve volné krajině, proto doporučuji se řídit spíše podle GPS souřadnic.¹¹⁷

¹¹⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 24.

¹¹¹ Týž.

¹¹² Týž.

¹¹³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 25.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 24.

¹¹⁵ Viz obrazová příloha č. 6.

¹¹⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 25.

¹¹⁷ Viz textová příloha č. I.

Podle dostupných pramenů byl tento kříž nalezen a postaven na svém místě roku 1937.¹¹⁸ Jeho povrch je v dnešní době velmi nepravidelný a jeho hlava byla zdeformována odštípnutím pravého rohu.¹¹⁹ Nese na sobě zřetelné důlky od střel, což ve fantazii lidí vzbuzuje představu o přestřelkách, když se lidé chtěli dostat na „západ“. Reálnější verzí jejich vzniku je spíše „zábava“ nudící se pohraniční stráž, která si zkracovala dlouhou chvíli střílením na kamenný kříž. Ovšem to je pouze nepodložená teorie.¹²⁰

Ke kříži se dochovaly dvě pověsti. První tvrdí, že kamenný kříž označuje hrob francouzského důstojníka. Tuto první pověst můžeme s jistotou vyvrátit za předpokladu, že kříž stojí pořád na svém původním místě, protože badatel A. Weldary kopal kolem kříže do 6 m hloubky, kde nic nenašel.¹²¹ Druhá pověst vypráví často opakovaný příběh o dvou děvčatech, které se posekaly kosami, z nichž jedna na tomto místě zemřela.¹²² Obdobný příběh je zaznamenán u dalších křížů (např. dvojice u Milhostova), pouze vražedná zbraň nebyla kosa, ale srp.¹²³

3.1.4 Kříž v Dolních Pasekách (0829)

3 kilometry severo-východně od Aše leží malá ves Dolní Paseky s přibližně 40 obyvateli v současné době. V minulosti však měla i cca 600 obyvatel (v 19. století).¹²⁴ To vysvětluje skutečnost, že se zde nachází i monolitický žulový kříž, který se na nějakou dobu ztratil.¹²⁵ Až po otevření hranice byl roku 1990 nalezen a úsilím místních obyvatel znovu vztyčen na svém místě.¹²⁶ Předtím se tyčil před domem, jehož demolicí v 50. letech 19. století byl zahrnut zeminou a nějaký čas v ní byl ukrytý.¹²⁷ Dnes ho ale lze opět vidět před křovinami za malým mostkem přes potok Halštrovka po pravé straně silnice do Aše.¹²⁸

¹¹⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 25.

¹¹⁹ Viz obrazová příloha č. 7.

¹²⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 25.

¹²¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 25.

¹²² Týž.

¹²³ Viz kapitola 3.10.2 Dvojice křížů u Milhostova (0038, 0039).

¹²⁴ *Obec Dolní Paseky. Aš* [online]. Dostupné z: <<http://www.muas.cz/dolni-paseky/d-226703/p1=19990>>. [cit. 2017-03-31].

¹²⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

¹²⁶ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 168.

¹²⁷ Týž.

¹²⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

Jedná se o latinský, mírně nepravidelný kříž bez vyrytých ozdob se zkráceným pravým ramenem. Přední strana byla opracována pečlivěji než strana zadní.¹²⁹ Jeho rozměry jsou 125 cm na výšku a 86 na šířku. Dříve tu však nestál sám. Podle sudetského badatele Waltera von Dreyhausena kromě toho výše zmíněného kříže stál v Dolních Pasekách ještě jeden kříž, který se dodnes nenašel.¹³⁰ A k těmto smírčím křížům se vztahuje opět strohá a často používaná legenda:

„Zde přerostla hádka dvou čeledínů v rvačku, z které ani jeden nevyvázl živ.“¹³¹

Toto stručné a obdobné vyprávění se často vyskytuje u křížů, které stály nebo stojí ve dvojici, pouze se zaměňují čeledíni za děvečky kvůli sporu o milence apod. Tím se pyšní i dvojice křížů v Milhostově, kříž u Maškova apod.¹³²

3.2 DOLNÍ ŽANDOV

Na cestě z Chebu do Plzně zcela jistě nemineme vesnici zvanou Dolní Žandov, německy Sandau.¹³³ Ta je jen o něco málo mladší než Cheb, první zmínka o této vsi pochází z roku 1197, ale tato oblast byla už obydlená dávno před našim letopočtem Kelty.¹³⁴ Dnes čítá okolo 1 200 obyvatel a má vlastní svou mateřskou i základní školu.¹³⁵

Téměř ve středu obce stojí barokní kostel sv. Michala, který hlídá dva smírčí kříže, jež sem byly převezeny z důvodu jejich ochrany před demolováním a krádeží.¹³⁶ Poblíž Dolního Žandova se nachází ještě třetí, malý, monolitický kříž schovaný v porostu u kapličky cestou z Dolního Žandova do Úbočí.¹³⁷

¹²⁹ Týž.

¹³⁰ Týž.

¹³¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

¹³² Viz kapitola 3.10.2 Dvojice křížů v Milhostově (0038, 0039).

¹³³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹³⁴ Historie. *Dolní Žandov* [online]. Dostupné z: <<http://www.dolnizandov.cz/informace-o-obci/historie/>>. [cit. 2017-03-31].

¹³⁵ Současnost. *Dolní Žandov* [online]. Dostupné z: <<http://www.dolnizandov.cz/informace-o-obci/soucasnost/>>. [cit. 2017-03-31].

¹³⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹³⁷ Historie. *Dolní Žandov* [online]. Dostupné z: <<http://www.dolnizandov.cz/informace-o-obci/historie/>>. [cit. 2017-03-31].

3.2.1 Dvojice křížů v Dolním Žandově (0604, 0965)

Původně před kostelem v Dolním Žandově žádné dva kříže nestály. Byly postupně dovezeny z důvodů jejich bezpečnosti, kde budou pořád na očích. První, sem přestěhovaný kříž, stál původně u cesty mezi Horním Žandovem a vesnicí Vysokou spolu s dalšími dvěma kříži, po kterých se slehla zem.¹³⁸ Údajně dva chybějící kříže byly rozdrceny a využity jako štěrk na stavbu silnice.¹³⁹ K těmto třem původním křížům je doložen krátký dovětek od sudetského badatele Waltera von Dreyhausena:

„Zde byli údajně zavražděni tři cestující.“¹⁴⁰

Poslední kříž se zachránil jen díky využití na vyplnění opěrné zdi v Dolním Žandově.¹⁴¹ Roku 1990 byl přesunut před kostel sv. Michaela, ale i tam byl povalen. Zde čekal opřený o kostelní zeď dalších 8 let, než byl zabetonován do země.¹⁴² Připomíná kříž latinského typu kvůli hlubšímu zasazení do země.¹⁴³ Měří 79 cm na výšku a 74 cm na šířku, je vyroben ze žuly bez žádných vyrytých ozdob.^{144 145}

Nižší z dvojice křížů před kostelem s 65 cm na výšku byl původně vyšší, ale kvůli ukotvení a zajištění byl stejně jako jeho kolega zasazen hlouběji.¹⁴⁶ Dříve latinského typu, dnes připomíná spíše tvar řecký. Na hlavě nese letopočet 1694 a na břevnu německý nápis „*HIER LIGT BEGRABEN HANS WEIS EIN CIGEINER.*“ (1694 zde leží pochován Hans Weis cikán).¹⁴⁷ A podle legendy:

„Před mnoha lety tábořila na tomto místě tlupa cikánů. Bylo to v době, kdy les ještě zakrýval celé okolí. Mezi nimi byl i velmi starý cikán, který již neměl zuby a nemohl jíst ani to málo, co

¹³⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹³⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹⁴⁰ Týž.

¹⁴¹ Týž.

¹⁴² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹⁴³ Viz obrazová příloha č. 9.

¹⁴⁴ Viz textová příloha č. I.

¹⁴⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 21.

¹⁴⁶ Týž.

¹⁴⁷ DIETL, Jaroslav. *Lidská bezohlednost zhanobila objevené místo dávné tragédie*, 2002. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 79 – 81. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 79.

měli, a tak rada starších rozhodla – starce pochovat za živa uprostřed tábora. Na tomto místě později místní obyvatelé postavili kamenný kříž.“¹⁴⁸

Legenda byla několikrát překrucována, například že rodina Hanse Weise ho zavraždila a snědla.¹⁴⁹ Jeho umístění bylo původně blízko vesnice Ždírnice směrem do dnešního Manského Dvora.¹⁵⁰

Tento kříž byl až do roku 2002 skryt asi 30 cm pod zemí, kdy ho po 20 letech pátrání pomocí sondy našli členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů.¹⁵¹ Po jeho postavení na místo byl ukraden, a to hned po deseti dnech. Vše bylo nahlášeno Policii České republiky, která kamenný kříž našla za necelé tři týdny ve starožitnictví v Trstěnicích, kde už měl majitel Antiku pro kříž zájemce z Německa.¹⁵² Dvojice pachatelů byla dopadena a postavena před soud.¹⁵³ Vzniklá škoda byla vyčíslena na 38 tisíc korun.¹⁵⁴

Dříve bývalo ve středověkých kronikách uvedeno, že zloděj, který kříž odcizí či přemístí na jiné místo, do roka zemře.¹⁵⁵ Dnes tomu tak není a zlodějům žádné legendy strach nenahání, a proto volíme k ochraně křížů jejich přemístění, tím ale ztrácíme pouto k původním místům – místům vražedných činů. Proto jsou dnes oba zmíněné kříže bezpečně zabetonovány, aby se zabránilo jejich dalšímu zmizení. Dnes je najdeme u severní zdi kostela sv. Michaela přímo v centru Dolního Žandova, kde je mohou vidat obyvatelé celého města.¹⁵⁶

3.2.2 Kříž u Dolního Žandova (0919)

V okolí Dolního Žandova se nachází ještě třetí kamenný kříž, který je oproti ostatním velmi poškozen erozí. Je vysekán z hrubozrnné žuly, ale původní tvar už důsledkem času ztrácí.¹⁵⁷ Část levého ramene je značně menší než pravá. Svými rozměry 60 x 55 x 21 cm patří mezi

¹⁴⁸ DIETL, Jaroslav. *Lidská bezohlednost zhanobila objevené místo dávné tragédie*, 2002. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 79 – 81. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 79.

¹⁴⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 21.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 20.

¹⁵¹ DIETL, Jaroslav. *Lidská bezohlednost zhanobila objevené místo dávné tragédie*, 2002. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 79 – 81. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 79.

¹⁵² Tamtéž, s. 80.

¹⁵³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 21.

¹⁵⁴ DIETL, Jaroslav. *Lidská bezohlednost zhanobila objevené místo dávné tragédie*, 2002. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 79 – 81. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 80.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 79.

¹⁵⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 20.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 22.

nejmenší v České republice a je to vůbec nejmenší kříž v chebském regionu.¹⁵⁸ Nemá na sobě žádný petroglyf ani nápis. Dříve stál u vjezdu na pole poblíž vesnice Úbočí, kde byl ohrožován zemědělskou technikou.¹⁵⁹ Poté se ztratil a byl znovuobjeven a zachráněn opět Společností pro výzkum kamenných křížů v roce 2001.¹⁶⁰ Jeho stanoviště se dnes nachází po levé straně cesty stojící hned vedle božích muk na cestě z Dolního Žandova přes silnici R 21 do Úbočí.

Z jakého důvodu ale zde tento kříž stojí? Podle pověsti označuje hromadný hrob vojáků z roku 1452, kteří padli při obléhání hradu Boršengrýn.¹⁶¹ Hrad byl obléhán královským vojskem kvůli sporu o hranici území s Chebem. Pověst ale zatím nebyla nijak důkazně podložena.¹⁶²

3.3 FRANTIŠKOVY LÁZNĚ

Pouze jeden monolitický kříž se nachází na hranici území Chebu a Františkových Lázní, kde leží jedna nejmladších sopek na našem území – Komorní hůrka.¹⁶³ Dnes již vzhledem připomíná pouze menší zalesněnou vyvýšeninu a zůstaly po ní pouze tzv. mofety a minerální prameny, které podnítili vznik lázeňského města Františkovy Lázně.¹⁶⁴ A přes bohatství všech těchto přírodních památek, je tu ještě jedna pietního charakteru.

3.3.1 Kříž na Komorní Hůrce (0046)

Každý návštěvník Komorní Hůrky zavádí pohledem o kamenný kříž, který byl postaven na svahu vpravo u cesty z Komorního Dvora do vesnice Klest. Dnes slouží i jako poznávací znamení nebo záchytný bod při navigaci návštěvníků. Stojí přesně 2 m od odbočky na stezku k vrcholu Komorní Hůrky. Původně však stál naproti přes silnici u okraje začínajícího pole.¹⁶⁵

¹⁵⁸ Viz textová příloha č. I.

¹⁵⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 22.

¹⁶⁰ Týž.

¹⁶¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 22.

¹⁶² Týž.

¹⁶³ *Komorní hůrka* [online]. Dostupné z: <<http://komornihurka.eu/cs/historie/>>. [cit. 2017-03-10].

¹⁶⁴ Týž.

¹⁶⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 36.

Tam spíše ležel a byl devastován zemědělskými stroji, proto byl už před 2. světovou válkou, přesně roku 1937, postaven na bezpečnější místo, které hlídá dodnes.¹⁶⁶

Kříž patří mezi nejpravidelnější a nejsymetričtější kříže latinského typu na Chebsku.¹⁶⁷ Hned na první pohled je rozpoznatelný materiál, tradiční žula.¹⁶⁸ Dosahuje průměrné výšky 121 cm, což ho zařazuje mezi středně velké kříže. Rozpětí ramen měří 67 cm a jeho síla 20 cm.¹⁶⁹ Ke kříži nebyly nalezeny žádné písemné záznamy, pouze strohá lidová pověst, která vznikla pravděpodobně později:

„Zde zemřel sedlák pod převráceným vozem“¹⁷⁰

Zda se jedná o pravý smírčí kříž či pouze pietní, se už nedozvíme.¹⁷¹ Tento kříž si své tajemství nechává pro sebe.

3.4 HAZLOV

Dnešní obec Hazlov se nachází na Chebsku (od Chebu směrem na Aš) už velmi dlouho. První zmínky sahají až do 13. století, které se zmiňují o jistém Bedřichu z Hazlova, pravděpodobně zakladateli místního hradu.¹⁷² Další dvě století patřila obec, zaměřená převážně na zemědělství, pánům z Hazlova, poté už měnila své majitele.¹⁷³

Dnes v Hazlově žije zhruba 1 600 obyvatel a mají vlastní základní školu.¹⁷⁴ Hned na okraji obce se nachází, při staré cestě na hrad Seeberg, svaz tří kamenných křížů.¹⁷⁵ Pod katastrální území Hazlova spadá ještě smírčí kříž u Lipné a dva kříže s jedním torzem v okolí vesnice Polné. Celkem se tu nachází 6 křížů a jedno torzo kříže.

¹⁶⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

¹⁶⁷ Viz obrazová příloha č. 11.

¹⁶⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

¹⁶⁹ Viz textová příloha č. 1.

¹⁷⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

¹⁷¹ Týž.

¹⁷² *Historie. Obec Hazlov* [online]. Dostupné z: <<http://www.obechazlov.cz/informace-o-obci/historie/>>. [cit. 2017-01-08].

¹⁷³ Týž.

¹⁷⁴ *Obec Hazlov* [online]. Dostupné z: <<http://www.obechazlov.cz/>>. [cit. 2017-01-08].

¹⁷⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 16.

3.4.1 Trojice křížů v Hazlově (0023, 0026, 0027)

Na jižním okraji Hazlova na louce u staré cesty směrem na hrad Seeberg naproti domům se skrývají u jehličnatého stromu tři nízké kříže.¹⁷⁶ Neznamená to, že tu umřeli tři lidé, i když se to tak nabízí. Jedná se o svaz křížů pro jejich záchranu. Původně se tu nacházeli pouze dva – kříž, který stojí nejbliže k cestě (ev. č. 0027) s petroglyfem meče, a kříž zapuštěný do země až po svá ramena (ev. č. 0026).¹⁷⁷

Smírčí kříž ze žuly s petroglyfem vyčnívá nad zemí 75 cm a rozpíná se 109 cm do šířky, s pravým ramenem menším, silný je 12 cm.¹⁷⁸ Stopa času na něm zanechala značku ve formě eroze, ale dosud je rozpoznatelný obrazec, kterým se kříž pyšní. Jasně znázorněný meč je nejspíše předpokládaná vražedná zbraň, ale předmět vedle meče už tak jasný není. Může se jednat o klín, čepel nože nebo dokonce náznak šibenice.¹⁷⁹ Ačkoliv se ke kříži nedochovala žádná písemná zmínka, podle zbraně – meče, pokud je původní, lze předpokládat, že kříž spadá do 14. století, ve kterém se zbraň ještě používala, než byla nahrazena.¹⁸⁰ Druhý kříž mlčí ještě více, protože nemá na sobě žádné nápisy nebo alespoň napovídající petroglyf. Stejně jako jeho kolega je vyroben ze žuly, s rozměry 87 cm na výšku, 56 cm na šířku a silný 21 cm.¹⁸¹ Jak už bylo uvedeno výše, až po ramena je zapadlý v zemi a oproti ostatním křížům má vysokou a mohutnou hlavu.¹⁸²

K těmto dvěma křížům byl přidán roku 1984 třetí kříž, který původně stál u stezky ze Skalky u Aše na Goethovu skálu.¹⁸³ Tam překážel zemědělcům a byl devastován, po vyvrácení zasypán kamením.¹⁸⁴ Ašskými zájemci, především Rudolfem Kozlíkem, byl zrestaurován kvůli přeraženému tělu a přestěhován na bezpečné místo ke dvojici v Hazlově, kde tvoří spolu trojúhelník.¹⁸⁵

¹⁷⁶ Týž.

¹⁷⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 16.

¹⁷⁸ Viz textová příloha č. 1.

¹⁷⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 16.

¹⁸⁰ Týž.

¹⁸¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 16.

¹⁸² Viz obrazová příloha č. 12.

¹⁸³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 16.

¹⁸⁴ Týž.

¹⁸⁵ WIESER, Stanislav. Svědectví kamene, 1986. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 7 – 11. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 11.

3.4.2 Kříž v Lipné (0024)

Ačkoliv u tohoto kříže si opět nemůžeme být jisti, zda se oprávněně může řadit mezi tzv. **smírčí kříže**, přesto ho takto pojmenovávám. Proč? Protože tento kříž je spjatý s pravdivým příběhem, při kterém běhá mráz po zádech. Událost je zaznamenána, jak v matrice hazlovského kostela, tak v kronice Wolfganga Caspara Markla (chebská kronika radnice):¹⁸⁶

„1675 čtvrtek 1. srpna Michel Wagner ve Skalce (in Rommerschreith) bolestivým způsobem zbavil života a zavraždil svého vlastního synka, kterého nejprve 8x bodl vlastním nožem na chléb a poté hanebně nožem rozřízl od levé strany hrudi až k břichu, že byla všechna jeho žebírka rozpůlena a vnitřek příšerně vyvrhl a vnitřnosti po kusech rozházel kolem, tento nelidský čin, jaký sotva kdy slýchán, bylo bolestné a žalostné spatřit. On ale byl ihned odveden do města, mrtvé dítě zůstalo však ležet až do třetího dne a poté se svolením vysoce urozené a vysoce vážené rady města Chebu v Hazlově pochováno, jeho stáří bylo 8 let a 15 týdnů“¹⁸⁷

Tento čin byl přisuzován šílenství. Otec se pravděpodobně zbláznil, protože v kronice Wolfganga Caspara Markla bylo poznamenáno, že „*vypil mnoho krve*“, a tím hledal synovu duši.¹⁸⁸ Otec se k vraždě syna přiznal až na mučidlech.¹⁸⁹ Než otce popravili, proběhl soudní proces, který se protáhl až do března následujícího roku. Přesně 7 měsíců čekal na svou exekuci, což víme díky zápisu nákladů v knize vydání města Chebu (celkem proces i s popravou vyšel na 78 zlatých a 21, 5 krejcarů).¹⁹⁰ 7. března 1676 byl Michel Wagner v Chebu na Rabensteinu popraven mečem.¹⁹¹

Přes veškeré dochované prameny, ale nemáme žádný důkaz o smírčí smlouvě a už vůbec ne o postavení kříže.¹⁹² Samozřejmě se jedná o tzv. synovraždu, což vylučuje usmíření mezi pozůstalými a vrahem (o matce není nikde zmínka, pouze o otci vraha a jeho švagrech v knize

¹⁸⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 32.

¹⁸⁷ MATALA, Pavel. XX. setkání Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2005*. s. 105 – 106. Aš: Muzeum Aš, 2005. s. 106.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 106.

¹⁸⁹ WIESER, Stanislav. 20 let Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. s. 5 – 6. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 6.

¹⁹⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 32.

¹⁹¹ MATALA, Pavel. XX. setkání Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2005*. s. 105 – 106. Aš: Muzeum Aš, 2005. s. 106.

¹⁹² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 32.

vydání města Cheb).¹⁹³ Tady vyvstává otázka, zda kříž zhotovil vrah nebo pouze svědkové události, kteří chtěli tuto hrůznou událost zvěčnit, aby nebyla nikdy zapomenuta (jako v současné době navštěvujeme koncentrační tábory, aby se podobné „zvěrstvo“ už nikdy neopakovalo).

Tak či tak kříž tu stojí dodnes. Najdeme ho vlevo, u silnice ze Skalky (Aš) do obce Lipná (Lindau) za železniční tratí Cheb-Aš, skrývající se v bohaté vegetaci. Jako jeden z mála takto těžko dostupných křížů je naštěstí označen informační cedulí hned u silnice.¹⁹⁴

Tento žulový kříž s ev. č. 0024 je řeckého typu, jehož rozměry jsou 89 cm na výšku, 87 cm na šířku a 21 cm na tloušťku.¹⁹⁵ Na první pohled upoutá naše oči petroglyf, který znázorňuje srdce, v němž jsou zabodnuté dva nože. Tento obrazec obtéká už trochu obtížně čitelný text: „1675 DE(N) I. A(UGUST) HAT EIN VATTER SEIN KINDT MIT EINE(M) MESSER ERSTOC(H)EN.“ (1. srpna 1675 probodl otec své dítě nožem)¹⁹⁶. Ještě nad textem jsou vyryta písmena „IHS“, což může být monogram Ježíše Krista (Iesus Hominum Salvator). Podle Pavla Mataly písmena „IHS“ značí zkratku „v tomto znění“ (In Hoc Signo).¹⁹⁷

Kříž patří mezi první znovuobjevené smírčí kříže Společností pro výzkum kamenných křížů, která ho našla roku 1980, a po 4 letech byl postaven na místo, kde podává svědectví dodnes.¹⁹⁸ Bezpochyby patří mezi nekrásnější kříže chebského regionu, možná i karlovarského kraje. Není divu, že kříž z Lipné zdobí i medaili vyhotovenou k 20. výročí Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši.¹⁹⁹

¹⁹³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. Příloha: Soupis výdajů za zatčení, soud a popravu Michela Wagnera v Knize vydání 1675. s. VII.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 31.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 32.

¹⁹⁶ Týž.

¹⁹⁷ MATALA, Pavel. XX. setkání Společností pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2005*. s. 105 – 106. Aš: Muzeum Aš, 2005. s. 105.

¹⁹⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 32.

¹⁹⁹ MATALA, Pavel. XX. setkání Společností pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2005*. s. 105 – 106. Aš: Muzeum Aš, 2005. s. 105.

3.4.3 Kříž v Polné (0653)

Tento grandiózní kamenný kříž v Polné u Hazlova vděčí své záchraně členům Společnosti pro výzkum kamenných křížů.²⁰⁰ V roce 1990 byla nalezena jen vyčnívající hlava kříže. Pomocí autojeřábu byl celý kříž vyzdvižen a znovu postaven na původním místě.²⁰¹

Dnes se vznešeně tyčí na svahu u okraje lesa po levé ruce cestou k bývalému hostinci, k dnešnímu obydlí č. 61.²⁰² Kříž byl zhotoven klasicky ze žuly do latinského tvaru s neuvěřitelně hladkým povrchem, pouze kvůli ztrátě kusu pravého ramene působí nepravidelně.²⁰³ Jeho rozměry měří 82 cm na šířku, 138 cm na výšku a 28 cm na hloubku. Jeho hladký povrch zdobí na přední straně vyobrazení pravděpodobně sekery, zřejmě vražedné zbraně.²⁰⁴ Ke kříži se dochovala tato pověst:

„Zde zabil sedlák ovčáka, který neuhlídal ovce a způsobil sedlákovi škodu na úrodě“²⁰⁵

Podle tohoto lidového tvrzení se někteří badatelé domnívají, že se nejedná o petroglyf sekery, ale o motyku²⁰⁶ nebo dokonce o pastýřskou hůl, která by symbolizovala zavražděného ovčáka.²⁰⁷ Dnes už pravý význam obrazce přesně neurčíme.

3.4.4 Kříž a torzo kříže v Polné (0025, 0956)

Cestou z Polné do Hazlova narazíme ještě před Polnou na rozcestí, jehož druhá cesta vede do obce Libá. Zde opět vděčí kříž ev. č. 0025 za své postavení Společnosti pro výzkum kamenných křížů.²⁰⁸ Předtím podle Karla Šrámka ledabyle ležel u cesty přibližně 100 m do vsi Táborská u Hazlova.²⁰⁹ Odtamtud byl roku 1984 převezen na své současné místo a

²⁰⁰ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 165.

²⁰¹ Tamtéž, s. 166.

²⁰² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 23.

²⁰³ Tamtéž, s. 24.

²⁰⁴ Týž.

²⁰⁵ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 165.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 166.

²⁰⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 24.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 22.

²⁰⁹ Týž.

vztyčen. Na své objevení čekalo do roku 2001 i torzo kříže stojící dnes vedle kříže prvního, který byl schován přes cestu naproti zchátralým božím mukám.²¹⁰

Torzo s nepatrnou rytinou malého křížku má kvůli svému značnému handicapu (bez ramen, možná i hlavy) minimální rozměry 54 na výšku, 36 na šířku a 19 cm na tloušťku.²¹¹ Zatímco jeho „větší bratr“ s rozměry 111 x 90 x 21 cm se pyšně tyčí v zarostlém příkopu před pastvinou pro dobytek, že torzo vedle něho bychom mohli snadno přehlédnout.²¹² Tento větší hrubě opracovaný kříž opět latinského typu nese na sobě dva obrazce. Z čelní strany směrem k cestě má vyryt pro naše oči už málo rozpoznatelný petroglyf meče – možná vražedné zbraně.²¹³ Z druhé strany směrem k pastvině má uprostřed průsečíku mezi rameny a tělem malý křížek o rozměrech 15 cm na výšku a 10 cm na šířku.²¹⁴ Obě dvě kamenné památky byly vytesány ze žuly. Váže se na ně lidová pověst, že se zde dvě děvečky posekaly srpy.²¹⁵ Pověst podle všeho vznikla později. Navíc podobný příběh se vypráví o křížích v Milhostově i o kříži u Maškova, takže byla mezi lidmi velmi oblíbená a předávala se ke každému smírčímu kříži bez pověsti.^{216 217} Navíc vzhledem k vyobrazení meče je pověst ještě méně pravděpodobná.²¹⁸

3.5 HRANICE

Jak už název napovídá, obec Hranice leží u hranic s Německem, v českém výběžku Ašské vrchoviny a Smrčin. Dnes čítá přes dva tisíce obyvatel a má i vlastní základní školu pro 1. i 2. stupeň, kterou navštěvuje přibližně 160 žáků.²¹⁹ Pod tuto obec spadá i vesnice Trojmezí, která dostala jméno podle historického rozcestí, jež směřuje do 3 stran – do Čech, Saska a Bavorska.²²⁰

²¹⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 23.

²¹¹ Týž.

²¹² Týž.

²¹³ Týž.

²¹⁴ Týž.

²¹⁵ Týž.

²¹⁶ Tamtéž, s. 19.

²¹⁷ Tamtéž, s. 43.

²¹⁸ Tamtéž, s. 23.

²¹⁹ Město Hranice. *Školství* [online]. Dostupné z: < <http://www.mestohranice.cz/organizace/skolstvi/> >. [cit. 2017-03-14].

²²⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 38.

3.5.1 Kříž v Trojmezi (0022)

Až na samé hranici s Německem byl postaven kříž, který dodnes stojí nejseverněji v chebském regionu.²²¹ Právě v těchto místech se táhla železná opona, za kterou „končil svět“. Dnes v těchto místech byla krajina kulturně zrekonstruována a opatřena informačními panely.²²² Pěší cesty byly vysypány pískem a místo kolem monolitického kříže bylo poctivě vydlážděno. Přestože dnes k tomuto místu vede 4 km opuštěná cesta omezená zákazem automobilů, která vede pouze do této hraniční oblasti, dříve to byla důležitá obchodní stezka. Na tomto místě bývala vesnice Gottmannsgün, která stejně jako spousta dalších zmizela z mapy po odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce.²²³

Kříž stojí mírně vychýlen do úhlu 75°, zaoblený a z části porostlý mechem s rozměry 106 cm na výšku a 76 cm na šířku. Jedná se o kříž latinského typu vyrobeného ze žuly.²²⁴ Ke kříži se váže vyprávění o souboji důstojníků, z nichž jeden padl. Ale o jaké důstojníky se jedná, proč spolu bojovali apod., dnes už pravděpodobně nezjistíme.²²⁵ Máme ale ověřeno, že kříž nepatří mezi náhrobní. Lidé z bývalé výše zmíněné vesnice pod vidinou pokladu nebo alespoň zbraní a lidských kostí kopali kolem kříže, ale bez výsledku.²²⁶ Pořád je tu naděje, že tento kříž můžeme zařadit mezi smírčí nebo alespoň mezi pietní památky.

3.6 CHEB

Město Cheb má bohatou minulost. Už Slované si tu vybudovali své hradiště, na jehož místě později byl postaven Chebský hrad. Své jméno dostalo podle ohybu řeky Ohře a z názvu „Oheb“ vzniklo slovo „Cheb“.²²⁷ Ve středověku bylo významnou křižovatkou obchodních cest mezi Francií, Rakouskem, Itálií apod.²²⁸ Až do 14. století patřilo toto území pod císařskou moc. Od roku 1322 za vlády Jana Lucemburského náleží trvale Chebsko k Českému

²²¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 38.

²²² Cestování. *Kam se běžně na výlet nechodí. Drsné Trojmezi, skanzen českých Sudet* [online]. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/kam-se-bezne-na-vylet-nechodi-drsne-trojmezi-skanzen-ceskych-sudet-105-/tipy-na-vylet.aspx?c=A101021_135415_igcechy_tom>. [cit. 2017-03-23].

²²³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 38.

²²⁴ Týž.

²²⁵ Týž.

²²⁶ Týž.

²²⁷ *Příroda Karlovarska* [online]. Dostupné z: <<http://prirodakarlovarska.cz/clanky/1906-cheb-historie-a-zajimava-mista>>. [cit. 2017-04-01].

²²⁸ Týž.

království.²²⁹ Od té doby s výjimkou odtržení Sudet Cheb a okolí patří k Českému státu. Dnes ve městě Cheb žije přibližně 34 tisíc obyvatel.²³⁰ Nabízí 6 základních škol, gymnázium i základní uměleckou školu.

Jelikož byl Cheb osidlován od středověku německými kolonisty, mnoho jeho městské právo spadalo pod vliv norimberského práva.²³¹ V okolí města lze spatřit plno kamenných smírčích křížů, avšak v centru města ne. Ty, jež se tu kdysi nacházely, byly vlivem industrializace a rozšiřování města ničeny nebo úplně ztraceny. Některé tyto kamenné kříže se podařilo zachránit, dnes jsou uloženy v lapidáriu Městského muzea Cheb, ale veřejnosti nejsou zpřístupněny.²³² Ve volné krajině můžeme vidět tyto drobné kamenné památky spíše v okolí města. Celkem se tu nachází 15 dochovaných křížů včetně torz. Hned 8 z nich nalezneme v Podhradu, kam byly kříže transferovány.²³³ Další najdeme jsou u Steinu, Myslivny, Maškova a Svatého Kříže, nově objevené v Bříze, Dolních Dvorech a Dřenicích.

3.6.1 Kříž v Bříze (1103)

Tento kamenný kříž se nachází na velmi těžce přístupném místě, v bujně krajině. Ze silnice z Chebu směrem na Pomezí nad Ohří musíte sejít před mostem dolů a vydat se proti proudu podél břehu, který máme neustále po levé straně.²³⁴ Po cca 300 m narazíte na menší remízek, který ukrývá náš kříž. Pro rychlejší hledání doporučuji GPS souřadnice.²³⁵

Jedná se o mohutný kříž s parametry 140 cm na výšku, 126 cm na šířku a 26 cm na tloušťku.²³⁶ Vyroben byl ze žuly bez nápisu, pouze podle dřívějších badatelů měl vyrytý neznámý symbol o čtyřech zubech, ale v současné době vlivem eroze zmizel úplně.²³⁸ Jeho původní místo bylo jen o 5 m dále, kde ho postavili členové Společnosti pro výzkum

²²⁹ *Příroda Karlovarska* [online]. Dostupné z: <<http://priodakarlovarska.cz/clanky/1906-cheb-historie-a-zajimava-mista>>. [cit. 2017-04-01].

²³⁰ *Cheb* [online]. Dostupné z: <<http://www.cheb.cz/pocet-obyvatel-chebu/d-929116>>. [cit. 2017-04-01].

²³¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 12.

²³² Tamtéž, s. 29.

²³³ Viz kapitola 3.6.6 Svoz křížů v Podhradu (0043, 0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797).

²³⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

²³⁵ Viz textová příloha č. I.

²³⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

²³⁷ Viz textová příloha č. I.

²³⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

kamenných křížů.²³⁹ Tito dobrovolníci po tomto kříži dlouho pátrali, protože podle dochovaných písemných záznamů bylo prokázáno, že jeden kamenný kříž stál u cesty z Břízy do Cetnova před lávkou přes potok z Pomezí.²⁴⁰ Byl ale už během 2. světové války byl zapadlý po ramena do země a ves byla po válce opuštěna.²⁴¹ Postupem času byl i terén zcela změněn z důvodu stavby vodní přehrady Skalka.²⁴²

Po tříhodinovém hledání členů Společnosti v roce 2001 našli 10 cm vyčnívající kus kamene z půdy.²⁴³ Po jeho vykopání a vytažení lany konečně dosáhli úspěchu a zmizelý kříž spatřil opět světlo světa.²⁴⁴ Rok poté byl osazen na jeho současné místo, kde ho lze spatřit dodnes.²⁴⁵

3.6.2 Kříž v Dolních Dvorech (0917)

Další kříž byl objeven Společností pro výzkum kamenných křížů o pár let později v Dolních Dvorech. Opět jako u předešlého kamenného kříže u Břízy byly dochovány písemné dokumenty o jeho existenci, ale až do roku 2009 nebyl v terénu nalezen.²⁴⁶ Vyčníval jen kus hlavy, pouhých 5 cm nad zemí, zbytek kříže byl ponořen pod zemí.²⁴⁷ Členové Společnosti o rok později vztyčili tento monolitický kříž ze žuly na svém místě objevení.

Míry kříže jsou 98 cm na výšku, 84 cm na šířku a 22 cm na tloušťku.²⁴⁸ Kříž působí statně a jeho ramena jsou zpevněna podpěrami. Nemá na sobě žádný vyrytý symbol, nápis ani letopočet. Žádné archivní záznamy o jeho vzniku nebyly dochovány, takže své tajemství a minulost bezpečně skrývá.²⁴⁹

²³⁹ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 167.

²⁴⁰ Týž.

²⁴¹ WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 72.

²⁴² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

²⁴³ WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 72.

²⁴⁴ Týž.

²⁴⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 35.

²⁴⁶ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 170.

²⁴⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 44.

²⁴⁸ Týž.

²⁴⁹ Týž.

3.6.3 Kříž v Dřenicích (0651)

Tento kříž se opět řadí mezi znovunalezené a vděčí své záchraně Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Roku 1990 byl při vypouštění Jesenické přehrady kvůli opravám hráze nalezen kříž s odlomeným břevnem od těla.²⁵⁰ Členové Společnosti kříž vytáhli autojeřábem, opravili a postavili na místo, kde ho lze najít dodnes – u hřbitovni zdi před místním kostelem sv. Oldřicha.²⁵¹ Ke kostelu vede silnice z Chebu a kostelní věž lze vidět už z dálky.²⁵²

Jedná se o pravidelný latinský kříž vyrobený ze žuly. Jeho parametry jsou 142 cm na výšku, 99 cm na šířku, 27 cm na tloušťku.²⁵³ O svém vzniku nenapovídá žádným nápisem či petroglyfem ani dochovaným písemným záznamem. Pouze můžeme sledovat jeho příběh putování z místa na místo. V záznamech lze dohledat jeho první umístění z roku 1907 u cesty vedle statku č. 15, odkud byl přestěhován dobrovolníky na jihozápad obce, aby nepřekážel stavbě silnice nebo dle jiného zdroje bránil těžbě písku.²⁵⁴ Z roku 1926 se nám dochoval i nákres kříže spolu s popisem polohy od Karla Šrámka, kde je kříž postaven 3 m vlevo od silnice z Chebu před dřevěným, plaňkovým plotem.²⁵⁵ Tam pravděpodobně stál až do svého zatopení, když se napouštěla vodní přehrada Jesenice roku 1961.²⁵⁶ Přehrada zatopila i několik domů a betonový most, který dodnes vyčnívá nad hladinu. Podle Karla Šrámka byl dokonce spolu s křížem č. 0651 zatopen ještě jeden č. 0939, jenž nebyl nalezen.²⁵⁷ Původní místo možného zločinu už dnes s jistotou neurčíme, stejně tak příběh kříže upadl v zapomnění.

3.6.4 Kříž u Maškova (0037)

Tento kamenný jednoramenný kříž můžeme vidět tyčící se na kopci po pravé straně u silnice směrem z Maškova do Horních Dvorů. Členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů ho

²⁵⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 33.

²⁵¹ WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 72.

²⁵² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 33.

²⁵³ Týž.

²⁵⁴ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 168.

²⁵⁵ WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 72.

²⁵⁶ Týž.

²⁵⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 33.

museli po jeho objevení v roce 2004 dát znovu dohromady a podle historických poznatků ho vrátili na místo, kde stál.²⁵⁸ Kříže tedy pravděpodobně stojí na svém původním místě. Měl rozlomené tělo a dodnes mu chybí jedno rameno. Na dochovaném nákresu z roku 1901 od badatele Franze Wilhelma byl kříž vyobrazen s oběma rameny.²⁵⁹ Karel Šrámek, který maloval kamenné kříže ve 30. letech, už zachytil kříž pouze s jedním ramenem.²⁶⁰ Co se stalo, zůstává záhadou.

Kříž byl vysekán s neuvěřitelnou přesností pravoúhle, pouze postupem času byly rohy kříže zaobleny.²⁶¹ Na kříži nebyly nalezeny žádné ozdobné či písemné znaky. Jeho výška činí 110 cm a šířka 49 cm, ovšem s chybějícím ramenem by byl širší.²⁶² I k tomuto smírčímu kříži se vztahuje stále opakovaná pověst o dívce, která druhou ze žárlivosti zabila srpem.²⁶³ Opět nepravděpodobná, ale chytlavá legenda.

3.6.5 Kříž u Myslivny (0571)

147 cm vysoký kříž latinského typu čeká v oblasti u bývalé již zrušené restaurace Myslivna.²⁶⁴ Byl objeven spolupracovníkem ašského muzea dr. Dvořákem, který ho našel vyvrácený u procházkové cesty.²⁶⁵ Na tomto místě byl opět postaven roku 1987.²⁶⁶

Dnes stojí značně nakloněn a patří k nejvyšším křížům na Chebsku. Jeho šířka činí 78 cm a hloubka 24 cm.²⁶⁷ Vysekán byl pravidelně pravoúhle ze žuly jako kříž u Maškova.²⁶⁸ Celý kříž je holý až na menší symbol křížku, jehož strany jsou zakončeny úsečkami, na hlavě.²⁶⁹ Z jakého důvodu byl vyryt na kříži a proč, už se nedozvíme. Ke kříži se nenašly žádné písemnosti ani jiné dochované prameny.²⁷⁰

²⁵⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 43.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 44.

²⁶⁰ Týž.

²⁶¹ Viz obrazová příloha č. 20.

²⁶² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 44.

²⁶³ Týž.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 28.

²⁶⁵ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 164.

²⁶⁶ Týž.

²⁶⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 28.

²⁶⁸ Týž.

²⁶⁹ Týž.

²⁷⁰ Týž.

3.6.6 Svoz křížů v Podhradu (0043, 0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797)

V Podhradu lze najít největší svoz křížů v regionu Cheb. Obsahuje skupinu dohromady sedmi křížů nebo alespoň jejich torz a k tomu ještě jeden stojící od skupiny 300 m západně.²⁷¹ Zpočátku zde ale stály jen tři, ty největší a nejzachovalejší.²⁷² Podle toho jsou také zaevidovány pod nižšími evidenčními čísly než ostatní, tj. 0043, 0044 a 0045.²⁷³ Tyto tři kříže sem byly transferovány z okolí kvůli stavbě železniční tratě z Plzně do Chebu pravděpodobně v 19. století.²⁷⁴ Dodnes stojí v neuspořádané kalvárii trojúhelníkového půdorysu podle biblické Golgoty, kde byl ukřižován Ježíš Kristus s dvěma lotry.²⁷⁵ Původní umístění křížů z této trojice lze už s obtížemi určit, ale na druhou stranu víme, že současné místo není místem zločinu.

Nejvyšší a nejzachovalejší, 109 cm vysoký kříž stojí uprostřed skupiny křížů. Místo tradiční žuly byl využit mramor.²⁷⁶ Povrch byl hladce opracovaný a jeho hrany byly zkoseny. Dva zbývající byly vyrobeny ze žuly.²⁷⁷ Kříž s ev. č. 0044 postrádá část pravého ramene a na každém výstupku má vyryt řecký křížek. Poslední z trojice drží stráž s prvním nejvyšším křížem vedle sebe. Má menší hlavu, ale zato mohutná ramena. Jeho výška činí 69 cm, šířka je však větší s 80 cm.²⁷⁸ Na jeho přední straně nese latinský kříž, který ztrácí na viditelnosti vlivem eroze, proto je domalován.²⁷⁹ Podle starších záznamů sudetských badatelů se v německých periodikách uvádí, že tu nestály jen tyto tři kříže, ale větší skupina křížů o 5 až 7 kusech.²⁸⁰ Po tomto prozkoumání písemných zpráv se Společnost pro výzkum kamenných křížů rozhodla v roce 1998 terén prohledat.²⁸¹ A opravdu pomocí sond našli badatelé pod zemí fragmenty dalších cizích 4 křížů.²⁸² Jejich očíslování v centrální evidenci muzea v Aši je

²⁷¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 14.

²⁷² Týž.

²⁷³ Viz textová příloha č. I.

²⁷⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 14.

²⁷⁵ WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. s. 67 – 69. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 68.

²⁷⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 14.

²⁷⁷ Týž.

²⁷⁸ Týž.

²⁷⁹ Týž.

²⁸⁰ Týž.

²⁸¹ Tamtéž, s. 15.

²⁸² WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. s. 67 – 69. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 68.

následující: 1794, 1795, 1796, 1797.²⁸³ V současné době kráší toto shromáždění křížů menší park k odpočinku. Mimo křížů se zde nachází ještě pomník sv. Jana Nepomuckého.²⁸⁴ Dané místo lze najít velmi jednoduše, jakmile se ocitneme v obci Podhrad (spadající pod město Cheb), stačí se zeptat na ulici příznačně pojmenovanou „Ke Křížům“.²⁸⁵

Větší námahu však stojí najít osmý kříž, vzdálený od svozu 300 m přes železnici. Nachází se přímo v hustém porostu, který není nijak udržovaný, a dostat se k němu bez újmy je namáhavé.²⁸⁶ Také na tomto kříži jsou patrné známky zvětvování a horní část pravého ramene chybí zcela.²⁸⁷ Jeho parametry činí 83 cm na výšku, 77 cm na šířku a 18 cm na tloušťku.²⁸⁸

Ačkoliv víme, že tento svaz křížů vznikl zcela prakticky a uměle kvůli jejich zachování, přesto lidová slovesnost si pro tuto skupinu křížů vymyslela archivně nepodloženou, ale napínavou pověst.²⁸⁹

„Na tomto místě byl přepaden svatební průvod bandou vedenou zhrzeným milencem nevěsty. O život přišlo 14 svatebčanů a kočí neunikl také svému osudu, uběhl sotva 100 m a byl na místě také ubit.“²⁹⁰

Počet svatebčanů neodpovídá počtu smírčích křížů v Podhradu (leda, že by dvě oběti symbolizoval jeden kříž, nebo badatelé neobjevili všechny kříže). Na druhou stranu oběť kočího, který se snažil masakru utéct, pěkně ztvárňuje právě kříž oddělený od skupiny.

²⁸³ Viz textová příloha č. I.

²⁸⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 14.

²⁸⁵ Týž.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 15.

²⁸⁷ Viz obrazová příloha č. 22.

²⁸⁸ Viz textová příloha č. I.

²⁸⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 15.

²⁹⁰ Týž.

3.6.7 Kříž u Steinu (0028)

Jako jeden z mála se tento kříž pyšní jménem smírčí, protože zrovna s ním je spojována smírčí smlouva sepsána 1. listopadu 1467.²⁹¹ Tento kříž byl zhotoven jako symbol kajícího vraha Hanse Linthnera za vraždu Kuntze Pachmanna u Chebu.²⁹² Smlouva obsahuje seznam, který vrah musí splnit, aby nebyl stíhán ze strany příbuzenstva. Na seznamu je věnovat pozůstalým osm svíček, objednat zádušní mši u kazatele, vyrobit a postavit smírčí kříž na místě činu ode dne podepsání smlouvy do Velikonoc, vykonat kající pouť do Říma a pozůstalým splatit dluh 15 grošů.²⁹³ Tato smlouva je také ojedinělá tím, že obsahuje závěrečný dialog vraha a pozůstalých, kteří se usmíří.²⁹⁴

Samotný kříž však v současnosti nestojí na svém místě. Byl posunut pouze o pár metrů dál od pole, kde byl poškozován zemědělskou technikou.²⁹⁵ Pečlivě byl označen i informační cedulí. Dnes stojí před nově postavenou jízdárnou naproti vojenskému statku Stein, který dnes funguje jako hotel „Resort Stein“.

Kamenný kříž byl v roce 2015 vykopán a položen mimo jeho místo kvůli přístavbě jízdárny, proto známe jeho celou délku včetně základny, která činí 219 cm.²⁹⁶ Po osazení do země je 158 cm vysoký, 92 cm široký a silný 22 cm.²⁹⁷ Patří mezi největší a nejmohutnější kříže vyrobené ze žuly na Chebsku.²⁹⁸ Kříž na sobě nese i stopy vandalizmu v podobě dodatečných vyrytých číslic a písmen, pravděpodobně od příslušníků armády z bývalého vojenského statku.²⁹⁹

²⁹¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 28.

²⁹² Týž.

²⁹³ Týž.

²⁹⁴ Viz kapitola 2.1.2 Část smírčí smlouvy 1. 11. 1467 z Chebu.

²⁹⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 27.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁹⁷ Viz textová příloha č. I.

²⁹⁸ Viz obrazová příloha č. 23.

²⁹⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 28.

3.6.8 Kříž u Svatého Kříže (0035)

Součástí okraje města Cheb poblíž městské čtvrti Háje je oblast zvaná Svatý Kříž, která je blízko hraničního přechodu s Německem. Ačkoliv se této lokalitě přezdívá Svatý Kříž, pravděpodobně není pojmenována podle smírčího kříže, který se v jejích lesích skrývá.³⁰⁰ Pokud pojedeme po silnici z Chebu do německého města Waldsassen, tak po pravé straně za benzínovou čerpací stanicí zastavíme a vydáme se do lesa, který tam začíná. Lesní cesta nás povede jen 100 m, odkud nalevo už spatříme tyčící se kamenný kříž.³⁰¹

Tento typicky latinský kříž je jeden z nejhladčeji opracovaných v chebském regionu. Stojí mírně nakloněn ke straně.³⁰² Vyroben byl tradičně ze žuly a patří mezi nejvyšší smírčí kříže v této oblasti s rozměry 169 cm na výšku, 89 cm na šířku a 24 cm na tloušťku.³⁰³ Uprostřed tohoto kříže mezi rameny je vyryt dnes již málo zřetelný symbol. Jedná se o zvláštní ornament, kříž v kruhu obklopený ještě jednou přerušovaným kruhem. Podobá se určitým způsobem keltskému slunečnímu kříži.³⁰⁴ Ale s ohledem na minulost, kdy Chebsko spadalo pod tzv. Sudety, může být symbol vykládán jako germánský sluneční kruh, který má dokládat původní germánské osídlení.³⁰⁵ To může také znamenat, že symbol mohl být vytvořen až dodatečně. Žádné zmínky o transferu nebo původu zaznamenány nejsou.³⁰⁶

3.7 LÁZNĚ KYNŽVART

Když se řekne slovo Kynžvart, většině lidí se vybaví klasicistní zámek, jehož majitelem byl i slavný Klement Václav Metternich.³⁰⁷ To on nechal vysázet na Chebsku bolševník veliký jako okrasnou květinu, která sužuje krajinu dodnes, například ke kříži k Opatově zneprístupňuje cestu.³⁰⁸ Obec Lázně Kynžvart má necelých 1 500 obyvatel.³⁰⁹

³⁰⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 36.

³⁰¹ Týž.

³⁰² Týž.

³⁰³ Tamtéž, textová příloha č. 1.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 36.

³⁰⁵ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 6.

³⁰⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 36.

³⁰⁷ *Historie zámku Kynžvart* [online]. Dostupné z: <<http://www.zamek-kynzvart.cz/historie-zamku.php>>. [cit. 2017-04-10].

³⁰⁸ Týž.

³⁰⁹ *Lázně Kynžvart* [online]. Dostupné z: <<http://www.laznekynzvart.cz/>>. [cit. 2017-04-10].

Na druhé straně obce, proti zámku, jsou ruiny starého hradu Kynžvart, ke kterému teče potůček. Pokud se vydáte proti proudu zalesněnou krajinou a ujdete přibližně 800 m, narazíte na kamenný kříž opřený o strom. Jedná se o jediný kříž, který lze v této lokalitě najít.

3.7.1 Kříž u Lázní Kynžvart (0605)

Nejlépe se k tomuto kříži dostanete od silnice z Lázní Kynžvart do obce Kladská, kde se nachází první odbočka po levé straně. Kvůli zákazu vjezdu automobilů a motocyklů se dále vydáme po lesní cestě na menší pěší túru dlouhou 1,5 km. K úspěšnému nalezení doporučuji GPS souřadnice, protože z lesní cesty musíme sejít a dát se pouze hustým lesem z příkrého kopce k potoku bez jakéhokoli orientačního bodu. Na levém břehu potoka stojí u stromu kamenný kříž, jehož základna je zatížena kameny.

Mohutný kříž byl vyroben ze žuly a má velmi hrubý povrch.³¹⁰ Působí trochu asymetricky kvůli jeho šikmě zakončené hlavě, ale připomíná templářský typ kříže.³¹¹ Dosahuje rozměrů 83 cm na výšku, 56 cm na šířku a 18 cm na tloušťku. Nenašel se na něm žádný petroglyf ani nápis. Nalezen byl roku 1989 přibližně 50 m od současného místa.³¹² Z jakého důvodu zde stojí a zda se jedná o smírčí kříž nebo ne, zatím nevíme, protože se nedochovaly žádné písemné prameny.

3.8 LIBÁ

Obec Libá vznikla ve 13. století jako v podhradí dnes nově zrekonstruovaného hradu, který se nachází severozápadně od Chebu.³¹³ Majitelé hradu se postupně střídali a Libá byla prodávána chebským měšťanům apod.³¹⁴ Mimo jiné byli majiteli také členové z rodu Zedtwitzů, kteří vlastnili i další severně položené území včetně Aše.³¹⁵ Do katastru obce Libá spadá také menší obec Hůrka a v jejím okolí se doslova skrývá smírčí kříž.

³¹⁰ *Suehnekreuz* [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de/>>. [cit. 2017-04-10].

³¹¹ Viz obrazová příloha č. 2.

³¹² WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 93.

³¹³ *Historie obce Libá* [online]. Dostupné z: <<http://www.obec-liba.eu/obec-liba/historie-2/>>. [cit. 2017-04-12].

³¹⁴ Týž.

³¹⁵ Viz kapitola 3.1 Aš.

3.8.1 Kříž u Hůrky (0935)

Mezi Libou a Hůrkou se vyskytuje oblast rybníků, z nichž největší se jmenuje Libský rybník. Na jeho severovýchodním okraji leží menší les, který ukrývá kamenný kříž.³¹⁶ Cesta k lesu je náročná, musíme se vydat přes louky a pastviny pro skot, kde naši trasu ztěžuje elektrický ohradník.³¹⁷ Pro lepší orientaci doporučuji GPS souřadnice.³¹⁸ Kříž stojí opřený o strom poblíž potoka spojujícího rybníky.³¹⁹

Tento smírčí kříž působí velmi nepravidelně a rustikálně, byl pouze hrubě opracován ze žuly.³²⁰ Jeho výška dosahuje 91 cm, šířka 92 cm a tloušťka 28 cm.³²¹ Podle jeho rozměrů lze vyvodit, že se jedná o typ řeckého kříže.³²² Jeho povrch není zkrášlen žádným petroglyfem nebo nápisem. Pouze má na sobě dva důlky, u kterých si nejsme jisti, zda byly vytvořeny záměrně nebo ne.³²³ Může jít o projev vandalismu, ale také mohou symbolizovat zranění oběti.³²⁴ Kříž se pyšně řadí mezi kříže smírčí s příkladným příběhem. Podle dochovaných záznamů v soudní knize klateb:

„Jorg Zedtwitz z Libé zabil Nickela Roglera, rychtáře z Hazlova, a smírem mu bylo uloženo zaplatit 30 guldenů a postavit kamenný kříž“³²⁵

Pod tento záznam bylo napsáno „*Pokáno a usmířeno.*“ na znamení toho, že požadavky výše uvedené byly splněny.³²⁶ Tato vražda se pravděpodobně stala v roce 1496 na cestě do Hůrky přes Libský les, v oblasti zvané „U božích muk“, kde byl kříž v roce 1994 nalezen vyvrácen.³²⁷ Majitel hradu v Libé Jorg neboli Jiří Zedtwitz byl ve své době obávaným loupeživým rytířem.³²⁸ Za jeho hříšný čin byla vyhlášena nad jeho osobou zemská klatba.³²⁹

³¹⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 45.

³¹⁷ Týž.

³¹⁸ Viz textová příloha č. 1.

³¹⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 45.

³²⁰ Týž.

³²¹ Týž.

³²² Viz obrazová příloha č. 2.

³²³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 45.

³²⁴ Týž.

³²⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 45.

³²⁶ Týž.

³²⁷ Týž.

³²⁸ *Historie obce Hůrka* [online]. Dostupné z: <<http://www.obec-liba.eu/obec-liba/historie-2/hurka/>>. [cit. 2017-04-12].

Klatba znamená exkomunikování a používá se pouze pro těžké hříchy. Ovšem po splnění požadavků a díky váženému společenskému postavení na Chebsku a Ašsku, které rod Zedtwitzů měl, bylo vrahovi, za finanční částku a kající postavení kříže na místě činu, odpuštěno.³³⁰

3.9 LUBY

Luby patří mezi menší obce na Chebsku vyskytující se severně od tohoto bývalého okresního města v blízkosti německé hranice. V 19. století bylo druhou největší obcí po Chebu.³³¹ V roce 1878 byla zde zbudována obecní škola a od prosince 1902 měšťanská škola, jejichž prostory jsou využívány dodnes v rámci základní školy v Lubech.³³² Dnes s 2 168 obyvateli tuto pozici ztratilo, protože je předhony města jako Františkovy Lázně, Aš apod.³³³

Mezi Luby a další menší obcí Opatov se vyskytuje kamenný kříž ve volné přírodě mezi pastvinami, jenž nelze ze silnice vůbec spatřit. Nachází se v neudržované části, která v létě zarůstá bolševníky.³³⁴ Ale i přesto se vyplatí ho vyhledat.

3.9.1 Kříž u Opatova (0950)

Tento kříž patří k atypickým křížům v chebském regionu. Tvar kříže připomíná klínovitý typ, ale hlava kříže není zakončena rovně, ale obloukem.³³⁵ Jeho nerovný povrch bez sebemenšího obrazce či nápisu je způsoben erozí i materiálem, kterým je hrubozrnná žula.³³⁶ Kříž dosahuje rozměrů 86 cm (výška), 65 cm (šířka) a 18 cm (tloušťka).³³⁷ Ke kříži se dochovalo pouze strohé lidové vyprávění:

³²⁹ *Historie obce Hůrka* [online]. Dostupné z: <<http://www.obec-liba.eu/obec-liba/historie-2/hurka/>>. [cit. 2017-04-12].

³³⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 45.

³³¹ *Základní škola Luby* [online]. Dostupné z: <<http://www.zsluby.cz/>>. [cit. 2017-04-10].

³³² *Základní škola Luby* [online]. Dostupné z: <<http://www.zsluby.cz/>>. [cit. 2017-04-10].

³³³ *Informace o městě Luby* [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoluby.cz/mesto/informace-o-meste/>>. [cit. 2017-04-10].

³³⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 42.

³³⁵ Viz obrazová příloha č. 27.

³³⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 42.

³³⁷ Týž.

„Zde dva sedláci ze Schwarzenbachu v Sasku zavraždili svého spolucestujícího, rolníka.“³³⁸

Smírčí kříž byl po druhé světové válce pohřešován. Podle nákresu a popisu Karla Šrámka byl kříž objeven členy Společnosti pro výzkum kamenných křížů v roce 2001.³³⁹ Byl nalezen ve dvou kusech, hlava s rameny byla oddělena od těla.³⁴⁰ Byl zrestaurován a osazen na místo nalezení, kde stojí dodnes. Nejsnadněji se k němu lze dostat od silnice Sokolovská, která vede z Lubů do Opatova.³⁴¹ Po minutí menšího potoka se musíme držet podél elektrického ohradníku a po přibližně 300 metrech už lze vidět kříž.³⁴² Doporučuji pro lepší orientaci a přístupnější terén se vydat za ním v chladnějších měsících, kdy ustupuje vegetace.

3.10 MILHOSTOV

Severovýchodně od Chebu leží obec Milhostov, jejíž území bylo osídleno již slovanským obyvatelstvem stejně jako Cheb.³⁴³ Dnes však zde bydlí pouze 331 obyvatel.³⁴⁴ I přesto v obci kromě smíšeného obchodu, restaurace, koupaliště najdeme i základní školu (pouze pro 1. stupeň) s mateřskou školou.

Ačkoliv obec působí jako menší vesnice, skrývá šest kamenných křížů. Téměř ve středu obce se nachází kostel sv. Mikuláše a před jeho hřbitovní zdi stojí trojice kamenných křížů. Pokud se od kostela vydáme po hlavní silnici západním směrem do sousední obce Povodí, před odbočkou na křižovatce uvidíme další dva kříže stojící vedle sebe. Pokud se vydáme na křižovatce na opačnou stranu do obce Mlýnek, u levé strany silnice spatříme poslední monolit považovaný také za kříž, ačkoliv dost rustikální.

3.10.1 Trojice křížů v Milhostově (0040, 0041, 0050)

U kostela sv. Mikuláše z jeho severní strany u hřbitovní zdi stojí tři monolitické kříže.³⁴⁵ Bez bližších informací mohou vzbuzovat dojem, že se jedná o náhrobní kříže sebevrahů, kteří

³³⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 43.

³³⁹ Tamtéž, s. 42.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 43.

³⁴¹ Tamtéž, s. 42.

³⁴² Týž.

³⁴³ *Informace o obci Milhostov* [online]. Dostupné z: <<http://www.milhostov.cz/informace-o-obci/soucasnost/>>. [cit. 2017-04-10].

³⁴⁴ Týž.

³⁴⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 18.

nemohou podle křesťanství, spočinou v posvěcené půdě.³⁴⁶ Jak se však dozvíme níže, jedná se o kamenné smírčí kříže. Spolu tyto tři kříže tvoří tzv. kalvárii symbolizující trojici křížů na Golgotě.³⁴⁷ Tato kalvárie nebyla přímo záměrem, byla vytvořena až dodatečně roku 1985, kdy byl ke dvojici křížů přidán třetí z Vackovce, dnes nejbližší stojící k bráně ke kostelu.³⁴⁸ Také pořadí bylo změněno, jak dokazují dochované fotografie.³⁴⁹ Největší kříž stojí dnes nejvzdáleněji od brány, zatímco na starších fotografiích je to naopak. Druhý kříž (dnes stojící uprostřed) byl dříve více posazen do země, skoro až po ramena, ale dnes je odhalena velká část jeho těla.

Na této dvojici křížů vysekané tradičně ze žuly jsou značné stopy eroze, což svědčí o jejich stáří.³⁵⁰ Největší kříž je 145 cm vysoký a přibližně stejně široký 143 cm, což ho zařazuje mezi řecké typy křížů, zatímco druhý kříž vysoký 113 cm jednoznačně vypadá jako klasický latinský typ kříže.³⁵¹ Oba kříže stojí u kostela z dosud neznámého důvodu. Pouze se o nich traduje, že pochází z dob husitských válek a byly postaveny jako upomínka na vyplnění místního kostela.³⁵² Ověřeno to bohužel zatím není žádnou archiválií.

Třetí a poslední přidaný kříž k této dvojici původně stál poblíž vedlejší obce Vackovec.³⁵³ Tam byl devastován a ničen záměrně traktoristou, který zkoušel, zda jeho stroj dokáže kříž povalit.³⁵⁴ Pro jeho zachování byl přemístěn na bezpečné a viditelné místo ke kostelu. Opět se jedná o žulový kříž latinského typu s rozměry 71 cm na výšku, 89 cm na šířku a 27 cm na tloušťku.³⁵⁵ Dochoval se k němu zápis v městské knize v Chebu, který pouze obecně popisuje, že se zde stal násilný čin roku 1483.³⁵⁶ Jaký čin a z jakého důvodu už nikde poznamenáno není, ale máme potvrzený letopočet, že tento smírčí kříž spadá s dalšími dochovanými na Chebsku do 15. století.

³⁴⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 18.

³⁴⁷ WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. s. 67 – 69. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 68.

³⁴⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 18.

³⁴⁹ Viz obrazová příloha č. 28.

³⁵⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 18.

³⁵¹ Týž.

³⁵² Týž.

³⁵³ Týž.

³⁵⁴ Týž.

³⁵⁵ Viz textová příloha č. I.

³⁵⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 18.

3.10.2 Dvojice křížů v Milhostově (0038, 0039)

Dál od kostela sv. Mikuláše, před vjezdem do centra obce Milhostov na křižovatce čekají dva velké smírčí kříže. Vyšší kříž vyrobený ze žuly je pravidelně pravoúhle opracován.³⁵⁷ Patří mezi latinské typy křížů, ačkoliv jeho tělo se směrem k zemi mírně rozšiřuje.³⁵⁸ Na jeho hlavě je vyobrazená šipka ukazující na sever.³⁵⁹ Podle starších pramenů měl na čelní straně vyobrazenou biskupskou hůl, ale dnes, kvůli značnému poškození erozí, již vidět není.³⁶⁰ Jeho parametry činí výška 153 cm, šířka 114 cm a tloušťka 29 cm.³⁶¹ Druhý menší kříž se 118 cm na výšku, 134 na šířku je také vyroben pravoúhle ze žuly.³⁶² Na přední straně nese petroglyf pravděpodobně meče, ale kvůli hlubokému osazení je viditelná pouze čepel.³⁶³ K oběma křížům se vztahuje několik pověstí. Dodnes tradovaná pověst zní:

„Dvě děvečky se posekaly srpy kvůli jednomu mládenci“³⁶⁴

Vyšší kříž znázorňuje děvečku, která zavraždila druhou (menší kříž) ze žárlivosti. U této pověsti výjimečně známe původního vypravěče, hostinského Adolfa Brandnera.³⁶⁵ Tato pověst je ovšem častá, známe ji i od kříže u Maškova, nebo obměněnou, že zbraní byla kosa a ne srpy.³⁶⁶ Nebo další obdobná pověst, že došlo ke střetu dvou čeledínů, se váže ke kříži v Dolních Pasekách u Aše.³⁶⁷ Žádná z těchto pověstí není písemně doložená.³⁶⁸ Ještě se k těmto křížům v Milhostově se vypráví ještě jedna pověst, že označuje hromadný hrob švábských vojáků.³⁶⁹

³⁵⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 19.

³⁵⁸ Viz obrazová příloha č. 29.

³⁵⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 19.

³⁶⁰ Týž.

³⁶¹ Viz textová příloha č. I.

³⁶² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 19.

³⁶³ Týž.

³⁶⁴ Týž.

³⁶⁵ Týž.

³⁶⁶ Týž.

³⁶⁷ Viz kapitola 3.6.4 Kříž u Maškova (0037).

³⁶⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 19.

³⁶⁹ Týž.

3.10.3 Kříž v Mostku (0029)

U tohoto objektu není přesně jasné, zda se vůbec jedná o kamenný kříž.³⁷⁰ Tvarem zdánlivě připomíná kříž, ale nikdo neví, jestli to je přičiněním přírody nebo člověka. Dokonce jedna teorie tvrdí, že to může být dokonce menhir neboli neopracovaný kámen zapuštěný do země lidmi.³⁷¹ Tak či tak byl tento „kříž“ zařazen mezi kamenné kříže už z důvodu jeho popisu od dřívějších badatelů. Dokonce dostal tento kámen přívlastek „francouzský“, ale bohužel nevíme proč.³⁷² Podle malíře Karla Šrámka pod tímto kamenem leží hejtmani z dávných válek, ale žádný důkaz zatím nemáme.³⁷³

Kámen nebo kříž stál na jižním okraji bývalé obce Mostek, která zanikla kolem roku 1973 kvůli zrušenému družstvu dávající práci jejím obyvatelům.³⁷⁴ Dodnes stojí na svém místě od Milhostova směrem do obce Mlýnek na levé straně silnice.³⁷⁵ V letních měsících ho skrývá hustý porost, ačkoliv jeho míry nejsou vůbec malé: 153 cm vysoký, 130 cm široký a 69 cm silný.³⁷⁶ Jeho povrch je značně postižen erozí, tvar kříže připomíná pouze zdánlivě.³⁷⁷ Druh kamene nelze zcela určit, pravděpodobně se jedná o slepenec.³⁷⁸ Jeho původ však zůstává záhadou, vznikl vlivem přírodní, nebo antropogenní činnosti?

3.11 MNICHOV

Ne, neocitli jsme se v Německu, pořád jsme na Chebsku, kam spadá i tato obec. Dnes má jen něco málo přes 400 obyvatel, avšak ve středověku v 15. století byla bohatým středověkým městem, které dostalo právo várečné, soudní i hrdelní.³⁷⁹ Později byl zde postaven i barokní kostel sv. Petra a Pavla, který je v současné době v rekonstrukci.³⁸⁰ Právě k této sakrální budově byly přestěhovány dva smírčí kříže, které se našly v blízkém okolí.

³⁷⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

³⁷¹ Týž.

³⁷² *Suehnekreuz* [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de>>. [cit. 2017-04-01].

³⁷³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

³⁷⁴ Týž.

³⁷⁵ Týž.

³⁷⁶ Týž.

³⁷⁷ Viz obrazová příloha č. 30.

³⁷⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 37.

³⁷⁹ *Informace o obci Mnichov* [online]. Dostupné z: <<http://www.ou-mnichov.cz/informace-o-obci/o-obci/>>. [cit. 2017-04-12].

³⁸⁰ Týž.

3.11.1 Kříž v Mnichově (0056)

První kříž nacházející se v Mnichově stojí 200 m od návsi za kostelem sv. Petra a Pavla na levé straně silnice směrem do obce Prameny. Byl postaven na stráni, kde bývala obchodní tzv. Panská cesta směrem na Sítiny.³⁸¹ Tam byl nalezen a postaven roku 1980 spolupracovníky CHKO Slavkovský les.³⁸² V současné době je u něho postavena i informační tabule o mnichovských křížích (nejen kamenných, ale i železných, dřevěných apod.).

Jeho rozměry dosahují 106 cm na výšku, 66 cm na šířku a 23 cm na tloušťku.³⁸³ Tyčí se ve stráni značně nakloněn dopředu k levé straně. Vyroběn je pravděpodobně z pískovce a jeho půdorys těla i ramen je netypicky kruhový.³⁸⁴ Z čelní strany ho zdobí petroglyf asi obouručního meče, možné vražedné zbraně?³⁸⁵ ³⁸⁶ Na zadní straně má hlubokou svislou rýhu. Podle místní lidové pověsti byl tento kříž postaven v době hladomoru, kdy místní obyvatelé poníženě žebrali o jídlo v okolí, aby nezemřeli hladem.³⁸⁷ Není však vysvětleno, jak toto vyprávění souvisí s vyobrazením meče. Zakládá se vyprávění na pravdě a petroglyf meče byl doryt dodatečně, nebo je to naopak?

3.11.2 Kříž v Mnichově (0778)

Druhý kříž zdobí náves před kostelem sv. Petra a Pavla, kam byl přestěhován v roce 1998.³⁸⁸ Původně na tomto místě stál mariánský sloup jako obrana proti moru, po válce byl však zničen.³⁸⁹ Současný kamenný kříž byl nalezen vyvrácen jihovýchodně od obce Mnichova u silnice směrem do Poutnova, 120 m od rozcestí na Rájov.³⁹⁰

Známe jeho celkovou délku i se základnou, která měří 130 cm.³⁹¹ Dnes po osazení jeho výška činí 92 cm, šířka 97 cm a tloušťka 26 cm, tím pádem patří mezi řecké typy křížů.³⁹² Jsou

³⁸¹ Národopisné a textilní muzeum Aš. Centrální evidence kamenných objektů – karta č. 0056.

³⁸² WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 96.

³⁸³ Viz textová příloha č. I.

³⁸⁴ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 96.

³⁸⁵ Viz obrazová příloha č. 31.

³⁸⁶ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 139.

³⁸⁷ Národopisné a textilní muzeum Aš. Centrální evidence kamenných objektů – karta č. 0056.

³⁸⁸ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 129.

³⁸⁹ Národopisné a textilní muzeum Aš. Centrální evidence kamenných objektů – karta č. 0778.

³⁹⁰ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 96.

³⁹¹ Týž.

³⁹² Viz textová příloha č. I.

na něm patrný známky eroze a část levého rohu u hlavy zcela chybí.³⁹³ Nenašly se na něm žádné stopy po písmu nebo obrazci. Zatím není spojen ani s žádnými archivními prameny.

3.12 NEBANICE

Tato oblast regionu, nacházející se pouze 10 km severovýchodě od Chebu, je známá svým sportovním zaměřením, kde nabízí jízdu na koni, kanoistiku, cyklostezku pro kola apod.³⁹⁴ Kromě sportu ale nabízí i jeden monolitický kříž, i když na soukromém pozemku ve Hněvíně, který spadá do katastru Nebanic.³⁹⁵

3.12.1 Kříž ve Hněvíně (0925)

Přes Hněvín vede hlavní silnice do Hartušova. Pokud se vydáme po ní, cca 15 m za dopravní informační značkou upozorňující na konec obce uvidíme poslední domek s oplocenou zahradou.³⁹⁶ Za plotem se nachází námi hledaný kříž. Ačkoliv je na soukromém pozemku, majitelé po předchozí domluvě návštěvníky ke kříži pustí.³⁹⁷ Přemístěn na soukromý pozemek byl z důvodu jeho záchrany. Předtím ležel vyvrácen u břízy vedle ruin bývalých božích muk.³⁹⁸ Při stavbě a rozšiřování komunikace byl povelan do lesa. Odtud ho dobrovolníci osadili na vlastní pozemek.³⁹⁹

Kříž stojí mírně zakloněn u jezírka, kde byl zasazen hluboko do země, proto jeho rozměry mají menší hodnoty. Vysoký je 64 cm, široký 63 cm a silný 29 cm.^{400 401} Využitý materiál na tento kříž byl pískovec, který rychleji zvětrává, proto dnes je jeho povrch velmi členitý, hrubý a nepravidelný.⁴⁰² Podle badatele Köhlera z přelomu 19. a 20. století stál vedle tohoto

³⁹³ Viz obrazová příloha č. 32.

³⁹⁴ *Nebanice* [online]. Dostupné z: <<http://www.kr-karlovarsky.cz/obce/Nebanice>>. [cit. 2017-04-12].

³⁹⁵ Týž.

³⁹⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 41.

³⁹⁷ Týž.

³⁹⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 41.

³⁹⁹ Týž.

⁴⁰⁰ Viz textová příloha č. I.

⁴⁰¹ Viz obrazová příloha č. 33.

⁴⁰² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 42.

dochovaného kříže ještě jeden, který byl zasažen bleskem a v důsledku toho poškozen.⁴⁰³ Již od roku 1941 už se pohřešuje a pravděpodobně se někde skrývá pod zemí.⁴⁰⁴

3.13 NOVÝ KOSTEL

V severovýchodní části Chebska, na pomyslné hranici se Sokolovskem, leží obec Nový Kostel, která získala svůj název vážně kvůli tomu, že zde postavili nový barokní kostel v 17. století.⁴⁰⁵ Oproti konkurenčnímu kostelu v Křižovatce byl opravdu doslova nový a spolu s ním založili i tuto obec.⁴⁰⁶

Dnes žije v obci přes 500 obyvatel a má i vlastní mateřskou a základní školu pro 1. stupeň.⁴⁰⁷ Pod katastr Nového Kostela spadají další obce – Kopanina, Božetín, Mlýnek, Čižebná, Horka, Hrzín, Spálená a Lesná. Právě v Kopanině a v Mlýnku na nás čekají další dva kamenné kříže na objevení.

3.13.1 Kříž v Mlýnku (0033)

Některé kříže nám nenapovídají vůbec nic a zůstávají anonymní. Takový kříž se nachází i na Chebsku v blízkosti menší obce Mlýnek. Nachází se u okraje pole v menším lesíku vedle podstavce pravděpodobně božích muk.⁴⁰⁸ Nejlepší cesta k němu vede z hlavní silnice z obce: vpravo přejít můstek přes říčku Plesná, dále pokračovat po cestě kolem ranče až nahoru do kopce k poli.⁴⁰⁹ Kříž je pravidelně opracovaný do pravých úhlů řeckého typu.⁴¹⁰ Jako materiál byla využita žula.⁴¹¹ Jediným jeho defektem je uražené pravé rameno.⁴¹² Jeho parametry měří 101 cm na výšku, 97 cm na šířku a 26 cm na tloušťku.⁴¹³

⁴⁰³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 42.

⁴⁰⁴ Týž.

⁴⁰⁵ *Historie obce Nový Kostel* [online]. Dostupné z: <<http://www.novy-kostel.cz/novy-kostel/historie/>>. [cit. 2017-04-12].

⁴⁰⁶ Týž.

⁴⁰⁷ *Současnost obce Nový Kostel* [online]. Dostupné z: <<http://www.novy-kostel.cz/novy-kostel/soucasnost/>>. [cit. 2017-04-12].

⁴⁰⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 40.

⁴⁰⁹ Týž.

⁴¹⁰ Viz obrazová příloha č. 2.

⁴¹¹ *Suehnekreuz* [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de>>. [cit. 2017-04-01].

⁴¹² Viz obrazová příloha č. 34.

⁴¹³ Viz textová příloha č. I.

3.13.2 Kříž v Kopanině (0034)

Tento kamenný objekt má za sebou už spoustu restaurátorských oprav. Původně stál u levé strany cesty z Boru do Kopaniny vedle vysokého dřevěného krucifixu.⁴¹⁴ Na místě byl několikrát povalen a rozbit, naposledy v roce 1986.⁴¹⁵ Členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů tento kříž opravili, napřed cementovou metodou, která se už dnes nevyužívá, protože byla nahrazena spojením železných čepů a epoxidových pryskyřic, což drží lépe. Přesto má kříž v současné době odlomené pravé rameno, které leží vedle jeho těla.⁴¹⁶ Za účelem zabránění dalšímu vandalismu byl kříž posazen na konci obce Kopanina směrem na Nový Kostel před penzionem a restaurací „U Špejcharu“, kde stojí od roku 2006.⁴¹⁷

Žulový kříž kromě svých vad způsobených vandalismem působí s rozměry 127 cm (výška) 73 cm (šířka) a 16 cm (tloušťka) velmi robustně.⁴¹⁸ Nenese na sobě žádné známky rytých obrazců nebo nápisu, ani není opředen žádnými pověstmi.⁴¹⁹ Stejně jako jeho nejbližší společník v Mlýnku patří do anonymní skupiny křížů.

3.14 OVESNÉ KLADRUBY

Ovesné Kladruby, neboli latinsky Anavetika Cladruna, mají svůj název už od 14. století.⁴²⁰ Jelikož obec se hlásila ke katolicismu, klášter v Teplé tuto obec prosazoval, a tím získala tři privilegia – právo várečné, soudní a svobodné dědění statků podle německého práva.⁴²¹ V 17. století se ale občané podíleli na povstání a v důsledku toho ztratily všechny dosavadní práva.⁴²² Pravděpodobně z tohoto období dnes můžeme najít v jejím okolí dvě smírčí památky. Vyšší kamenný kříž stráží cestu z Ovesných Kladrub do Mrázova a druhý se tyčí uprostřed pastvin jihovýchodně od obce.

⁴¹⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 41.

⁴¹⁵ Týž.

⁴¹⁶ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 164.

⁴¹⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 41.

⁴¹⁸ Viz textová příloha č. I.

⁴¹⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 41.

⁴²⁰ *Ovesné Kladruby* [online]. Dostupné z: <<http://www.ovesnekladruby.cz/obec/>>. [cit. 2017-04-13].

⁴²¹ Týž.

⁴²² Týž.

3.14.1 Kříž u Ovesných Kladrub (0057)

Jak je výše zmíněno, pokud se vydáme z Ovesných Kladrub směrem do Mrázova, narazíme na kamenný kříž na pravé straně u silnice. Řadí se mezi nejvyšší na Chebsku se 132 cm na výšku, 77 cm na šířku a 22 cm na tloušťku.⁴²³ Tvarem patří mezi originálnější kříže, tělo a hlava se směrem ke konci rozšiřuje a ramena má zaoblená.⁴²⁴ Na přední i zadní straně má důlky tzv. magické kvůli pověsti, že vyškrabaný prach způsobuje zázraky. Jinak nenese žádné stopy po nápisu nebo obrazci.⁴²⁵

Přezdívá se mu švédský kříž kvůli vyprávění, které se o něm traduje. Existují tři verze. První praví, že označuje hrob švédského vojáka, který byl zabit střelou do oka.⁴²⁶ Druhá, že kříž označuje místo, kde se zde udál souboj Švédů. A třetí, že kříž je postaven na místě, kde byla pochována celá rota švédských vojáků.⁴²⁷ Při vykopávání základů pro kříž nebyly žádné kosterní pozůstatky nalezeny.⁴²⁸

Roku 1997 byl tento kříž ukraden.⁴²⁹ Krádež byla nahlášena policii a ta náhodou našla smírčí kříž v Irském pubu v Mariánských Lázních.⁴³⁰ Po této zkušenosti byl kříž spolupracovníky CHKO Slavkovský les znovu osazen na svém místě, ale pojištěn byl kotevní výztuží a zabetonováním. Ale přece jen došlo ještě k menší změně, kříž byl otočen o 180°.⁴³¹ Teď snad odolá dalším zlodějům a bude zdobit okolí Ovesných Kladrub dál.

3.14.2 Kříž u Ovesných Kladrub (0777)

Druhý vzdálenější kamenný kříž se nachází jihovýchodně od Ovesných Kladrub uprostřed luk blízko kóty 751.⁴³² Dříve se zde nacházela polní cesta do Výškovic, dnes cesta už zanikla a kříž stojí uprostřed pastvin pro dobytek.⁴³³ Proto doporučuji k hledání využít GPS

⁴²³ Viz textová příloha č. I.

⁴²⁴ Viz obrazová příloha č. 36.

⁴²⁵ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 98.

⁴²⁶ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 135.

⁴²⁷ Týž.

⁴²⁸ WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 60 – 61. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 61.

⁴²⁹ Tamtéž, s. 60.

⁴³⁰ Tamtéž, s. 61.

⁴³¹ WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 60 – 61. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 61.

⁴³² WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 98.

⁴³³ *Ovesné Kladruby* [online]. Dostupné z: <<http://www.ovesnekladruby.cz/obec/>>. [cit. 2017-04-13].

souřadnice.⁴³⁴ Samotný kříž je ohrazen přes metr vysokým, dřevěným plotem a stojí přesně uprostřed mezi dvěma stromy.

Kříž vypadá asymetricky hlavně kvůli nepravidelně dlouhým a zakončeným ramenům. Jeho nepravidelný povrch je značně poznamenán erozí. Na jeho čelní straně je vyobrazeno tiskací písmeno F. Bylo vyryto dodatečně nebo je původní? Jeho parametry dosahují 59 cm na výšku, 54 cm na šířku a 32 cm na tloušťku.⁴³⁵ Jeho tělo se směrem k základně rozšiřuje a materiálem je žula.⁴³⁶ Ke kříži se nevztahuje žádný vyprávěný příběh ani záznam. Po náročném hledání kříže jsme našli nejen ten, ale vedle něho i mrtvolu jezevce.⁴³⁷ Že by přece jen kříž byl prokletý?

3.15 PLESNÁ

Na severozápadě Chebska, těsně u západní hranice s Německem, se rozkládá obec Plesná kolem stejnojmenného potoka. Dnes sčítá přes 2 tisíce obyvatel a disponuje vlastní základní školou.⁴³⁸ V jejím katastrálním území se nachází celkem 4 kamenné kříže. Trojice křížů stojí přímo v obci Plesná a poslední se nachází ve vesnici zvané Lomnička, východně od Plesné.

3.15.1 Trojice křížů v Plesné (0030, 0031, 0032)

Přibližně půl kilometru od státní hranice s Německem cestou z Bad Brambach se v obci Plesná vyskytuje trojice kamenných křížů. Stráží vchod na zrušený evangelický hřbitov, který je po pravé straně na svahu v Celní ulici poblíž evangelického kostela.⁴³⁹ Tyto tři kříže nestály ve stejném pořadí jako dnes. Alespoň ne v roce 1927, což dokládá kresba malíře Karla Šrámka, kde byl kříž s vyrytým letopočtem (podle Centrální evidence v Aši pod číslem 0030) umístěn nad prostředním křížem vlevo.⁴⁴⁰ Dnes stojí všechny kříže v řadě, v tzv. kalvárii.⁴⁴¹ Kalvárie (latinsky Golgota) znázorňuje kopec se třemi kříži, na kterých byli ukřižováni dva

⁴³⁴ Viz textová příloha č. I.

⁴³⁵ Týž.

⁴³⁶ Národopisné a textilní muzeum Aš. Centrální evidence kamenných objektů – karta č. 0777.

⁴³⁷ Viz obrazová příloha č. 37.

⁴³⁸ *Město Plesná* [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoplesna.cz/plesna/mesto-plesna/>>. [cit. 2017-02-28].

⁴³⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 17.

⁴⁴⁰ WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. s. 67 – 69. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 68.

⁴⁴¹ Viz obrazová příloha č. 38.

zločinci a samotný Ježíš Kristus uprostřed.⁴⁴² To mohlo inspirovat postavení křížů v Plesné. Stejně tak i nápis na křížích, který zleva doprava čteme takto:

„REF IN FLEISSEN 1564“ neboli „Reformace v Plesné roku 1564“⁴⁴³

Nápis byl vyryt až roku 1864 na příkaz evangelického faráře Johannese Ungera u příležitosti oslav 300. výročí reformace. Farář se domníval, že kříže by měly připomínat tuto reformaci.⁴⁴⁴ Z výše uvedeného vyplývá, že to tak ve skutečnosti pravděpodobně nebylo.

Nejnižší kříž stojící vpravo na konci řady (s rozměry 70 x 76 x 19 cm), který byl, jak bylo výše uvedeno, přemístěn, nese nápis letopočtu „1564“.⁴⁴⁵ Tento kříž je bez hlavy, proto má tvar antonínského kříže, ale původně měl tvar latinského nebo řeckého typu. Ačkoliv jeho dřív se směrem od břevna značně rozšiřuje, může se jednat i o typ tlapaného nebo dělového kříže. Prostřední kříž jako jediný má i jednoduchý petroglyf latinského kříže a pod jeho rameny má zobrazen německý název obce „FLEISSEN“.⁴⁴⁶ Z celé trojice je nejvyšší s 84 cm, široký 91 cm a silný 23 cm, tvarem připomínající řecký kříž. Poslední kříž značně nakloněný doprava s rytinou „REF IN“, u něhož je pravé rameno menší (téměř žádné) oproti levému, má rozměry 75 x 67 x 17 cm.⁴⁴⁷ Celá trojice je vyrobena ze žuly a nese značné stopy eroze.⁴⁴⁸

I když kříže můžeme nazývat reformačními, pravděpodobnost, že souvisí s reformací v Plesné, je malá. Kolem křížů vznikaly různé pověsti o husitech či tažení Švédů.⁴⁴⁹ Nejzajímavější dochovaný lidový příběh vypráví o třech nepřátelských vojácích v době třicetileté války. Vojáci se potkali na tomto místě a došlo ke krvavému střetu, který skončil roztrháním těla jednoho vojáka, setnutím hlavy druhého a useknutím levé ruky u přeživšího.⁴⁵⁰ Tento příběh je silně inspirovaný trojicí křížů. Kříž bez hlavy zpodobňuje

⁴⁴² WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. s. 67 – 69. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 67.

⁴⁴³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 17.

⁴⁴⁴ Týž.

⁴⁴⁵ Týž.

⁴⁴⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 17.

⁴⁴⁷ Týž.

⁴⁴⁸ *Historie města Plesná* [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoplesna.cz/plesna/mesto-plesna/historie-mesta/>>. [cit. 2017-02-28].

⁴⁴⁹ Týž.

⁴⁵⁰ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 17.

vojáka se setnutou hlavou, kříž bez levého ramene zase vojákovi bez ruky.⁴⁵¹ Na roztrhaného vojáka však zbyl klasický kříž bez defektu, takže se dá usoudit, že pravdivost příběhu je diskutabilní, ale nicméně pro turisty velice přitažlivá. Navíc se jedná nejspíše o svoz křížů, každý mohl stát někde jinde. Původ křížů asi už nezjistíme, ten zůstává uchován v tajnosti.

3.15.2 Kříž v Lomniče (0049)

Na východ od obce Plesná se nachází vesnice Lomnička s židovskými památkami ve svém okolí. Na hlavní silnici v Lomniče směrem z Plesné, při poslední odbočce doleva ke kostelu Nejsvětějšího Srdce Páně, stojí malý žulový kříž s rozměry 65 cm na výšku, 68 cm na šířku a 18 cm na tloušťku.⁴⁵² Posazen je před starým plotem bývalé obecní školy, která dnes pouze chátrá. Dosti postižený kříž erozí a zchátralá škola budí celkový dojem opuštěnosti a tajuplnosti.

A záhadný kříž opravdu je. Nenese žádný nápis nebo petroglyf.⁴⁵³ Pouze podle eroze žuly lze předpokládat, že je velmi starý. Kříž, který vlivem stáří již ztratil kus levého ramene, je nyní mírně nakloněn doleva, což způsobuje jeho silnou asymetričnost.⁴⁵⁴ Ale vliv na jeho poškození nemá přestěhování nebo jiná manipulace, jelikož tu stojí odnepaměti obyvatel.⁴⁵⁵ Pouze sudetský badatel Walter von Dreyhausen trochu napovídá o původu kříže menší poznámkou:

„Zde padl vážený důstojník ve velké válce“⁴⁵⁶

Výrok je však tak obecný, že nelze pátrat nějak více do hloubky. Ani určit o jakou válku se jednalo. Navíc kamenné kříže málokdy označují hrob, takže toto tvrzení je patrně vymyšlené.⁴⁵⁷

⁴⁵¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 17.

⁴⁵² Tamtéž, s. 43.

⁴⁵³ Týž.

⁴⁵⁴ Týž.

⁴⁵⁵ Týž.

⁴⁵⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 43.

⁴⁵⁷ Týž.

3.16 POMEZÍ NAD OHŘÍ

Západně od Chebu za vodní přehradou Skalka se vyskytuje obec s názvem Pomezí nad Ohří. Poblíž této obce je vyhlášená rozhledna Bismark, z které lze vidět do širokého okolí včetně měst Cheb a Františkových Lázní.⁴⁵⁸ Pod Pomezí nad Ohří spadají kromě jiných i osady Horní a Dolní Hraničná, pojmenované podle blízkosti německé státní hranice.⁴⁵⁹

V okolí Horní Hraničné se vyskytují dva kamenné kříže a v Dolní Hraničné jeden menší monolit přímo v jejím středu. Podle Rudolfa Zemeka kříže pravděpodobně tvoří ukazatele dálkové cesty spojující Čechy a Horní Franky.⁴⁶⁰

3.16.1 Kříž v Dolní Hraničné (0051)

Jižně za obcí Pomezí nad Ohří se nachází Dolní Hraničná, na jejímž posledním rozcestí mezi břizami je postaven žulový kříž.⁴⁶¹ Jeho míry dosahují 71 cm na výšku, 50 cm na šířku a 19 cm na tloušťku.⁴⁶² Jeho asymetričnost je dána absencí levého ramene a působením zubu času jsou jeho hrany zaoblené.⁴⁶³ Původně byl nalezen vyvrácený a ležící na zemi u cesty. Členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů ho v roce 2004 postavili na místo, na kterém je dodnes.⁴⁶⁴

Ačkoliv na sobě nemá žádný petroglyf ani známky písma, na jeho zbylém rameni se nachází důlek o průměru 7 cm.⁴⁶⁵ Takový důlek mohl vzniknout záměrně a přezdívá se mu „magický“ kvůli lidovým pověrám. Například se věřilo, že vyškrábaný prach z důlku uzdraví nemocné, nebo když se do něj vloží vlasy milované osoby, vzplane i ona k němu vroucí láskou. Dále se prach z důlku přidával i do nápojů a věřilo se, že působí jako ochrana před duchy.⁴⁶⁶

⁴⁵⁸ *Pomezí nad Ohří* [online]. Dostupné z: <<http://www.pomezinadohri.cz/>>. [cit. 2017-04-11].

⁴⁵⁹ Týž.

⁴⁶⁰ ZEMEK, Rudolf. Stará stezka z Čech do Horních Frank. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 69 – 72. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 71.

⁴⁶¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 26.

⁴⁶² Viz textová příloha č. I.

⁴⁶³ Viz obrazová příloha č. 40.

⁴⁶⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 26.

⁴⁶⁵ Týž.

⁴⁶⁶ Týž.

3.16.2 Kříž u Horní Hraničné (0052)

Pokud půjdeme z Dolní Hraničné do Horní Hraničné cca 1,5 km po pravé straně ve vysoké trávě se mezi stromy schovává další kamenný kříž.⁴⁶⁷ Působí pravidelným tvarem, ač zblízka je jeho povrch silně zvětralý a má zaoblená ramena pravděpodobně časem a erozí.⁴⁶⁸ Jeho míry dosahují 103 cm na výšku, 84 cm na šířku a 22 cm na tloušťku.⁴⁶⁹ Postrádáme jakékoliv písemné nebo ústní podklady o vzniku kříže. Pouze existuje verze Rudolfa Zemeka, že tento kříž nemá smírčí funkci, ale hraniční spolu s dalšími kříži v okolí.⁴⁷⁰

3.16.3 Kříž u Horní Hraničné (0053)

Tento kříž si přízvisko hraniční zaslouží. Nachází se pouze pár metrů od státní hranice s Německem, to za prvé a za druhé se předpokládá, že byl ve středověku ukazatelem cesty do Horních Franků přes zaniklou ves Forchheim.⁴⁷¹ Už na základě těchto dvou indicií lze pochybovat, že se jedná o smírčí kříž. Ovšem žádné písemné podklady ani lidové vyprávění se k němu nevztahují, takže si nemůžeme být jisti.

Hraniční kříž stojí uprostřed lesa na území, které bylo do roku 1989 nepřístupné a pod dohledem pohraniční stráže.⁴⁷² I tomuto faktu kříž vděčí za své zachování do dnešní doby. Kříž je vzdálen od nejbližší obce Horní Hraničné přibližně 1 km. K jeho hledání doporučuji využít GPS souřadnice,⁴⁷³ protože lesní komplex je dosti rozsáhlý a nejbližší kóta 655,8 je vzdálená severovýchodně cca 500 m od kříže.⁴⁷⁴

Jedná se o 110 cm vysoký a 89 cm široký žulový kříž latinského typu.⁴⁷⁵ Jeho povrch je hladce opracovaný a hrany pravoúhle sesekány.⁴⁷⁶ Pravděpodobně dříve neměl na sobě žádné

⁴⁶⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 26.

⁴⁶⁸ Viz obrazová příloha č. 41.

⁴⁶⁹ Viz textová příloha č. I.

⁴⁷⁰ ZEMEK, Rudolf. Stará stezka z Čech do Horních Frank. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 69 – 72. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 71.

⁴⁷¹ Tamtéž, s. 70.

⁴⁷² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 27.

⁴⁷³ Viz textová příloha č. I.

⁴⁷⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 27.

⁴⁷⁵ Viz textová příloha č. I.

⁴⁷⁶ Viz obrazová příloha č. 42.

rytiny, dnes nosí zeshora na hlavě řecký křížek a na přední straně zkratku ČS 40, která evidentně vznikla dodatečně.⁴⁷⁷ Více nám kříž neprozradí a zůstává pro nás záhadou.

3.17 PODHRADÍ

Tato obec nacházející se východně od Aše získala svůj název opravdu podle toho, že vznikla pod hradem, který založili na začátku 13. století páni z Neubergu.⁴⁷⁸ Na krátkou dobu tento hrad patřil pánům z Plavna, kteří jsou spojeni s jedním kamenným křížem v okolí.⁴⁷⁹ Poté se vrátilo panství pánům z Neubergu, jež ho měli v držení, dokud nevymřeli po meči. Pak připadlo území významnému rodu Zedtwitzů vlastníkům pozemků především na Ašsku a ti ho vlastnili až do konce druhé světové války.⁴⁸⁰

Okolí této obce oplývající bohatou historií krásí dva kamenné kříže. Jeden, připomínající smrt usmýkaného čeledína, stojí přímo v obci na soukromém pozemku. Druhý, který má spíše funkci hraničního kamene, se vyskytuje ve vsi se jménem Marak.

3.17.1 Kříž u Maraka (0020)

Tento monolit se řadí na první místo v seznamu nejstarších křížů, ale zároveň máme potvrzeno, že se nejedná o kříž smírčí. Stojí ve vsi Marak pouhé 2 km od Podhradí na pravém svahu podél silnice u domu č. 314.⁴⁸¹ Kříž je pravděpodobně na svém původním stanovišti, kde stráží od roku 1290 podle archivního záznamu uloženého ve městě Plauen (Plavno). Kříž nechal vyrobít Heinrich z Plavna, což byl německý rytíř, na krátkou dobu i majitel území v Podhradí a v okolí. Kříž měl za úkol označovat konec hranice ašské farnosti.⁴⁸²

Kříž bez ozdob či nápisu vypadá velmi staře, navíc materiálem byla oproti tradičním žulovým smírčím křížům břidlice, která se odlamuje z kříže.⁴⁸³ Jeho míry jsou 92 cm na výšku, 102 cm na šířku a 20 cm na tloušťku.⁴⁸⁴ Přesto obyvatelé žili v domnění, že tento kříž spadá mezi

⁴⁷⁷ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 27.

⁴⁷⁸ *Historie Podhradí* [online]. Dostupné z: <<http://www.oupodhradi.cz/historie/d-1307>>. [cit. 2017-04-13].

⁴⁷⁹ Týž.

⁴⁸⁰ Týž.

⁴⁸¹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 31.

⁴⁸² Týž.

⁴⁸³ Týž.

⁴⁸⁴ Viz textová příloha č. I.

smírčí, ačkoliv je historicky podložené, že tomu tak není. Také se k němu dochovala lidová pověst velmi podobná té, která se vztahuje ke kříži na Komorní Hůrce:

„Zde přišel o život zemědělec, na kterého se převrhl povoz se sklizní.“⁴⁸⁵

3.17.2 Kříž v Podhradí (0021)

Přímo v obci Podhradí zdobí zahradu domu č. 297 druhý kamenný kříž, u kterého je již větší pravděpodobnost, že patří mezi smírčí.⁴⁸⁶ Ačkoliv stojí na soukromém pozemku, dostaneme se k němu velmi snadno. Po hlavní silnici z Aše přes obec lze vidět po pravé straně na neoplocené, volně přístupné zahradě mezi dvěma domy, ještě před ruinami hradu Neuberg. Spolu s křížem se nachází na zahradě i informační cedule o problematice smírčích křížů v českém i německém jazyce.⁴⁸⁷

Žulový kříž je ozdoben vyrytým petroglyfem radlice nebo oradla, nechtěné smrtící zbraně.⁴⁸⁸ Dnes tento obrazec spíše připomíná šipku ukazující dolů, ale není tomu tak:

„Kříž upomíná na smrt čeledína, kterému se splášili koně s pluhem a usmýkali ho až na místo kříže, kde těžkým zraněním podlehl.“⁴⁸⁹

Kříž se pravděpodobně na onom místě nachází, jen byl osazen pár metrů stranou.⁴⁹⁰ Tvarem připomíná řecký typ kříže, vyrobený je ze žuly, mírně deformovaný – kus jeho hlavy mu chybí. Jeho parametry měří 97 cm na výšku, 99 cm na šířku a 20 cm na tloušťku.⁴⁹¹

⁴⁸⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 31.

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 30.

⁴⁸⁷ Týž.

⁴⁸⁸ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 101.

⁴⁸⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 30.

⁴⁹⁰ Týž.

⁴⁹¹ Viz textová příloha č. I.

3.18 TŘEBEŇ

Severně od Chebu vedle Františkových Lázní se nachází obec Třebeň, která má kolem 400 obyvatel. Zde se nachází dominanta obce, bývalý gotický kostel sv. Vavřince, který byl po zničení obnoven v barokním slohu.⁴⁹² Pokud ale chceme najít kamenné kříže, musíme se vydat do jejího okolí. Pod katastrální území Třebene patří i Dvorek a Povodí. V blízkosti těchto dvou vsí se nachází dva smírčí kamenné kříže.

3.18.1 Kříž u Dvorku (0036)

Tento kamenný kříž svými rozměry 74 cm na výšku, 64 cm na šířku a 23 cm na tloušťku patří mezi menší kříže na Chebsku.⁴⁹³ Jeho tvar je značně zdeformován pravděpodobně zemědělskou technikou a jeho hrubý žulový povrch je poznamenán erozí. Chybí mu kus pravého ramene a také pravý roh hlavy.⁴⁹⁴

Podle dřívějších badatelů na sobě nesl vyrytý obrazec připomínající kladivo.⁴⁹⁵ Dnes stojí na svém místě, cca 100 m po pravé straně před obcí Dvorek směrem z Třebene, díky náhodnému vyorání z pole v roce 1983.⁴⁹⁶ Členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů ho po dvou letech vrátili zpátky na místo, kde byl nalezen.⁴⁹⁷ Ve spojení s tímto kamenným křížem se vypráví legenda o zmrtvýchvstání:

„Ve Dvorku měl statek jeden sedlák jménem Zimmer, který skončil. V den jeho pohřbu vezli jeho rakev na hřbitov, ale na místě, kde dnes stojí kříž, koně zastavili a nechtěli jet dál. Najednou se víko rakve pohnulo a sedlák pokládáný za mrtvého vstal z rakve. Všichni pozůstali se rozprchli a sedlák se musel sám odebrat domů. Se svou manželkou prožil ještě několik let v rozepřích. Podruhé, když opravdu zemřel, a jeli s jeho rakví na hřbitov, nakázala ustaraná manželka zesnulého vozkovi, aby jel raději kousek stranou od onoho místa.“⁴⁹⁸

⁴⁹² Třebeň [online]. Dostupné z: <<http://www.chebsko.net/treben/>>. [cit. 2017-04-13].

⁴⁹³ Týž.

⁴⁹⁴ Viz obrazová příloha č. 45.

⁴⁹⁵ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 39.

⁴⁹⁶ VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. 161 – 171. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 163.

⁴⁹⁷ Týž.

⁴⁹⁸ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 39.

Zda, je na příběhu něco pravdy nevíme. Ke kříži se nedochovaly žádné historické podklady, může jít pouze o smyšlené vyprávění.

3.18.2 Kříž v Povodí (0958)

I tento druhý kříž vděčí za svou záchranu opět členům Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Sudetští badatelé tento kříž popisovali ve svých dílech, ale po roce 1945 se po něm slehla zem.⁴⁹⁹ Až roku 2001 byl úspěšně nalezen na místě, kde byl znovu postaven jen 3 m od místa nalezení.⁵⁰⁰ Dnes ho lze vidět i z auta rovnou ze silnice po pravé straně z Povodí směrem do obce Lesinka.

Tento atypický žulový kříž není ozvláštňen žádnou legendou ani písemným zápisem. Zato svým vzhledem se značně liší od ostatních křížů na Chebsku. Jeho hlava a ramena se ke konci rozšiřují a zaoblují. Na každém konci je vyryt řecký křížek.⁵⁰¹ Ramena mají tzv. plovací blány, které fungují jako podpěry.⁵⁰² Jeho rozměry dosahují 106 cm na výšku, 100 cm na šířku a 23 cm na šířku.⁵⁰³ Takové typy křížů lze najít na Loketsku, ale na Chebsku se vyskytuje pouze tento ojedinělý kříž.⁵⁰⁴

3.19 VLKOVICE

Obec Vlkovice je vzdálena pouze 4 km východně od Mariánských Lázní a nachází se na jižním okraji regionu Cheb. Obec vznikla díky středověké stezce z Chebu do kláštera v Teplé.⁵⁰⁵ Pod názvem „Vulcouici“ byla obec zaznamenána ve 13. století a její název je pravděpodobně slovanského původu.⁵⁰⁶ Zda má ale název „Vlkovice“ něco dočinění s vlkem, to nevíme jistě, i když se pravděpodobně v jejím okolí zdržovali. Na jihozápadním okraji obce lze nalézt jeden dochovaný smírčí kříž.

⁴⁹⁹ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 39.

⁵⁰⁰ Tamtéž, 40.

⁵⁰¹ Viz obrazová příloha č. 46.

⁵⁰² PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 40.

⁵⁰³ Viz textová příloha č. I.

⁵⁰⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 40.

⁵⁰⁵ *Vlkovice* [online]. Dostupné z: <http://www.hamelika.cz/?cz_vlkovice,423>. [cit. 2017-04-12].

⁵⁰⁶ Týž.

3.19.1 Kříž u Vlkovic (0779)

V okolí Vlkovic bylo více kamenných křížů, ovšem do dnešní doby se dochoval jen jeden, který byl nalezen v roce 1991 a znovu postaven ve spolupráci s bývalým sudetsko-německým obyvatelstvem.⁵⁰⁷ Stál u zaniklé cesty do Stanoviště přes les jižně od Vlkovic, kde se skrýval zapadlý v houští u okraje pole.⁵⁰⁸ Předtím se tyčil přímo v poli, ale odtud byl přestěhován na polní cestu, aby nepřekážel. Po jeho opětovném nalezení v roce 1991 byl postaven na místě nálezů. Nejlépe se lze k němu dostat po silnici z Vlkovic do Martinova cca 600 m, kde končí oplocení pole, na jehož konci musíme odbočit vpravo směrem k lesu. Na jeho okraji na nás čeká postavený kříž, který byl zde rovnou zabetonován, což brání jeho odcizení.⁵⁰⁹

Bez pochyby se jedná o latinský typ kříže ze žuly. Vlivem stáří je celý zaoblený a pravé rameno dosahuje menší délky než levé.⁵¹⁰ Jeho naměřené rozměry činí 90 cm na výšku, 56 cm na šířku a 29 cm na tloušťku.⁵¹¹ Nebyl na něm nalezen žádný petroglyf ani stopy nápisu. Přesto se mu přezdívá „mordový“ kříž kvůli strohému příběhu:⁵¹²

„Zde došlo ke sporu dvou vlkovičských sedláků o kus půdy, při němž jeden zapíchl druhého.“⁵¹³

⁵⁰⁷ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 105.

⁵⁰⁸ WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 60 – 61. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 60.

⁵⁰⁹ Týž.

⁵¹⁰ Viz obrazová příloha č. 47.

⁵¹¹ Viz textová příloha č. I.

⁵¹² WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 60 – 61. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 60.

⁵¹³ *Vlkovice* [online]. Dostupné z: <http://www.hamelika.cz/?cz_vlkovice,423>. [cit. 2017-04-12].

3.20 ZÁVIŠÍN

Další malá obec spadající pod Mariánské Lázně leží východně od tohoto města. Trvale zde žije něco málo pod 100 obyvatel, kteří jsou závislí na Mariánských Lázních vzdálených necelé 3 km.⁵¹⁴ Ovšem oproti tomuto městu zdobí náves Závíšína kamenný kříž.

3.20.1 Kříž v Závíšíně (0055)

Předtím než se kříž postavil do centra Závíšína, stál původně u křižovatky na Mariánské Lázně, do Mnichova, Kladrub a do Závíšína u malého rybníku.⁵¹⁵ V roce 1999 byl odcizen. Nalezen byl díky popisu u domu na Tachovsku.⁵¹⁶ Od té doby stojí opět z bezpečnostních důvodů na návsi, kde by zmizení bylo odhaleno dříve než na odlehlém původním stanovišti.

Kříž opět vlivem stáří působí rustikálně, ramena i hlava jsou zaoblené a mírně rozšiřující se tělo vypadá nepravidelně opracované.⁵¹⁷ Vyroben byl tradičně ze žuly a připomíná častý latinský typ kříže bez jakýchkoliv ozdob. Vysoký je 97 cm, široký 89 cm a silný 33 cm.⁵¹⁸ Tento kříž si vysloužil přívlastek „švédský“ kvůli lidovému vyprávění:⁵¹⁹

„Pověst vypráví o švédském jezdcí, který zapadl do bažiny u rybníku i s koněm a zde se utopil. Aby jeho duše nestrašila vesničany, postavili mu na tomto místě kamenný kříž.“⁵²⁰

⁵¹⁴ Závíšín [online]. Dostupné z: <<https://www.mumli.cz/mestsky-urad/uzemni-planovani/vydane-upd/zadub-zavisin/>>. [cit. 2017-04-12].

⁵¹⁵ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0. s. 105.

⁵¹⁶ WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 69.

⁵¹⁷ Viz obrazová příloha č. 48.

⁵¹⁸ Viz textová příloha č. I.

⁵¹⁹ Závíšín [online]. Dostupné z: <https://www.hamelika.cz/?cz_zavisin,412>. [cit. 2017-04-12].

⁵²⁰ Týž.

4 SPOLEČNOST PRO VÝZKUM KAMENNÝCH KŘÍŽŮ

Jak to, že kamenných křížů postupně přibývá? Kdo po nich pátrá, vykopává je, eviduje, dohlíží na ně a v případě jejich ztráty či krádeže informuje příslušné orgány? Tyto kamenné památky jsou pod dohledem Společnosti pro výzkum kamenných křížů (zkráceně SPVKK), která sídlí při Národopisném a textilním muzeu v Aši. Jenom díky této Společnosti bylo znovu postaveno více jak 16 kamenných křížů v chebském regionu.⁵²¹

Od počátku 80. let se sdružovali dobrovolníci při objevování, zapisování a znovupostavení kamenných křížů. Jako například roku 1983 u kříže v Aši s evidenčním číslem 0017, který byl nalezen překvapivě v Klicperově ulici rozlomený.⁵²² Budoucí členové SPVKK kříž restaurovali, zpevnili železnými čepy a osadili ho na místo, kde původně měl být.⁵²³ Po těchto dalších akcích si tito nadšenci vyměňovali mezi sebou kontakty a spolupracovali s příslušnými muzei.

O rok později (1984) se dobrovolníci a zájemci o smírčí kříže sešli v ašském muzeu v počtu 17 (na příslušné fotografii jich je pouze o tři méně).⁵²⁴ ⁵²⁵ Z těchto dobrovolníků se stali členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů při muzeu v Aši, která funguje dodnes a čítá přibližně 80 aktivní členů a přes 200 pasivních spolupracovníků z celé České republiky, kteří informují SPVKK o stavu kamenných památek v jejich blízkém okolí.⁵²⁶ Společnost se stará o stav, evidenci a dokumentování, ale i o propagaci smírčích křížů. Název Společnosti obsahuje přízvisko křížů kamenné (nemůže využít žulové, protože ne u všech křížů byla žula stavebním materiálem) z hlediska objektivnosti. Vznik křížů na základě smírčího práva není u všech křížů doložen, dokonce se u některých naskytla domněnka, že mají funkci hraničních, například u křížů v Horní Hraničné.⁵²⁷ Z počátku však tyto památky členové označovali přívlastkem „smírčí“ z důvodu zamezení podpory náboženského podtextu.⁵²⁸

⁵²¹ Viz textová příloha č. II.

⁵²² TOUFAR, Hugo. Kamenný kříž u hřbitova v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2012*. Aš: Muzeum Aš, 2012. s. 92 – 93. ISBN 978-80-904226-1-2. s. 92.

⁵²³ Týž.

⁵²⁴ Viz obrazová příloha č. 49.

⁵²⁵ TOUFAR, Hugo. Kamenný kříž u hřbitova v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2012*. Aš: Muzeum Aš, 2012. s. 92 – 93. ISBN 978-80-904226-1-2. s. 92.

⁵²⁶ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 50.

⁵²⁷ Viz kapitola 3.16 Pomezí nad Ohří.

⁵²⁸ WIESER, Stanislav. Katalogy kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2012*. Aš: Muzeum Aš, 2012. s. 116 – 119. ISBN 978-80-904226-1-2. s. 116.

Na základě soukromých zápisů a dokumentování křížů jednotlivých členů SPVKK vznikla celorepubliková databáze, ve které každý jednotlivý dochovaný i zničený nebo ztracený kamenný kříž (i když se jedná o svaz křížů na jednom místě) vlastní svůj katalogový list označený přiděleným evidenčním číslem.⁵²⁹ Centrální evidence těchto křížů neustále narůstá, v roce 2015 bylo zaznamenáno 2606 křížů v tuzemsku.⁵³⁰ Byla založena i knihovna obsahující především většinu literárních publikací samotných členů SPVKK.^{531 532}

Společnost nezůstává pouze u této pasivní práce, ale na základě studia písemných zápisů sudetských německých badatelů hledá kříže již ztracené. Členové zkoumají stanoviště, kde byl kříž zaznamenán naposledy, a po náročném průzkumu se někdy dočkají zaslouženého úspěchu. Díky tomuto úsilí se chebský region může chlubit nově postavenými kříži v Povodí, v Bříze, v Dolních Dvorech, v Dolním Žandově, v Dřenicích, v Polné, u Opatova nebo v Podhradu.⁵³³ Bohužel v některých případech nové osazení kříže vzbudí i zájem zlodějů, jako se stalo například u křížů u Stebnice nebo na Zlatém návrší u Chebu, které po jejich objevu znovu zmizely neznámo kam.⁵³⁴ Kvůli bezpečnosti byly některé kříže převezeny na veřejné a dobře viditelné místo a na místě zabetonovány. Tak se stalo například u křížů v Dolním Žandově, z nichž jeden byl ukraden, ale naštěstí navrácen, nebo u křížů v Hazlově, Kopanině nebo v Podhradu kvůli industrializaci nebo ochraně před vandaly.⁵³⁵

Členové se ale nezaměřují pouze na kamenné kříže, ale při svém bádání zjistili, že i další drobné památky ve volné krajině potřebují náležitou ochranu. Společnost rozšířila evidenci také o hraniční kameny a mezníky, boží muka apod. V roce 2015 při poslední sčítání jejich evidence napočítali 8379 v rejstříku těchto drobných památek.⁵³⁶

⁵²⁹ Viz textová příloha č. I.

⁵³⁰ POOR, Jiří – VÍT, Jaroslav. Zápis ze setkání SPVKK ve dnech 3. a 4. října 2015 v nově otevřené národopisné expozici v Aši na Poštovním náměstí. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 79 – 80. ISBN 978-80-904226-5-0. s. 79.

⁵³¹ VÍT, Jaroslav. O Společnosti pro výzkum kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2008*. Aš: Muzeum Aš, 2008. s. 135 – 139. ISBN 978-80-904226-0-5. s. 137.

⁵³² Viz kapitola 5 Literatura a metodologická průprava.

⁵³³ Viz textová příloha č. II.

⁵³⁴ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 47.

⁵³⁵ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0. s. 28.

⁵³⁶ POOR, Jiří – VÍT, Jaroslav. Zápis ze setkání SPVKK ve dnech 3. a 4. října 2015 v nově otevřené národopisné expozici v Aši na Poštovním náměstí. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 79 – 80. ISBN 978-80-904226-5-0. s. 79.

SPVKK se pravidelně schází jednou za rok na přelomu září a října, kdy se sejdou aktivní spolupracovníci z celé České republiky. Jedná se především o dobrovolníky, kteří si vše hradí z vlastních prostředků. V rámci setkání je připraven program, kam jsou zařazeny jednotlivé přednášky členů, kteří v nich prezentují svá díla a úspěchy za uplynulý rok. Členové také stanovují na další rok dlouhodobé úkoly, na které je třeba se zaměřit. Z roku 2015 na rok 2016 byly vytyčeny tyto: *Prohloubení spolupráce s památkovými ústavy, s policií a hlášení ztrát památek. Pokračování v revizích zápisů a v dokumentaci nových nálezů. Sledování tisku a zasílání výstřižků nebo kopií do bibliografie KK. Poskytování badatelského servisu.*⁵³⁷ Po tomto setkání je zhotoven zápis, který lze najít v příslušném roce ve sborníku Společnosti pro výzkum kamenných křížů.

Ve sborníku SPVKK, který vychází každoročně od 20. výročí Společnosti, publikují členové z celé České republiky své články vztahující se k drobným památkám. Kromě sborníku propaguje SPVKK veřejnosti kamenné kříže a jiné památky také pořádáním výstav, například akvarelových maleb Karla Šrámka, který zaznamenal podobu křížů v Karlovarském a Plzeňském regionu v období druhé světové války,⁵³⁸ nebo profesionálními fotografiemi Petra Bořila, který se s nimi podílel na publikaci „Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska“.⁵³⁹ Členové pořádají pro veřejnost i výlety za kříži, ačkoliv dnes díky GPS souřadnicím už jsou snadno vyhledatelné.⁵⁴⁰

Spolupracovat se Společností pro výzkum kamenných křížů může opravdu každý, ať je z jakékoli části České republiky. Stačí mít zájem a provádět například revize u kamenných křížů v okolí, v případě změny informovat SPVKK a další orgány. Nebýt těchto dobrovolníků, nemohli bychom se kochat krajinou obohacenou o tyto drobné památky.

⁵³⁷ POOR, Jiří – VÍT, Jaroslav. Zápis ze setkání SPVKK ve dnech 3. a 4. října 2015 v nově otevřené národopisné expozici v Aši na Poštovním náměstí. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 79 – 80. ISBN 978-80-904226-5-0. s. 79.

⁵³⁸ VÍT, Jaroslav. O Společnosti pro výzkum kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2008*. Aš: Muzeum Aš, 2008. s. 135 – 139. ISBN 978-80-904226-0-5. s. 138.

⁵³⁹ Týž.

⁵⁴⁰ Viz textová příloha č. I.

5 LITERATURA A METODOLOGICKÁ PRŮPRAVA

Problematicke spíše kamenných křížů než smírčích se věnuje celá řada odborných publikací. Začneme od těch nejobecnějších a nejobsáhlejších. První kniha, po které by měl sáhnout jakýkoliv badatel i laik, nese název *Kamenné kříže Čech a Moravy* a napsal ji kolektiv autorů Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. Tuto publikaci vydalo už dvakrát nakladatelství Argo v Praze – první vydání roku 1997⁵⁴¹ a druhé 2001.⁵⁴² Společnost pro výzkum kamenných křížů neustále inovuje seznam křížů, což už se publikuje v jejich sbornících. Neustále se znovu objevují nové kříže nebo bohužel naopak se ničí nebo kradou dosavadní, ale i tak jde o nejobsáhlejší celorepublikový soupis kamenných křížů včetně křížových kamenů a kruhových stél. Po úvodním slovu nás začátek knihy seznámí s obecnými informacemi o kamenných křížích v kapitole „Jaké kamenné kříže popisuje tento katalog“, v dalších kapitolách se dozvíme o jejich historii a právu: „Vývoj bádání o původu a významu kamenných křížů“, „Teorie vzniku kamenných křížů a křížových kamenů“, „Kamenné kříže a právo“. V předposlední kapitole „Tradice a kulturní dědictví“ jsou popsány kříže jako kulturní památky, ačkoliv tak s nimi nakládáno není. Především kvůli jejich častému transferu na jiné místo, díky němuž ztrácí smírčí kříž své dosavadní kouzlo – označení místa činu. Na konec následuje katalog, samozřejmě mu předchází krátký úvod, jak se v katalogu orientovat, a i informace o křížích, podle kterých byly či nebyly objekty do seznamu vybrány. Samotný katalog byl rozdělen podle územního členění na okresy, dnes již bývalé. Podobizna každého kříže byla zobrazena menším, ale výstižným náčrtem Zdeňka Procházky a Tomáše Karla. Vedle náčrtu je uvedeno evidenční číslo příslušného kříže přidělené Centrální evidencí Společnosti pro výzkum kamenných křížů, a také název nejbližšího města nebo obce. Poté následuje strohá charakteristika, rozměry kříže a jeho dosavadní nebo bývalé umístění. Vždy po čtyřech křížích na jedné stránce formátu A5. Katalog obsahuje dochované i nedochované kříže z celé České republiky, které alespoň známe z písemných záznamů řazené abecedně podle obcí. Text katalogu i úvodních kapitol sestavili členové Společnosti pro výzkum kamenných křížů – Valentin Urfus, Jaroslav Vít a Stanislav Wieser. Dnes už od posledního vydání knihy uplynulo 16 let, během kterých už nastaly další změny, např. na Chebsku se od roku 2004 pohřešuje kamenný kříž u Zlatého návrší. Snad se brzy dočkáme třetího aktuálního vydání katalogu, protože přehlednější a kompletnější publikaci o kamenných křížích v České republice nenajdeme.

⁵⁴¹ WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0.

⁵⁴² WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. 2. vyd. Praha: Argo, 2001. 475 s. ISBN 80-7203-370-0.

Druhá kniha, která nesmí být přehlédnuta žádným vědeckým pracovníkem se zájmem o historii ani milovníkem kamenných křížů, se jmenuje obdobně jako její předchůdkyně uvedená výše, *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*.⁵⁴³ Avšak byla zpracována jiným kolektivem autorů – René Bělohradským a Natálií Belisovou. Tato kniha o dost mladší než předchozí byla vydána v roce 2013 nakladatelstvím Knihy 555 v Liberci. Na první pohled zaujme svým bohatým barevným ikonickým textem. Obrazová publikace obsahuje z převážné většiny profesionální fotografie jednotlivých kamenných křížů z různých ročních období od Ing. Petra Bořila, který fotografuje na svých zahraničních i tuzemských cestách a přednáší o nich veřejnosti. Mezi tyto přednášky patří „Kouzlo kamenných křížů“. Kapitoly jsou rozřazeny podle krajů ČR. Každý kraj se může pochlubit svými nejkrásnějšími, dochovanými, kamennými památkami. Publikace ovšem nenabízí všechny kříže kraje, ale pouze ty „nejfotogeničtější“ s krátkým popisem a jejich příběhem. Ačkoliv se kniha skládá především z ikonického textu, po menším úvodu nás pohltí odborný text v několika kapitolách věnovaných rozřazení typů památek v krajině podle jejich funkce na pietní, sakrální, pamětní a právní a autoři neopomněli ani na roztřídění kamenných křížů, křížových kamenů a kruhových stél. Část je také věnována středověkému právu a zvláště právu městskému spolu se smírčím právem a problematice smírčích smluv včetně jednotlivých ukázek. Dále čtenáři publikace nabízí pohled za kamennými kříži do světa nejen z geografického hlediska, ale i včetně medailonků známých především sudetských badatelů, ale i nadšenců z výtvarného nebo literárního světa. Vynecháno není ani pojednání o jejich ochraně a transferech a také nechybí menší článek o Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Tato kniha čítá 272 stránek z toho od padesáté stránky hlavně obrazovou přílohu, která publikaci svou pestrostí neobyčejně obohacuje. A ačkoliv patří mezi knihy větších rozměrů (přibližně A4) jako encyklopedie, nutí čtenáře listovat neustále tam a zpátky kvůli fascinujícím fotografiím.

Těmito dvěma publikacemi ukončujeme přehled celorepublikových, protože více jich zatím zveřejněno nebylo, a zaměříme se na lokální přehledy. První, který bych chtěla představit, se věnuje oblasti Domažlicka a Tachovska a to nejen z hlediska kamenných křížů spolu s křížovými kameny, ale všech drobných památek – megality, středověké a renesanční plastiky, lovecké, hraniční kameny a jiné využívané na cestách, dokonce i nápisy na skalách. To vše obsahuje první díl⁵⁴⁴ publikace *„Příběhy vepsané do kamene aneb putování*

⁵⁴³ BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0.

⁵⁴⁴ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0.

za *drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska*“ od nakladatelství Český les v Domažlicích, vydané roku 2008. Existuje také druhý díl vydaný o rok později,⁵⁴⁵ který se soustředí na mladší památky – barokní plastiky, morové sloupy a další práce lidových kameníků a umělců, ale ten už neupozorňuje na problematiku smírčích křížů, proto je dál rozebrán pouze první. Zdeněk Procházka, autor obou dílů, bádá a zajímal se o smírčí kříže v jihozápadních Čechách, objevoval je, fotografoval a měřil. Sbíral materiály a během svých cest narážel na další menší kamenné objekty, například boží muka nebo hraniční kameny. Tak se jeho obzor zájmu rozšířil o další historické památky, na jejichž základě vznikly tyto knihy. Publikace je rozčleněna na jednotlivé kapitoly, kde v první popisuje autor svůj příběh o tom, jak si k drobným památkám našel cestu. V dalších dvou kapitolách vysvětlil uspořádání díla a použitá hesla. Pak následuje hlavní část díla rozdělená podle typu památek. Pro nás nejdůležitější kapitola se jmenuje „Kamenné kříže a křížové kameny“, kde kromě typických smírčích křížů jsou uvedeny i kamenné obdélníky s reliéfem kříže, které se na Chebsku vůbec nevyskytují. Uvedená kapitola napřed objasňuje tyto dva pojmy a jejich souvislost se smírčím právem. Dále autor uvádí a rozebírá smírčí smlouvy dochované z této oblasti a přiřazuje je k daným objektům, které následně popisuje. Část textu se zabývá i předešlými hlavně sudetskými badateli, například medailonek o Franzi Wilhelmovi nebo Karlu Šrámkovi. Pak následuje i barevně odlišený soupis kamenných křížů a křížových kamenů okresu Domažlice a zvláště okresu Tachov. Soupis obsahuje jednotlivé popisy, abecedně seřazených podle měst, dochovaných i nedochovaných kamenných křížů a křížových kamenů včetně nalezených legend a pověstí. Celá publikace není psána pouze českým jazykem, ale i německým, souběžně vedle sebe rozdělené do dvou sloupců na formátu A4. Ovšem kromě soupisů, ty přeloženy nejsou. Text je doplněn černobílými fotografiemi, nákresy a ilustracemi poskytnuté od muzeí v Domažlicích, Stříbře, Tachově, Aši a Národopisného muzea v Plzni. Ačkoliv má tato publikace v pevné vazbě jen 175 stránek, z toho o smírčích památkách 75 stránek, je velmi přínosná s vyčerpávajícím soupisem i uvedenou literaturou a prameny. Z tohoto důvodu ji řadím na třetí místo v našem výběru literatury o smírčích křížích.

Čtvrtá doporučená tenčí kniha o 73 stranách se věnuje také kamenným křížům a křížovým kamenům tentokrát v Jihomoravském kraji v okrese Blansko. Autorka Eva Nečasová nashromáždila informace o dochovaných kamenných památkách, které lze v okrese spatřit. Na základě těchto podmětů sepsala menší publikaci s názvem „*Křížové kameny a kamenné*“

⁵⁴⁵ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II.* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 215 s. ISBN 978-80-87316-03-0.

kříže okresu Blansko“, které vyšlo v brožovaném vydání pod patronací muzea Blansko v roce 2001.⁵⁴⁶ Za stručným úvodem vysvětlujícím problematiku křížových památníků včetně smírčích křížů, časové rozmezí, jejich další funkce a dostupnou literaturu, následuje kapitola o organizovaném zločinu na Blanensku, který je spjatý s křížovými kameny. Autorka uvádí i celou krvavou pověst spojovanou s hostincem na Závisti, kde byli cestující surově vražděni. Dál je zmíněna historie Blanska v souvislosti s válkami o dědictví habsburské včetně plenění místních obcí. Pak následuje soupis nalezených objektů, který celkem čítá 29. Každý jednotlivý popis obsahuje důkladné údaje o jeho umístění, vzhledu a případně tradovanou pověst. Popis křížového objektu je vždy opatřen jeho výstižným nákresem. Po soupisu dochovaných objektů následuje kapitola o zmizelých nebo zničených. Barevný ikonický text se nachází pouze na deskách z tvrdého křídového papíru. Text je doplněn černobílým ikonickým textem a na konci publikace je mapa okresu Blansko s vyznačenými křížovými kameny a kamennými kříži. Ačkoliv publikace oproti výše zmíněným méně obsáhlá, její obsah je naprosto výstižný a jazyk knihy velmi čtivý a poutavý. V roce 2014 autorka Eva Nečasová vydala další rozsáhlejší knihu zaměřenou zejména na křížové kameny: *„Křížové kameny Blanenska*“ opět vydanou muzeem Blansko o 197 stranách.⁵⁴⁷

Ještě méně obsáhlou, brožovanou knihou je publikace od Radky a Karla Brůnových doplněnou černobílými fotografiemi Josefa Lásky pojmenovaná obdobně jako tato práce: *„Smírčí kříže rychnovského okresu*“.⁵⁴⁸ Tato monografie obsahuje skromných 12 smírčích křížů a 2 křížové kameny. Po krátkém úvodu, následují souhrnné a stručné kapitoly o smírčím právu včetně smírčích smluv a středověkém trestním právu. Nechybí ani vysvětlení co je a není smírčí kříž, jejich datování a rozšíření po České republice včetně map. Následuje katalog křížů seřazených podle neznámé indicie, ale obsahuje i pomocnou mapu okresu s vyobrazenou polohou křížů. V popisu kříže včetně fotografie je vždy uvedena dostupná cesta, jeho rozměry a vzhled, případně strohé lidové vyprávění. Po soupisu dochovaných křížů následuje kapitola zmiňující zmizelé kříže a strohý závěr. Publikace dohromady má pouze 34 stránek a byla vydána okresním muzeem v Orlických horách v roce 1997.

Samozřejmě bychom mohli dále pokračovat ve výčtu publikací omezené na různé okresy jako například *„Zkamenělé osudy*“ od Nataši Steinové o historii kamenných křížů na Děčínsku

⁵⁴⁶ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4.

⁵⁴⁷ NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny Blanenska*. Blansko: Muzeum, 2014. 197 s. ISBN 978-80-86951-22-5.

⁵⁴⁸ BRŮNOVÁ, Radka – BRŮNA, Karel. *Smírčí kříže rychnovského okresu*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1997. 34 s. ISBN 80-86076-06-7.

nebo „*Smírčí kameny na Vysočině*“ od Hynka Jurmana apod.⁵⁴⁹ Pokud se zaměříme přímo na oblast Chebska, musíme se obrátit na práci sudetských badatelů v německém jazyce. Nejlepší prací o kamenných křížích na Chebsku je doktorandská práce „*Die alten Steinkreuze in Böhmen und im Sudetengau*“ z roku 1940 od Waltera von Dreyhausena.⁵⁵⁰ Pak už lze pouze probádat různé německá periodika, například „*Unser Egerland*“.

Na závěr chci ještě uvést také beletristické knihy odvětví krásné literatury. Smírčí kříže se svými drastickými příběhy svádí také k napsání povídek. Mezi tyto knihy se řadí „*Smírčí kameny*“ od Vladimíra Preclíka, akademického sochaře a člena SPVKK.⁵⁵¹ Po autorském úvodu odlišeného kurzívou, což jsou spíše doslovné rozhovory autora s historikem zabývajícím se problematikou smírčích křížů, ve kterých autor vypráví své zasvěcení do poznávání smírčích křížů, následují fantazijní povídky postavené na základě lidového vyprávění ke konkrétním smírčím křížům. Povídky vzbuzují napětí a pohlí čtenáře svou čtivostí a touhou dozvědět se, jak to skončí a kde kamennou památku události najít. Kniha obsahuje 48 povídek a navíc jednu závěrečnou autorskou. Povídky jsou doplněny téměř surrealistickými kresbami samotného autora. Knihu vydalo nakladatelství Československý spisovatel v roce 1990. O dva roky později vyšla Vladimíru Preclíkovi další kniha povídek, tentokrát pojmenovaná „*Kameny pokání*“ od nakladatelství Melantrich.⁵⁵² Další autor dotvářející povídky ke kamenným křížům, Vladimír Businský, sepsal „*Balady z vysočiny*“, které vyšly pod záštitou muzea Aš. Některé z jeho povídek lze si také přečíst ve sbornících SPVKK.

Vyjma výše uvedené literatury se problematice věnuje zatím málo publikací. Pevně doufám, že se v budoucnu dočkáme většího přírůstku odborného či beletristického. Avšak chybí literatura určená pro děti a mládež s edukativním zaměřením. Společnosti pro výzkum kamenných křížů sice nabízí zápisníky, kam si můžete svůj „úlovek“ kamenné kříže nakreslit, ale nic rozšiřujícího pro žáky do škol zatím nenabízí.⁵⁵³

⁵⁴⁹ JURMAN, Hynek. *Smírčí kameny na Vysočině*. 4. vyd. Štěpánov nad Svratkou, 2010. 154 s. ISBN 978-80-254-7890-5.

⁵⁵⁰ DREYHAUSEN, Walter von. *Die alten Steinkreuze in Böhmen und im Sudetengau*. Reichenberg: Sudetendeutsche Verlag Franz Kraus, 1940. 163 s.

⁵⁵¹ PRECLÍK, Vladimír. *Smírčí kameny*. Praha: Československý spisovatel, 1990. 336 s. ISBN 80-202-0174-2.

⁵⁵² PRECLÍK, Vladimír. *Kameny pokání*. Praha: Melantrich, 1992. 251 s. Česká próza. ISBN 80-7023-121-1.

⁵⁵³ PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D. s. 50.

6 NÁVRH DIDAKTICKÉ APLIKACE

Problematika smírčích křížů s jejich tragickými příběhy bývá velmi poutavá nejen pro dospělé, ale také pro děti. Mordování, krev a násilné příběhy děti nevnímají tak, jako dospělí. Jsou fascinované tragickými osudy, nehumánním mučením a nesčetnými druhy poprav, které je (snad) v dnešním světě nepotkají, a ve svém dětském nezkušeném věku si ani připustí, že by se jim něco takového mohlo stát. Středověk je přímo přeplněný násilím a nespravedlností a toto téma podle RVP⁵⁵⁴ spadá do učiva 7. ročníku základních škol a sekund nižšího stupně gymnázií v rámci vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*, konkrétně součástí celku *Středověk a křesťanství*. Život ve středověku a její společnost lze přiblížit žákům využitím dějin každodennosti a především regionálních dějin. Středověká městská práva do této oblasti neodmyslitelně patří a dětem nic nepřiblíží tyto dějiny více než ukázka konkrétních příběhů a vžití se do role obyčejného středověkého člověka. Tím dosáhneme využitím edukačních vycházek do blízkého okolí, které žák pozná z jiného pohledu. Najednou se ocitne na místech vražd a jiných zločinů, jež nejsou nijak dalece vzdáleny od jeho obydli. Žák na základě těchto příkladů si buduje osobní vztah ke svému okolí, učí se vážit si historických památek kolem sebe skrz jejich historické příběhy. Také se mu otevírá bližší poznání mentality středověkého člověka, jeho život a práva, kterých se mu dostávalo či nikoliv. Srovnáním života středověkého člověka a jeho práv se současným si žák osvojuje nejenom dějiny, ale také své postavení ve společnosti, práva a povinnosti své vlastní i ostatních lidí. Tím se blížíme k rozvíjení klíčových kompetencí u žáků.

Klíčové kompetence

RVP zdůrazňuje rozvíjení klíčových kompetencí, což označuje všechny žákovy vědomosti a dovednosti, postoje a hodnoty získávané nejen v průběhu školní docházky, ale po celý jeho život. Dosažené kompetence pak využije i ve svém osobním a později profesním životě. RVP pro základní vzdělávání vymezuje především tyto kompetence: K učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.⁵⁵⁵ Všechny uvedené kompetence je možné rozvíjet najednou, ale pro efektivní účinek u žáků doporučuji se zaměřit pouze na dílčí. V rámci pracovních listů, které se týkají problematiky smírčích křížů, navrhuji, zaměřit se na tyto klíčové kompetence:

⁵⁵⁴ *Rámcový vzdělávací program pro ZV* [online]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>. [cit. 2017-04-08].

⁵⁵⁵ ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. 239 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4590-9. s. 76.

Kompetence k učení patří mezi nejzákladnější. Žák si osvojuje pro své efektivní učení vhodné strategie dle své volby, sám vyhledává a třídí informace, uvádí věci do souvislostí a vyvozuje závěry. Získané výsledky porovnává, zhodnotí a diskutuje o nich.⁵⁵⁶

Kompetence komunikativní rozvíjí u žáka ústní i písemné vyjadřování. Žák rozumí různým typům textů i obrazových materiálů. Umí využívat informačních i komunikačních prostředků včetně GPS aplikací. Své myšlenky a názory formuluje výstižně a souvisle.⁵⁵⁷

Kompetence sociální a personální vede žáka k účinné spolupráci a k přijímání nové role ve skupině. Nese odpovědnost za výsledky skupiny, debatuje nad problémy a přispívá k diskusi ve skupině. Váží si názorů ostatních členů skupiny a respektuje je.⁵⁵⁸

Edukační cíle

Edukační cíl zahrnuje vzdělávání a zároveň i výchovu žáků. Tento cíl znamená očekávaný výsledek, ke kterému učitel se svými žáky směřuje. V předmětu dějepis podle *Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy* je žák veden kromě jiného *k poznávání historických a kulturních památek, jejich ochraně a úctě k nim a k poznávání postupných změn způsobu života lidí v různých epochách dějinného vývoje*.⁵⁵⁹ Tyto dva cíle zcela vyhovují problematice smírčích křížů. Žák se naučí vážit si těchto drobných kamenných památek a chápe jeho příčiny vzniku. Dovolím si konkretizovat cíle a navrhuji tyto:

- Žák definuje pojem smírčí kříž a zdůvodní ho z hlediska smírčího práva.
- Žák vysvětlí příčiny vzniku a jeho rozšíření v dané regionální oblasti.
- Žák na základě smírčích křížů charakterizuje středověkého člověka a jeho dosavadní práva v rámci města, srovná ho se současným člověkem a jeho aktuálními právy.
- Žák se seznámí s pověstmi a legendami smírčích křížů, stručně je interpretuje a diskutuje o nich, zda se zakládají na pravdě či nikoliv.
- Žák umí vyhledat smírčí kříž s pomocí GPS souřadnic a orientuje se v terénu.
- Žák chrání a pečuje o historické smírčí památky ve svém okolí a zasazuje se o rozšíření jejich ochrany do povědomí široké veřejnosti.

⁵⁵⁶ *Klíčové kompetence* [online]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>>. [cit. 2017-04-08].

⁵⁵⁷ Týž.

⁵⁵⁸ Týž.

⁵⁵⁹ *Rámcový vzdělávací program pro ZV* [online]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>. [cit. 2017-04-08].

Mezipředmětové vztahy

Učivo mezi předměty se mezi sebou prolíná. Dnes v rámci RVP se dokonce tyto vztahy mezi předměty upřednostňují a inspirují k různým mezipředmětovým projektům. Jako příklad si můžeme uvést učivo „Národní obrození“, které se probírá v předmětu český jazyk i v rámci předmětu dějepis. Ačkoliv se na učivo nahlíží z různých úhlů pohledů – např. v českém jazyce se klade důraz na vývoj jazyka, naopak dějepis se zaměřuje především na osobnosti a historické události – můžeme tyto dva náhledy propojit. Mezipředmětové vztahy také vedou k důležité spolupráci pedagogů s různými aprobacemi a k upevňování vztahů v pedagogickém sboru.

Smírčí kříže spolu s jejich historií bez váhání spadá do předmětu dějepis, ale také vybízejí k dalším mezipředmětovým vazbám. Vybrala jsem ty předměty, které uvádím v navrhovaných metodických listech, a s jejichž aprobovanými pedagogy lze absolvovat edukační vycházky za těmito kamennými památkami. Navrhované předměty jsou zeměpis, výtvarná výchova, český jazyk a německý jazyk.

Zeměpis se využívá ve spojení vycházky za smírčími kříži především v orientaci v terénu ve svém nejbližším okolí za použití map či moderní technologie GPS souřadnic, které má dnes jako aplikaci každý chytrý mobilní telefon.

Výtvarná výchova se odráží především v ilustracích k příběhům ke smírčím křížům, ale také využitím realistické kresby pro zachycení podoby kříže a jeho detailů. I v tomto předmětu se využívá modernějších pomůcek prezentované samostatným fotoaparát, nebo funkcí fotoaparát v mobilním telefonu.

Český jazyk se uplatňuje především v rámci písemných slohových cvičení, kdy žáci mají za úkol napsat podrobnější příběh na základě strohé dochované legendy. Ale také kultivovaným, spisovným, ústním projevem v diskusích a obhájení svých názorů.

Německý jazyk se projevuje, jak z historické části, protože Chebsko bylo kolonizováno německým obyvatelstvem a vlivem jejich městského práva, tak po jazykové stránce, rozluštění nápisů na křížích a obohacování slovní zásoby, například německými názvy blízkých měst a vesnic.

6.1.1 Edukační vycházky s pracovními listy

Rozmístění smírčích křížů v chebském regionu vybízí k jejich navštívení ve volné krajině v rámci edukačních vycházek. Kde jinde se učit o regionální historii než na místě, kde se dělá. Z hlediska praktického a efektivního využití jsem zvolila jako hlavní didaktickou aktivitu pro edukační vycházky pracovní listy pro žáky spolu s metodickými listy pro pedagoga.

Navrhované pracovní listy dělím na dvě skupiny. První skupina pracovních listů se řadí mezi obecné, které lze využít na jakémkoliv místě po České republice nejen pouze ve školním prostředí nebo v terénu. Mezi tyto pracovní listy patří „*Badatelský list*“, „*Kriminalita ve středověku*“, „*Smírčí smlouva*“ a „*Postavení smírčího kříže*“.⁵⁶⁰ Žáka seznamují obecně s kriminalitou ve středověku a jejími opatřeními, se smírčím právem a jeho historií, s pojmem smírčí kříž a jeho vznikem i se současným způsobem zaznamenávání drobných památek, a kam se obrátit s novým objevem. Dílčí úkoly v pracovních listech jsou podrobněji rozepsány v metodických listech i spolu s navrhovanými pokyny, jak postupovat. Pro teoretický základ o problematice smírčích křížů pedagogovi poslouží jako pomůcka tato diplomová práce.

Druhá skupina pracovních listů se vztahuje už ke konkrétním smírčím křížům na Chebsku. Jejich výběr jsem eliminovala podle jejich dopravní dostupnosti, blízkosti základních škol a podle dochovaných legend a pověstí. První pracovní list zaměřený na lokalitu Chebska s bohatým ikonickým textem je určen pouze pro zájemce, kteří svůj volný čas mohou využít k hledání smírčích křížů podle jejich fotografie nebo GPS souřadnic. Po jejich vypátrání se se svým „úlovkem“ osobně vyfotografují jako důkazní materiál pro učitele. Další pracovní listy v textové příloze jsem aplikovala na *smírčí kříž v Lipné a na trojici v Hazlově, v Plesné, skupinu křížů v Podhradí, na kříž u Dvorku, na Komorní hůrce*. V dílčích úkolech se střídají didaktické hry s tvořivými činnostmi a otázkami k zamyšlení. Didaktické hry zde slouží hlavně k poznávání skutečnosti a k odhalování nových vědomostí zábavnou formou, která žáka vtahuje nenásilně do problematiky určitého tématu. Tvořivé činnosti jsou prezentovány v pracovních listech dalšího vymyšleného příběhu či vytvoření smírčí smlouvy. Otázky k zamyšlení vedou žáka ke srovnání středověkého života s aktuálním, srovnání městského středověkého práva s dnešním apod.

⁵⁶⁰ Viz textová příloha č. III.

Pracovní listy byly nejjednodušší formou, jak předat navrhované úkoly dalším pedagogům. Metodické listy jsou pouze pomocné návrhy pro využití didaktických aktivit a edukačních vycházek a mohou být jakkoliv přeformovány a aplikovány na jiné konkrétní kříže nebo celé edukační výlety do širého okolí. Pedagogové se nemusí striktně držet navrhovaných postupů.

6.1.2 Didaktická hra při edukační vycházce

Další variantou pro edukační vycházku bez využití pracovních listů je návrh didaktické hry s hledáním pokladu. Podkladem pro tuto hru je rozšířená turistická hra Geocaching založená na GPS souřadnicích a hledání jistého ukrytého „pokladu“, kterým je cache = „keška“. Tzv. „keška“ ukrývá papír se seznamem nálezců včetně psací potřeby a mimo jiné také nějaké menší předměty, které se vyměňují za jiné stejné nebo vyšší hodnoty (nepoužité zabalené žvýkačky, zapalovač apod.).

Navrhovaná didaktická hra je založená na podobném způsobu. Žáci dostanou GPS souřadnice jednoho smírčího kříže a v jeho okolí musí najít ukrytou stopu, která je zavede k dalšímu smírčímu kříži (GPS souřadnice) a zároveň se podepíší na důkaz, že ukrytou stopu objevili. U posledního kříže čeká na žáky místo dalších GPS souřadnic „opravdový“ poklad obsahující medaile či jiné oceňující předměty, které uzná učitel za vhodné.

Tato aktivita je vhodná na několikadenní školní výlety nebo přímo na letní tábor. Pedagog si musí trasu a výběr smírčích křížů důkladně promyslet, předem obejít a schovat na vhodném místě „poklady“, které musí být vzduchotěsně a vodotěsně uzavřené. Pedagog se musí také vyvarovat dopravním a jiným překážkám, tj. určit vymezený prostor, kde se mohou žáci (děti) volně pohybovat a ten v průběhu akce kontrolovat spolu s kolegy a spolupracovníky. Děti se rozdělí do skupin a jednotlivé skupiny budou vypuštěny z různých míst. Aktivitu si dovoluji odhadnout na půlden až celý den s přestávkou na oběd.

Tato aktivita musí být doplněna před nebo po akci teoretickou problematikou smírčích křížů s možností využití pracovních listů v textové příloze, jinak by vyšla vniveč. Žáci by registrovali smírčí kříže, ale dál se o ně samostatně nezajímali. Po zjištění, že se ocitli nebo ocitnou na místě vraždy, vyvolá tajuplnou atmosféru. Návrh této hry může být jakkoliv upraven, například vytvořit fiktivní příběh a žáci v rámci příběhu budou v roli vyšetřujícího detektiva, který řeší zapomenuté vraždy a odhaluje skryté stopy. Tvořivost a alternativy hry nechávám čistě na učitelích a pedagogických pracovnících.

ZÁVĚR

Region Cheb patří mezi regiony s nejbohatším výskytem smírčích křížů v České republice, v současné době v něm nalezneme 60 křížů ve volné krajině (a to nepočítám kříže uložené v muzeích a repliky křížů), což ho řadí na první místo v počtu kamenných křížů. Na druhou stranu zde nenalezneme žádné křížové kameny typické pro jiné kraje včetně plzeňského, ani kruhové stély, které zase můžeme vidět více severně od Chebska. Tomuto bohatství kamenných drobných památek z období středověku a raného novověku vděčíme hlavně rozšíření vlivu norimberského práva, který mezi smírčí požadavky stanovené smírčí smlouvou tradičně zavádí postavení kamenného kříže na místě vraždy.

Smírčí kříž upomíná na hříchy nejvyšší, podle desatera páté přikázání „nezabiješ“. A přesto pod pohrůzkou Božího hněvu k těmto činů docházelo. Nemůžeme však vycházet z toho, že pokud se nachází 60 kamenných křížů v chebském regionu, stalo se tu v minulosti 60 vražd. Nemáme ničím doloženo, že se jedná o kříže smírčí, v úvahu připadají také hraniční, pietní a votivní kříže. Obecně se však ujal název smírčí, který odlišuje tyto kamenné kříže od jiných drobných památek, které lze vidět ve volné přírodě. Ale některé kříže si už svým příběhem zasloužily tento přívlastek, například kříž v Lipné, který je bohatě zdobený a považovaný za nejkrásnější z regionu Cheb, skrývá tajemství synovraždy.

Tato diplomová práce omezuje své zaměření na chebský region. Podobné práce byly také publikovány, například, v regionu Blansko, Rychnovsko a v regionech Tachovska a Domažlicka. Nejblíže k Chebsku je právě zmíněné Tachovsko a Domažlicko od Zdeňka Procházky, který (stejně jako já z Chebska) z dané oblasti pochází.⁵⁶¹ Jeho práce se nezaměřuje přímo na kamenné kříže jako má, ale zahrnuje i další drobné památky, o které pečuje i Společnost pro výzkum kamenných křížů. Ovšem značná část prvního dílu autorovy publikace se věnuje kamenným křížům a křížovým kamenům. Má práce žádné křížové kameny nezahrnuje, ne z důvodu, že bych je nechtěla uvádět, ale protože se žádný nenachází na území Chebska. Zdeněk Procházka napřed čtenáře seznamuje v obecném pojednání s těmito památkami, s jejich historií, konkrétními smírčími smlouvami a jejich rozbořením a nakonec předešlými badateli, kteří se věnovali této problematice. Této struktury jsem se držela také s výjimkou badatelů. Navíc autor tyto úvodní kapitoly přeložil i do německého jazyka. V této práci bohužel překladatelská část chybí, pouze na konci uvádím shrnutí v jazyce anglickém.

⁵⁶¹ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I.* Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0.

Samotný soupis všech křížů je rozdělen na dva okresy – Tachovsko a Domažlicko, každý kříž je pojmenován podle nejbližší známé oblasti a jeho popis obsahuje současné i původní stanoviště, vzhled a naměřené míry, případně jeho historii doloženou smírčí smlouvou nebo lidové vyprávění. To vesměs tato práce z regionu Cheb nabízí také, ale bez ztracených nebo zmizelých křížů z důvodu následujících potencionálních vycházek do okolí, které by za nedochovanými kříži byly marné. U všech křížů Zdeněk Procházka uvádí jejich lokaci a odkaz na příslušnou mapu, což jsem učinila také, ale pomocí světoznámých GPS souřadnic, které stačí vyplnit do aplikace v chytrém mobilním telefonu a nasměruje nás správným směrem. Dále publikace „*Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska*“ doplňuje text obrovským množstvím ikonického textu, včetně fotografií a nákresů. I tato práce vlastní ikonický text v obrazové příloze uvedené na konci, který obsahuje mapy a obrovské množství aktuálních fotografií křížů v porovnání se staršími dochovanými fotografiemi. Pak v mé práci najdeme ještě kapitoly věnované Společnosti pro výzkum kamenných křížů se sídlem v Aši, literatuře zabývající se problematikou kamenných křížů a navrhovaným didaktickým aplikacím pro žáky základních škol. Zatímco dílo Zdeňka Procházkovy je více historicky badatelské, tato diplomová práce směřuje ještě dalším směrem – směrem pedagogickým.

Cílem mé diplomové práce bylo zpřehlednění dochovaných kamenných křížů volně přístupných v chebském regionu s jejich stručnou historií. Tento cíl byl dle mého názoru splněn, ačkoliv současný stav křížů se může každým okamžikem změnit. Většinou se najde někdo, kdo kříž zcizí, prodá nebo zničí. V lepší variantě zase mohou nadšenci najít dávno ztracený kříž, zrestaurovat, osadit na místo, a tím obohatit sbírku dosud nalezených křížů. Tak či tak je nutné provádět revizi u křížů a zjišťovat jejich současný stav. Dalším cílem práce bylo navržení edukačních vycházek a výletů do okolí, jejichž cílem budou smírčí kříže, a vytvoření pracovních listů pro žáky základních škol. Navrhované vycházky a zároveň zpracované pracovní listy pro žáky lze spatřit v textové příloze. Pět prvních je aplikovatelných na jakékoliv kříže a mohou sloužit jako pomocné pracovní listy k bližšímu poznání žáka a jeho vztahu ke smírčím křížům a podobným památkám v okolí jeho bydliště. Ostatní obsahují v metodickém listu návrh procházky s ohledem na dopravní spojení, přístupný terén, soupis pomůcek a navrhovaný postup, kterého se učitel může držet, ale také nemusí. Konkrétní kříže byly vybrány podle dostupnosti a příběhů a pověstí, kterými jsou opředeny. Nechávám pak na samotném pedagogovi, jak s pracovními a metodickými listy naloží, zda se jich bude striktně držet, bude je obměňovat nebo se jimi jen inspirovat.

Problematika kamenných křížů spadá do regionálních dějin, které patří k výuce dějepisu. V rámci vybraných kapitol regionální dějin se žákům historie samotná přibližuje, protože se s ní setkávají na místech jim dobře známých či blízkých. Tím si budují i pozitivní vztah ke svému kraji i zemi. Poznávání smírčích křížů z regionálního hlediska je i vhodnou motivací pro žáky k zájmu o historii a také má v sobě výchovnou složku ohledně zločinu, trestu a odpuštění. Sama se hodlám věnovat regionálním dějinám ve vyučování dějepisu formou vybraných kapitol. I když bývá sedmý ročník ve výuce dějepisu nabitý zajímavými a přitažlivými tématy, nikdy nesmíme zapomenout prezentovat i náš kraj. A já jsem se rozhodla pro dějiny každodennosti zaměřené na tyto právní kamenné památky upomínající na hrůzné místní zločiny v minulosti.

SUMMARY

This thesis deals with the problematic Conciliation Crosses in the region of Cheb. Cheb was colonized from the middle ages and its municipal law fell under in the influence of Nuremberg, where it comes from an established tradition to build crosses of reconciliation. This is the reason why we see so many conciliation crosses around the city. In total there are 60 crosses in the countryside in the Cheb region, which ranks it as the first in the Czech Republic.

But what is a cross of conciliation? The nickname "conciliation" comes from the word reconcile. A placement of monolithic cross was preceded by a tragic event, in most cases, murder. Part of the killer's punishment was to build a cross (on his own expenses) at the scene of a murder or a violent crime, which was strictly ordered by the conciliation agreement. If all the commands were fulfilled, there could be reconciliation, among relatives of the victim and the murderer without judicial proceedings. These stone monuments are then mostly located in distant areas from the city and do not signify any death but a crime scene. The basis for the establishment of a conciliation cross is the conciliation agreement. It does not only command to build a conciliation cross. Conciliation agreements contain much more requirements which the murderer has to fulfill if he wants to be forgiven. But nowadays, all we have from those requirements in its original state, are mostly only the crosses. But there are also conciliation agreements in which a stone cross was not obligation. Most of the requirements contained financial security of the surviving families and paying a religious ceremony and utilities. If the offender has fulfilled all commands, he was pardoned, there was a reconciliation with bereaved and it was believed that even with the soul of the deceased and with God himself. We have in Czech republic only 62 extant conciliation agreements.

It is Company for Research of stone crosses in As's museum who takes care of these monuments. It registers all stone crosses throughout the Czech Republic and restores damaged and reports stolen ones to the police. Many crosses were rediscovered and erected in its place during its work. Thanks to Company SVKK can these tiny stone monuments continue to decorate our landscape.

What is the most interesting about these crosses are its stories that surround them. Stories of love, betrayal, madness and murder. They attract most people, including children. Therefore, part of this work is also educational activities and worksheets for disciples elementary school.

These penitential crosses acquaint disciples in history as the history of everyday life, and with regional history.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Prameny

Národopisné a textilní muzeum Aš. Centrální evidence kamenných objektů – karta č. 0056, 0777, 0778.

Literatura

BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0.

HALL, James a ROYT, Jan. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 517 s. ISBN 80-204-0205-5.

HANZL, Zdeněk. *Kámen v rukodělné výrobě českého venkova*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 262 s. ISBN 80-7106-536-6.

HEROUT, Jaroslav. *Jak poznávat kulturní památky*. Praha: Mladá fronta, 1986. 335 s.

NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl II*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2009. 215 s. ISBN 978-80-87316-03-0.

WIESER, Stanislav. *Kamenné kříže Čech a Moravy*. Praha: Argo, 1997. 391 s. ISBN 80-7203-157-0.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014. 239 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4590-9.

Stati ve sbornících

BRHLOVÁ, Hana – MATOUŠ, Jan. Smírčí kříže – Němí svědkové trestního práva dávných dob v opavském Slezsku. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 14 – 20.

BURACHOVIČ, Stanislav. K problematice smírčích smluv, 1985. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 5 – 7.

BUREŠ, Michal. Hraničníky Broumovska. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. Aš: Muzeum Aš, 2010. Příloha.

BUŠEK, Jiří. Zhotovení kamenného kříže, 1997. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 42 – 43. s.

- DIETL, Jaroslav. Lidská bezohlednost zhanobila objevené místo dávné tragédie, 2002. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. Aš: Muzeum Aš, 2003. 79 – 81 s.
- MATALA, Pavel. XX. setkání Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2005*. Aš: Muzeum Aš, 2005. s. 105 – 106. s.
- POOR, Jiří – VÍT, Jaroslav. Zápis ze setkání SPVKK ve dnech 3. a 4. října 2015 v nově otevřené národopisné expozici v Aši na Poštovním náměstí. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 79 – 80. ISBN 978-80-904226-5-0. s. 79.
- TOUFAR, Hugo. Kamenný kříž u hřbitova v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2012*. Aš: Muzeum Aš, 2012. s. 92 – 93. ISBN 978-80-904226-1-2.
- URFUS, Valentin. K názorům na původ smírčích křížů, 1988. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 13 – 15.
- VANĚK, Jiří. Kříž a jeho historické proměny, 1993. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 22 – 23.
- VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 40 – 46.
- VÍT, Jaroslav. O Společnosti pro výzkum kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2008*. Aš: Muzeum Aš, 2008. s. 135 – 139. ISBN 978-80-904226-0-5.
- VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 161 – 171.
- VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2013*. Aš: Muzeum Aš, 2013. 162 s. ISBN 978-80-904226-2-9. s. 7 – 11.
- WIESER, Stanislav. Svědectví kamene, 1986. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 7 – 11.
- WIESER, Stanislav. Příspěvek k výkladu znamení na křížích, 1987. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 12 – 13.
- WIESER, Stanislav. 20 let Společnosti pro výzkum kamenných křížů v Aši. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 5 – 6.
- WIESER, Stanislav. Katalogy kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2012*. Aš: Muzeum Aš, 2012. s. 116 – 119. ISBN 978-80-904226-1-2. s. 116.
- WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 60 – 61.
- WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 66 – 74.
- WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 67 – 69.

ZEMEK, Rudolf. Stará stezka z Čech do Horních Frank. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. s. 69 – 72. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 71.

Kvalifikační práce

PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Internetové zdroje

Cestování. *Kam se běžně na výlet nechodí. Drsné Trojmezí, skanzen českých Sudet* [online]. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/kam-se-bezne-na-vylet-nechodi-drsne-trojmezi-skanzen-ceskych-sudet-105-/tipy-na-vylet.aspx?c=A101021_135415_igcechy_tom>. [cit. 2017-03-23].

Dolní Žandov [online]. Dostupné z: <<http://www.dolnizandov.cz/informace-o-obci/historie/>>. [cit. 2017-03-31].

Historie města. Aš [online]. Dostupné z: <<http://www.muas.cz/historie-mesta/d-225721/p1=19996>>. [cit. 2017-03-31].

Historie města Plesná [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoplesna.cz/plesna/mesto-plesna/historie-mesta/>>. [cit. 2017-02-28].

Historie obce Hůrka [online]. Dostupné z: <<http://www.obec-liba.eu/obec-liba/historie-2/hurka/>>. [cit. 2017-04-12].

Historie obce Libá [online]. Dostupné z: <<http://www.obec-liba.eu/obec-liba/historie-2/>>. [cit. 2017-04-12].

Historie obce Nový Kostel [online]. Dostupné z: <<http://www.novy-kostel.cz/novy-kostel/historie/>>. [cit. 2017-04-12].

Historie Podhradí [online]. Dostupné z: <<http://www.oupodhradi.cz/historie/d-1307>>. [cit. 2017-04-13].

Historie zámku Kynžvart [online]. Dostupné z: <<http://www.zamek-kynzvart.cz/historie-zamku.php>>. [cit. 2017-04-10].

Cheb [online]. Dostupné z: <<http://www.cheb.cz/pocet-obyvatel-chebu/d-929116>>. [cit. 2017-04-01].

Informace o městě Luby [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoluby.cz/mesto/informace-o-meste/>>. [cit. 2017-04-10].

Informace o obci Milhostov [online]. Dostupné z: <<http://www.milhostov.cz/informace-o-obci/soucasnost/>>. [cit. 2017-04-10].

Informace o obci Mnichov [online]. Dostupné z: <<http://www.ou-mnichov.cz/informace-o-obci/o-obci/>>. [cit. 2017-04-12].

Klíčové kompetence [online]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/klicove-kompetence>>. [cit. 2017-04-08].

Komorní hůrka [online]. Dostupné z: <<http://komornihurka.eu/cs/historie/>>. [cit. 2017-03-10].

Lázně Kynžvart [online]. Dostupné z: <<http://www.laznekynzvalt.cz/>>. [cit. 2017-04-10].

Město Hranice. Školství [online]. Dostupné z: <<http://www.mestohranice.cz/organizace/skolstvi/>>. [cit. 2017-03-14].

Město Plesná [online]. Dostupné z: <<http://www.mestoplesna.cz/plesna/mesto-plesna/>>. [cit. 2017-02-28].

Obec Hazlov [online]. Dostupné z: <<http://www.obechazlov.cz/>>. [cit. 2017-01-08].

Ovesné Kladruby [online]. Dostupné z: <<http://www.ovesnekladruby.cz/obec/>>. [cit. 2017-04-13].

Pomezí nad Ohří [online]. Dostupné z: <<http://www.pomezinadohri.cz/>>. [cit. 2017-04-11].

Příroda Karlovarska [online]. Dostupné z: <<http://prirodakarlovarska.cz/clanky/1906-cheb-historie-a-zajimava-mista>>. [cit. 2017-04-01].

Rámcový vzdělávací program pro ZV [online]. Dostupné z: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>>. [cit. 2017-04-08].

Současnost obce Nový Kostel [online]. Dostupné z: <<http://www.novy-kostel.cz/novy-kostel/soucasnost/>>. [cit. 2017-04-12].

Suehnekreuz [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de>>. [cit. 2017-04-01].

Třebeň [online]. Dostupné z: <<http://www.chebsko.net/treben/>>. [cit. 2017-04-13].

Vlkovice [online]. Dostupné z: <http://www.hamelika.cz/?cz_vlkovice,423>. [cit. 2017-04-12].

Základní škola Luby [online]. Dostupné z: <<http://www.zsluby.cz/>>. [cit. 2017-04-10].

Závišín [online]. Dostupné z: <<https://www.muml.cz/mestsky-urad/uzemni-planovani/vydane-upd/zadub-zavisin/>>. [cit. 2017-04-12].

Závišín [online]. Dostupné z: <https://www.hamelika.cz/?cz_zavisin,412>. [cit. 2017-04-12].

PŘÍLOHY

Seznam textových příloh

- I. **Seznam dochovaných smírčích křížů na Chebsku**
zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.
- II. **Seznam znovunalezených a znovupostavených smírčích křížů Společností pro výzkum kamenných křížů**
- III. **Pracovní a metodické listy**

Příloha I: Seznam dochovaných smírčích křížů v regionu Cheb

Smírčí kříž	Katastrální území	Číslo v centrálním registru	Rozměry (cm):	GPS souřadnice
			výška x šířka x tloušťka	
Aš	Aš	0017	110 x 85 x 15	N 50°13'31.2" E 012°12'23.8"
Aš	Aš	0018	102 x 84 x 23	N 50°13'04.8" E 012°12'11.0"
Aš	Aš	0019	111 x 83 x 22	N 50°13'22.7" E 012°09'57.0"
Bříza	Cheb	1103	140 x 126 x 24	N 50°05'41.1" E 012°16'26.9"
Dolní Dvory	Cheb	0917	98 x 84 x 22	N 50°05'19.9" E 012°25'26.6"
Dolní Hraničná	Pomezí nad Ohří	0051	71 x 50 x 19	N 50°04'54.6" E 012°17'15.3"
Dolní Paseky	Aš	0829	125 x 86 x 25	N 50°13'57.1" E 012°14'06.9"
Dolní Žandov	Dolní Žandov	0604	79 x 74 x 25	N 50°01'03.5" E 012°33'04.8"
Dolní Žandov	Dolní Žandov	0965	65 x 53 x 20	N 50°01'03.5" E 012°33'04.8"
Dolní Žandov	Dolní Žandov	0919	60 x 55 x 21	N 50°01'28.9" E 012°33'26.6"
Dřenice	Cheb	0651	142 x 99 x 27	N 50°04'05.7" E 012°26'47.4"
Dvorek	Třebeň	0036	74 x 64 x 23	N 50°08'01.6" E 012°24'22.5"
Háje (Svatý kříž)	Cheb	0035	169 x 89 x 24	N 50°02'46.9" E 012°20'52.0"
Hazlov	Hazlov	0023	91 x 87 x 17	N 50°09'10.2" E 012°16'39.2"
Hazlov	Hazlov	0026	87 x 56 x 21	N 50°09'10.2" E 012°16'39.2"
Hazlov	Hazlov	0027	75 x 109 x 12	N 50°09'10.2" E 012°16'39.2"
Hněvín	Nebanice	0925	64 x 63 x 29	N 50°07'43.9" E 012°27'17.5"
Horní Hraničná	Pomezí nad Ohří	0052	103 x 84 x 22	N 50°03'58.8" E 012°17'18.6"
Horní Hraničná	Pomezí nad Ohří	0053	110 x 89 x 28	N 50°03'22.5" E 012°16'44.5"
Hůrka	Libá	0934	91 x 92 x 28	N 50°07'50.5" E 012°15'10.5"
Cheb – Stein	Cheb	0028	158 x 92 x 22	N 50°05'15.6" E 012°20'06.6"
Cheb – Myslivna	Cheb	0571	147 x 78 x 24	N 50°04'39.7" E 012°20'45.4"
Komorní Hůrka	Františkovy Lázně	0046	121 x 67 x 20	N 50°05'59.4" E 012°20'07.0"
Kopanina	Nový Kostel	0034	127 x 119 x 16	N 50°11'48.0" E 012°22'50.1"
Lázně Kynžvart	Lázně Kynžvart	0605	83 x 56 x 18	N 50°01'19.9" E 012°38'12.3"
Lipná	Hazlov	0024	89 x 87 x 21	N 50°10'05.5" E 012°15'12.3"

Lomnička	Plesná	0049	65 x 68 x 18	N 50°13'28.7" E 012°22'50.1"
Maškov	Cheb	0037	110 x 49 x 18	N 50°04'27.2" E 012°23'43.2"
Milhostov	Milhostov	0038	153 x 114 x 29	N 50°09'27.7" E 012°26'33.3"
Milhostov	Milhostov	0039	118 x 134 x 15	N 50°09'27.7" E 012°26'33.3"
Milhostov	Milhostov	0040	145 x 142 x 33	N 50°09'22.3" E 012°27'10.5"
Milhostov	Milhostov	0041	113 x 71 x 22	N 50°09'22.3" E 012°27'10.5"
Milhostov	Milhostov	0050	71 x 89 x 27	N 50°09'22.3" E 012°27'10.5"
Mlýnek	Nový Kostel	0033	101 x 97 x 26	N 50°11'33.2" E 012°27'07.9"
Mnichov	Mnichov	0056	106 x 66 x 23	N 50°02'14.7" E 012°47'05.4"
Mnichov	Mnichov	0778	92 x 97 x 26	N 50°02'12.2" E 012°47'12.2"
Mostek	Milhostov	0029	153 x 130 x 69	N 50°10'11.8" E 012°26'40.1"
Opatov	Luby	0950	86 x 65 x 18	N 50°15'18.1" E 012°24'53.4"
Ovesné Kladruby	Ovesné Kladruby	0057	132 x 77 x 22	N 49°57'15.4" E 012°48'01.1"
Ovesné Kladruby	Ovesné Kladruby	0777	59 x 54 x 32	N 49°56'38.2" E 012°48'05.7"
Plesná	Plesná	0030	70 x 76 x 19	N 50°13'14.28" E 012°20'26.4"
Plesná	Plesná	0031	84 x 91 x 23	N 50°13'14.28" E 012°20'26.4"
Plesná	Plesná	0032	75 x 67 x 17	N 50°13'14.28" E 012°20'26.4"
Podhrad	Cheb	0043	109 x 85 x 29	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	0044	62 x 69 x 16	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	0045	41 x 80 x 15	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	1794	45 x 23 x 16	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	1795	68 x 60 x 10	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	1796	67 x 65 x 37	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	1797	40 x 48 x 21	N 50°03'26.4" E 012°23'39.2"
Podhrad	Cheb	0954	83 x 77 x 18	N 50°03'20.8" E 012°23'46.3"
Podhradí	Podhradí	0020	92 x 102 x 20	N 50°14'45.2" E 012°11'30.6"
Podhradí	Podhradí	0021	97 x 99 x 20	N 50°15'19.2" E 012°12'12.2"
Polná	Hazlov	0025	111 x 90 x 21	N 50°09'08.1" E 012°15'04.3"

Polná	Hazlov	0956	54 x 36 x 19	N 50°09'08.1" E 012°15'04.3"
Polná – U lesa	Hazlov	0653	138 x 82 x 28	N 50°09'10.8" E 012°14'10.5"
Povodí	Třebeň	0958	102 x 100 x 23	N 50°08'04.5" E 012°25'42.5"
Trojmezí	Hranice	0022	106 x 76 x 26	N 50°18'57.9" E 012°06'14.7"
Vlkovice	Vlkovice	0779	90 x 56 x 29	N 49°56'31.2" E 012°44'54.5"
Závišín	Závišín	0055	97 x 89 x 33	N 49°58'32.2" E 012°44'54.5"

Příloha II: Seznam znovunalezených a znovupostavených smírčích křížů Společností pro výzkum kamenných křížů

Rok nálezu a postavení	Číslo v centrálním registru	Smírčí kříž	Katastrální území
1983	0017	Kříž v Aši	Aš
1983	0036	Kříž u Dvorku	Třebeň
1984	0025	Kříž v Polné na rozcestí	Hazlov
1986	0034	Kříž v Kopanině	Nový Kostel
1987	0571	Kříž u Myslivny	Cheb
1990	0651	Kříž v Dřenicích	Cheb
1990	0653	Kříž v Polné	Hazlov
1998	1794, 1795, 1796, 1797	Torza křížů v Podhradu	Cheb
2001	0950	Kříž u Opatova	Luby
2001	0956	Torzo kříže v Polné	Hazlov
2001	1103	Kříž v Bříze	Cheb
2001	0919	Kříž u Úbočí	Dolní Žandov
2002	0965	Kříž u Ždírnice	Dolní Žandov
2004	0037	Kříž u Maškova	Cheb
2004	0051	Kříž v Dolní Hraničné	Pomezí nad Ohří
2009	0917	Kříž v Dolních Dvorech	Cheb

BADATELSKÝ LIST

pro nově objevený kamenný kříž

Datum a čas:
Nejbližší obec / vesnice <i>(popis cesty ke kříži):</i>
GPS souřadnice:
Rozměry <i>(výška - šířka - tloušťka):</i>
Popis <i>(typické znaky pro tento kříž):</i>

Nákres nebo fotografie:

Autor badatelského listu:
Kontakt <i>(adresa, tel. číslo, e-mail):</i>

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Badatelský list pro nově objevený kamenný kříž“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák si vyzkouší roli badatele. Žák ve dvojici změří kamenný kříž, zjištěné údaje zaznamená do pracovního listu, vyplní další požadavky a načrtne nebo vyfotografuje daný kříž.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Zeměpis
Klíčové kompetence	Komunikativní, sociální a personální
Vypracování	Práce ve dvojicích

Pomůcky: psací potřeby, obyčejná tužka, desky, mobil nebo tablet (kdo nemá, poskytně vyučující), metr (nejlépe papírový např. z obchodu IKEA)

Pracovní list lze využít na jakýkoliv kamenný kříž a návrh edukační procházky je zcela na volbě učitele. Žáci si po navštívení více kamenných křížů mohou vytvořit vlastní portfolio „objevených“ křížů nebo udělat přímo školní portfolio (vyplnění kontaktů je zcela libovolné).

Motivace: Hledání pokladu – neprozradit žákům cíl výletu a poradit jim jen jednu indicii (GPS souřadnice nebo mapu místa pokladu).

Návrh diskuse: K čemu kříž slouží? Usměrnit žáky k tématu smírčí kříže a právo.

V případě objevení opravdu nového kříže nebo spolupráce se Společností pro výzkum kamenných křížů při muzeu v Aši lze kontaktovat:

Muzeum Aš
Společnosti pro výzkum kamenných křížů
Hlavní 23
352 01 Aš / CZ

e-mail: spvkk@muzeum-as.cz
tel.: (+420) 354 525 195

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Kriminalita

ve středověku

Ve středověku neexistoval nikdo z pověření státu, kdo by sledoval dodržování práv a trestal zločiny.

1. Pokud se udála krádež či jiný zločin, musel ho řešit sám:

- a) vrah b) postižený c) rychtář

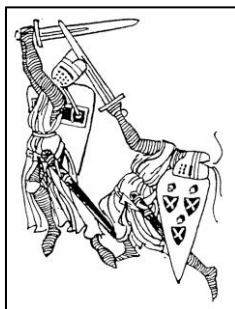
Muselo být dokázáno rovněž provinění, což nebylo snadné, často to bylo slovo proti slovu. Pro tyto případy ze začátku uplatňovali „boží soud“.

2. Co znamená „boží soud“?

.....

.....

3. Poznáš podle obrázků, jaké způsoby „božího soudu“ se využívaly?

Později se od božích soudů upustilo a využívalo se svědectví často vynucené mučením, takže o jeho pravdivosti lze silně pochybovat. Do rozhodnutí se promítal samozřejmě i původ.

4. Pokud byl pachatel z urozeného a bohatého rodu:

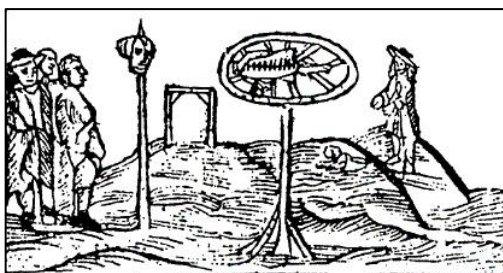
- a) vymluvil se z obvinění b) byl spravedlivě potrestán c) podplatil soudce

5. Pokud byl pachatel z chudších poměrů:

- a) byl obviněn a popraven b) byl propuštěn c) byl finančně odškodněn

Během středověku byly různé druhy poprav. Poznáš některé z následujících obrázků? Napiš je.

6. Která z následujících poprav byla určena pro chudé, a která pro urozené?

.....

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Kriminalita ve středověku“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák vyplní pracovní list na základě svého úsudku a dosavadních znalostí a dovedností.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Občanská výchova
Klíčové kompetence	K učení, komunikativní
Vypracování	Samostatná práce

Pomůcky: psací potřeby

Návrh postupu:

Ve škole: Učitel uvede žáky do problematiky středověku a dějin každodennosti. Pracovní list doporučuji využít v 7. třídě v rámci výuky dějepisu v 1. pololetí (přibližně říjen-listopad) při úvodu do středověku v rámci tématu „Život ve středověku“. Samozřejmě ho lze uplatnit i ve vyšších ročnících.

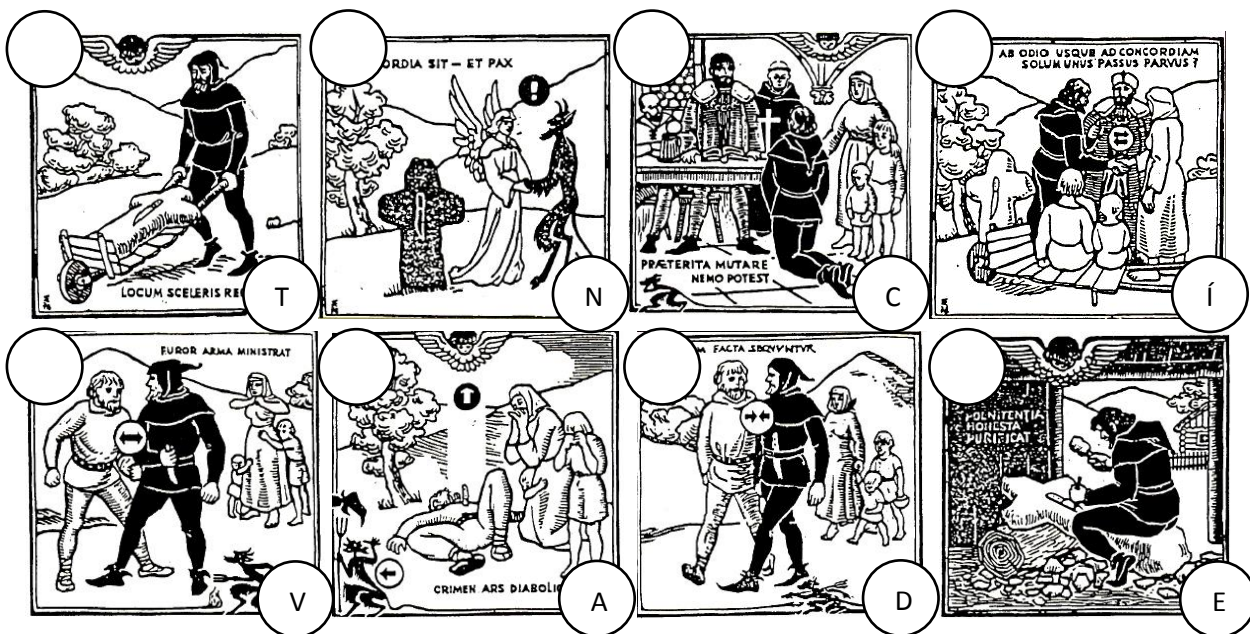
Řešení pracovního listu:

1. b) postižený (objasnit žákům dané slovo – postižený neoznačuje jen člověka se zdravotním postižením, ale také jakéhokoliv člověka, který byl postižen nějakou činností či událostí)
2. boží soud = ordál – prostředek při rozhodování soudních pří, byla uplatněna zkouška, která rozhodne o vině či nevině člověka, a při níž nastane zázrak nebo zasáhne Bůh
didaktická video-pomůcka – ukázka z filmu „Jménem krále“ – boží soud (rozhodnutí soubojem), (boží soud může znamenat také poslední soud neboli konečné zúčtování hříchů na konci světa)
3. zkouška vodou, souboj, zkouška ohněm (zdali člověk udrží rozžhavené železo v ruce)
4. c) podplatil soudce (nikdo nekontroloval spravedlivý rozsudek soudce)
5. a) byl obviněn a popraven (chudý neměl prostředky na podplacení soudce, tak byl za svůj zločin potrestán, ať byl vinný nebo nevinný)
6. poprava oběšením (pro chudé), poprava stětím hlavy mečem (pro urozené), poprava lámáním kolem (využívaná především při obvinění ze spiknutí proti panovníkovi, nebo pokud oběť byla urozenější než pachatel)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.
BĚLOHRADSKÝ, René – BELISOVÁ, Natalie – BOŘIL, Petr. *Kamenné kříže Čech, Moravy a Slezska*. Liberec: Knihy 555, 2013. 272 s. ISBN 978-80-86660-37-0.

Postavení smírčího kříže

Seřad' chronologicky obrázky. Po správném seřazení se dozvíš, jak dlouho trvalo kříž vyrobit.

Kříž lze zhotovit za _____ D _____.

Urči, jakým nástrojem byl kříž nejčastěji vyráběn:

Vrat' se k vyobrazenému příběhu. Popiš stručně a postupně každý obrázek:

- I. _____
- II. _____
- III. _____
- IV. _____
- V. _____
- VI. _____
- VII. _____
- VIII. _____

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „*Postavení smírčího kříže*“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 15 let (7. třída, 8. třída)
Očekávaný výstup	Žák sestaví pomocí vyobrazení chronologicky příběh související s postavením smírčího kříže a popíše ho.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Občanská výchova
Klíčové kompetence	Komunikativní
Vypracování	Samostatná práce

Pomůcky: psací potřeby

Návrh postupu

Ve škole: Uvést žáky do problematiky smírčích křížů, příp. využití didaktické pomůcky ikonického textu nebo přímo prezentace v programu PowerPoint. Vysvětlit žákům pojem smírčí kříž a jeho historii. Po dokončení pracovního listu učitel objasní tento pojem z hlediska regionálních dějin (kde tyto kříže lze najít v nejbližším okolí). Aktualizace: Jak by dopadl takový případ dnes?

V terénu: U názorného smírčího kříže v krajině, vysvětlit žákům pojem smírčí kříž. Dle volby učitele před nebo po využití pracovního listu. Zeptat se žáků na jejich vlastní setkání s těmito památkami. Kde všude jinde je můžeme nalézt.

Samostatná práce

Žáci seřadí chronologicky vyobrazení příběhu a vyluští tím dobu zhotovení kamenného kříže. Poté logicky odvodí nevhodnější nástroj k výrobě smírčího kříže. V posledním úkolu žák stručně popíše jednotlivé části příběhu pro zafixování a vysvětlení nepřesností.

Řešení pracovního listu: 6, 7, 4, 8, 2, 3, 1, 5

Kříž lze zhotovit za DVACET DNÍ

Nejčastěji byl kříž vyráběn KLADIVEM

Popis jednotlivých okének:

- I. Střet dvou mužů.
- II. Hádka a následná vražda.
- III. Rodina zavražděného klečí u jeho mrtvoly.
- IV. Rodina žaluje dotyčného vraha.
- V. Vrah kajícně vyrábí smírčí kříž.
- VI. Vrah převáží smírčí kříž na místo činu.
- VII. Ďábel s andělem došli k urovnání hříchu.
- VIII. Mezi rodinou a vrahem došlo ke smíření před svědkem.

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

PROCHÁZKA, Zdeněk. *Příběhy vepsané do kamene, aneb, Putování za drobnými kamennými památkami Domažlicka a Tachovska. Díl I*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2008. 175 s. ISBN 978-80-86125-93-0.

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí smlouva“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 15 let (7. třída, 8. třída)
Očekávaný výstup	Žák sepíše smírčí smlouvu dle postupu.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Občanská výchova
Klíčové kompetence	K učení, Komunikativní
Vypracování	Ve dvojicích

Pomůcky: psací potřeby

Návrh postupu

Ve škole: Uvést žáky do problematiky smírčího práva, příp. využití didaktické pomůcky ikonického textu nebo přímo prezentace v programu PowerPoint. Na základě konkrétního příkladu smírčí smlouvy se žáci seznámí se smírčí smlouvou. Poté mají za úkol sestavit si vlastní, kterou mohou přizpůsobit dnešní době.

Samostatná práce

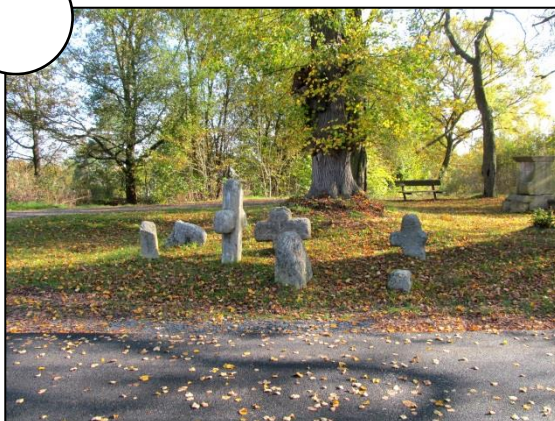
Žáci se rozdělí do dvojic a vyplní smírčí smlouvu dle své volby, fantazie a tvořivosti. V případě nejasností poradí vyučující.

Případná alternativa:

Pomůcky: psací potřeby (černý fix), turecká káva, voda, fén

Žáci přepíší svůj vymyšlený text na volný papír a vyzkouší si ho napsat středověkým typem písma (např. jako je napsán nadpis pracovního listu). Papír se smlouvou zmuchlají a namočí do roztoku turecké kávy a vody (pouze namočit, ne rozmočít) a posypají ještě mletou kávou. Pro rychlé vysušení doporučuji využít fén (ale pouze vyučujícím). Výsledkem je „na oko“ starobylý dokument.

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

PRÁZDNINOVÝ ÚKOL

Najdeš ve svém okolí tyto smírčí kříže?
U každého se vyfotografuj.

PRÁZDNINOVÝ ÚKOL

Podle GPS souřadnic vystopuj tyto smírčí kříže.

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Prázdninový úkol – hledání smírčích křížů“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 15 let (7. třída, 8. třída, 9. třída)
Očekávaný výstup	Žák pomocí fotografie nebo GPS souřadnic vyhledá smírčí kříž a pořídí si s ním fotografii jako důkaz jeho objevení.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Zeměpis
Klíčové kompetence	K řešení problému, Komunikativní
Vypracování	Samostatná práce

Pomůcky: mobilní telefon nebo tablet s funkcí GPS, fotoaparát

Návrh postupu

Ve škole: Uvést žáky do problematiky smírčích křížů, příp. využití didaktické pomůcky ikonického textu nebo přímo prezentace v programu PowerPoint. Vysvětlit žákům pojem smírčí kříž a jeho historii. Žáci dostanou na prázdniny (Jarní, Velikonoční, Letní, Podzimní) pracovní list, podle kterého zkusí najít smírčí kříže ve svém okolí.

Samostatná práce

Žáci ve svém volném čase poznávají své okolí, orientují se v terénu a objevují smírčí kříže. Po jejich objevení se u každého vyfotografují a vytvořené vlastní fotografie prezentují ve škole ostatním žákům a učiteli.

Hodnocení a reflexe: Závisí na učiteli. Doporučuji motivačně klasifikovat nebo ocenění diplomem a drobnou cenou.

Fotografie lze obměňovat, a stejně tak i GPS souřadnice podle svého okolí a náročnosti hledání. První pracovní list je založen pouze na fotografiích – kříže jsou vybrány podle dostupnosti, nachází se blízkosti obydlí a viditelné jsou již ze silnice. Druhý pracovní list obsahuje fotografie i GPS souřadnice kvůli náročnosti hledání jejich umístění ve volné krajině.

Řešení pracovního listu:

1. pracovní list bez GPS souřadnic:

- Kříž u Lipné (0024)
- Kříž u Komorní hůrky (0046)
- Kříž u Mnichova (0056)
- Kříže v Podhradu (0043, 0044, 0045)
- Kříž v Dřenicích (0651)
- Kříže v Plesné (0030, 0031, 0032)

2. pracovní list s GPS souřadnicemi:

- Kříž u Ovesných Kladrub (0057)
- Kříž u Opatova (0950)
- Kříž u Horní Hraničné (0053)
- Kříž u Hůrky (0934)
- Kříž v Povodí (0958)
- Kříž v Polné (0653)
- Kříž u Dvorku (0036)

SMÍRČÍ KŘÍŽ

Komorní hůrka

Podle GPS souřadnic najdi tajné místo naší expedice, jejímž cílem je smírčí kříž:

N 50°05'59.4"

E 012°20'07.0"

Jednotlivá slova se zpřeházela. Složíš je správně, aby dávala věta smysl? Rozluštěná věta ti napoví, co se zde stalo:

pod

sedlák

zemřel

vozem.

Zde

převráceným

Přepiš správně poskládanou větu: _____

Na základě této věty, napiš příběh, za jakých okolností se tato příhoda udála:

Co to znamená „smírčí“? Má tento kříž oprávněně přízvisko „smírčí“? Proč?

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí kříž – Komorní hůrka“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák najde pomocí GPS souřadnic
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Český jazyk – Zeměpis
Klíčové kompetence	Komunikativní
Vypracování	Samostatná práce

Návrh dějepisné celodenní vycházky (v teplých měsících – květen, červen, září)

- pěšky z Františkových Lázní 4,5 km – start z Národní třídy rovně až do Klostermannovy ulice, dále po červené turistické značce až na Komorní hůrku
- doprava autobusem Cheb - Libá – Hazlov od zastávky „Komorní Dvůr“ (den předem vybrat peníze na MHD), odbočit vlevo a rovně pěšky 300 m až ke Komorní hůrce (vstup je označen informační cedulí), (*autobus z Chebu dle volby a jízdních řádů – www.idos.cz*)
- přestávka na svačinu (na úpatí Komorní hůrky u infocentra se nacházejí odpočinkové dřevěné lavičky a stoly)
- návrh – dějepisnou vycházku lze spojit se zeměpisnou na Komorní hůrku, na kterou vede naučná stezka pomocí informačních tabulí

Pomůcky (alespoň den předem upozornit žáky): oblečení a obuv na ven, svačina psací potřeby, desky, mobilní chytrý telefon nebo tablet (případně zapůjčí vyučující)

Návrh postupu

Před edukační vycházkou vysvětlit žákům ve škole termín smírčí kříž a smírčí právo nebo před vycházkou žákům dát vypracovat pracovní list „Postavení smírčího kříže“.

Samostatná práce

Žáci na začátku procházky znají GPS souřadnice a orientují se podle nich (nesmí se však odtrhnout od skupiny!) – po každých 100 m mohou informovat, kolik ještě zbývá do cíle. V cíli rozluští větu o příčině vzniku kříže, vymyslí a napíší příběh na základě této věty. Na závěr si zopakují pojem smírčí kříž a rozhodnou, zda platí tento pojem i pro kříž u Komorní hůrky.

Reflexe a hodnocení

Po samostatné práci učitel se žáky provede kontrolu správného řešení a následuje diskuse nad vymyšlenými detailními příběhy o sedlákovi a jeho voze. Žáci přečtou nahlas své práce a hlasují o nejnepříjemnější příběh – prvních pět umístěných vyhrává. Rozdávání cen závisí na učiteli.

Řešení pracovního listu: Zde zemřel sedlák pod převráceným vozem.

SMÍRČÍ KŘÍŽ

Lipná

Přepiš text z kříže:

.....
.....

Jakým jazykem je text napsán?

Co znamená uvedené číslo?

Úplně nahoře je na kříži napsáno velkými písmeny IHS. Čeho je to zkratka? A proč je zde uvedena?

Zkus rozluštit pomocí obrázků příběh, který se vztahuje k tomuto kříži:

„Dne 1. srpna roku 1675 zavraždil Michel Wagner svého syna osmi ranami na . Poté

 syna rozpáral a jeho orgány včetně rozházal kolem sebe po . Nejspíš se zbláznil,

protože potom říkal, že hledá synovu duši skrz jeho krve. mrtvého dítěte zůstalo v 3

dny, než bylo . Wagner byl a popraven .“

Kříži se přezdívá smírčí, protože byl postaven **na usmíření**.

Co to znamená?

Jak to souvisí s příběhem?

Nakresli obraz, který je spolu s textem na kříži zobrazen:

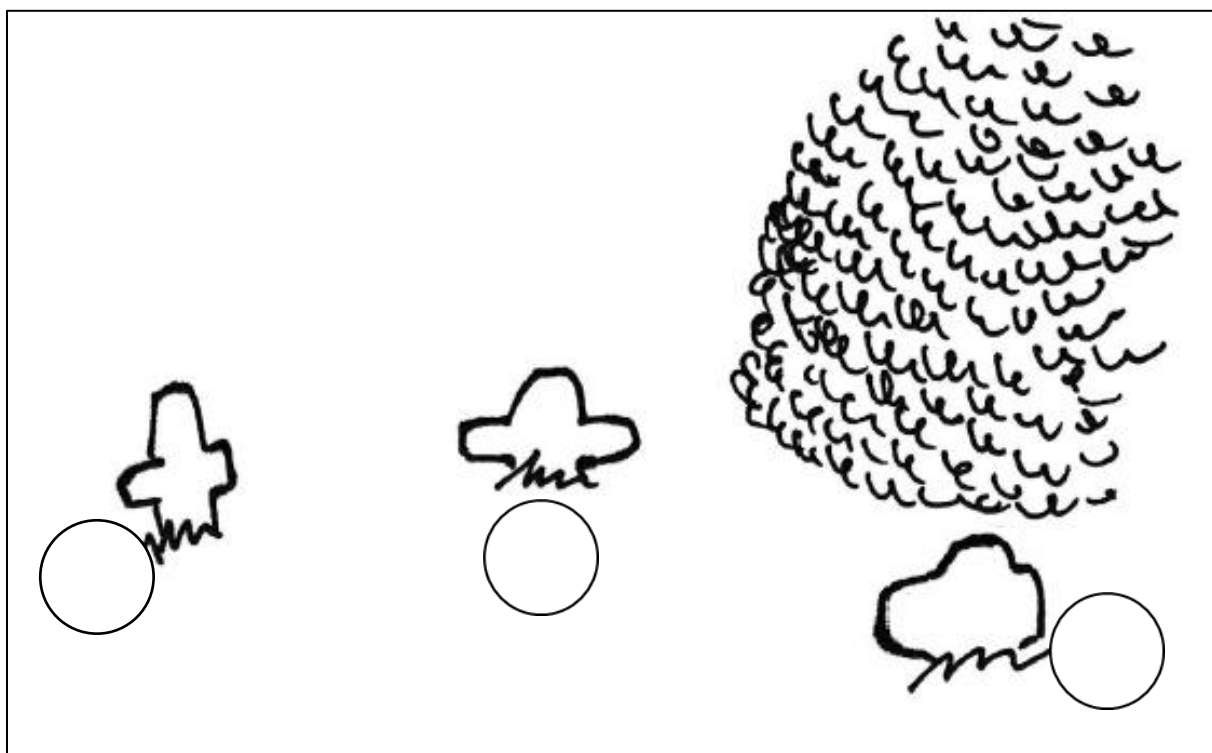
Proč autor ozdobil kříž zrovna tímto symbolem?

.....

SMÍRČÍ KŘÍŽE

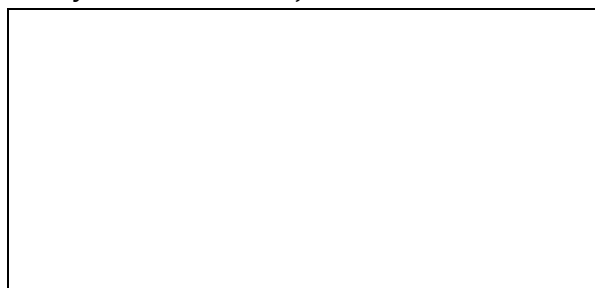
Hazlov

Přiřaď popis křížů k jejich umístění na nákresu. Své rozhodnutí překontroluj pečlivým měřením:

1. 0026 – Kříž s mohutnou hlavou, zapuštěn do země až po ramena.
Rozměry: 87 x 56 x 21 cm
2. 0023 – Kříž řeckého typu, nacházející se uprostřed mezi svými kamennými kolegy.
Rozměry: 91 x 87 x 17 cm
3. 0027 – Kříž nepravidelného tvaru, ramena má širší než jeho samotná výška.
Rozměry: 75 x 109 x 12 cm

Jeden z trojice křížů má na sobě vyrytý obrázek. Který kříž z trojice to je?
Daný obrázek namaluj:

Co může obrázek znamenat? Jaký má význam?

.....
.....
.....
.....

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí kříž – Lipná“ a „Smírčí kříže – Hazlov“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 15 let (7. – 8. třída)
Očekávaný výstup	Žák zpracuje ve dvojici pracovní listy a účastní se reflektivní diskuse s učitelem a ostatními žáky.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Výtvarná výchova – Český jazyk
Klíčové kompetence	Komunikativní, sociální a personální
Vypracování	Práce ve dvojicích

Návrh dějepisné celodenní vycházky (v teplých měsících – květen, červen, září)

- mimo základní školu v Hazlově doprava autobusem do zastávky „Hazlov“ a zpět (vybrat peníze od žáků předem), (*autobus z Chebu i z Františkových Lázní dle volby a jízdních řádů – www.idos.cz*)
- pěšky od zastávky „Hazlov“ 500 m pěšky rovně a před hlavní silnicí 64 odbočit doleva a dojít až na konec ulice, kde se nachází trojice hazlovských smírčích křížů
- po akci u křížů v Hazlově následuje přesun autobusem (kvůli trase, která vede pouze po frekventované silnici) ke kříži u Lipné – vystoupit na zastávce „Hazlov, Lipná, rozcestí“ a vydat se rovně 700 m po cestě do Lipné, kde se nachází informační cedule, že se v porostu skrývá poslední smírčí kříž edukační vycházky

Pomůcky (alespoň den předem upozornit žáky): oblečení a obuv do terénu jako na pochodové cvičení, svačina, psací potřeby, pastelky / fixy, desky

Návrh postupu

Neprozdít žákům cíl, pouze napovědět, že se jedná o kamenný objekt. Cestou se žáci mohou rozhlížet a hledat možný cíl. Po nalezení cíle učitel rozdá žákům pracovní listy. Otázky z pracovního listu mohou být rozvinuty v reflektivní diskusi. Po akci a zkontrolování správného řešení učitel uvede žáky do problematiky smírčích křížů. Učitel vysvětlí pojem smírčí kříž a žákům prozradí další cíl výletu za nejkrvavějším křížem chebského regionu. Po přesunu žáci vědí, co mají hledat. Po nalezení kříže se učitel zeptá žáků na motivační otázky: *Proč má tento kříž na sobě tento obrázek? Co se na tomto místě stalo?* Poté rozdá žákům pracovní listy a řekne, že pravý příběh se dozvedí vyluštěním tohoto listu. Po akci provede se žáky diskusi, případně hodnocení.

Samostatná práce

Žáci pracují ve dvojicích na pracovních listech kvůli většímu počtu otázek na zamyšlení a kvůli měření (jeden žák měří, druhý zapisuje). Učitel kontroluje žáky, zda efektivně spolupracují.

Reflexe a hodnocení

Po samostatné práci učitel se žáky provede kontrolu správného řešení a následnou diskusi na téma smírčí kříže a právo. Následné srovnání smírčího práva s dnešním právem a zákony. Hodnocení je dle libovolného rozhodnutí učitele.

Řešení pracovního listu „Smírčí kříž – Lipná“:

Nápis: 1675 DE(N) I. A(UGUST) HAT EIN VATTER SEIN KINDT MIT EINE(M) MESSER ERSTOC(H)EN. (1. srpna 1675 probodl otec své dítě nožem) – německý jazyk.

Číslo: Letopočet 1675.

Zkratka IHS: Monogram Ježíše = Iesus **Hominum** Salvator / Ježíš spasitel lidí (ujistit se žáků, že rozumí slovu monogram).

Příběh: „Dne 1. srpna roku 1675 zavraždil Michel Wagner svého syna osmi ranami **nožem na chléb**. Poté **tělo** syna rozpáral a jeho orgány včetně **srdce** rozházel kolem sebe po **domě**. Nejspíš se zbláznil, protože potom říkal, že hledá synovu duši skrz **pítí** jeho krve. **Tělo** mrtvého dítěte zůstalo **v domě** 3 dny, než bylo **pohřbeno**. Wagner byl **zatčen** a popraven **mečem**.“

Slovo usmíření: Vyrovnání, smír, usmířit se s někým (s vrahem, s Bohem).

Obraz na kříži: Srdce probodnuté 2 noži. Souvislost s příběhem – spojit nůž jako vražednou zbraň a vyvržené orgány prezentovány srdcem. Ale proč jsou tam dva nože? K zamyšlení.

Řešení pracovního listu „Smírčí kříže – Hazlov“:

Pozice křížů zleva – 1 (0026), 2 (0023), 3 (0027).

Kříž 3 (0027) má na sobě vyrytý meč s klínem nebo čepelí nože, pravděpodobně vražedná zbraň.

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

SMÍRČÍ KŘÍŽ

Dvorek

Někdo rozstříhal příběh, který se vztahuje k tomuto kříži. Zkus ho složit zpátky dohromady, aby dával opět smysl. Očísluj jednotlivé věty tak, jak jdou za sebou:

Najednou se víko rakve pohnulo a sedlák, který byl pokládán za mrtvého, vylezl z rakve.

Se svou manželkou prožil ještě několik dalších let v rozepřích.

Ve Dvorku měl statek jeden sedlák jménem Zimmer, který skončil.

Podruhé, když opravdu zemřel, a jeli s jeho rakví na hřbitov, nakázala ustaraná vdova svému vozkovi, aby jel raději jinudy.

V den jeho pohřbu vezli jeho rakev na hřbitov, ale na místě, kde dnes stojí kříž, koně zastavili a nechtěli jet dál.

Všichni pozůstalí se rozprchli a do té doby „mrtvý“ sedlák se musel sám odebrat domů.

Zkus z příběhu vytvořit komiks včetně „bublin“ pro přímou řeč:

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí kříž – Dvorek“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák sestaví původní příběh o kříži a ten přetvoří do vizuální podoby (syntéza).
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Výtvarná výchova – Český jazyk
Klíčové kompetence	K učení, komunikativní
Vypracování	Samostatná práce

Návrh dějepisné půldenní vycházky (v teplejších měsících – květen, červen, září)

- doprava autobusem do obce Třebeň a zpět (vybrat peníze od žáků předem) (*autobus z Chebu i z Františkových Lázní dle volby a jízdních řádů – www.idos.cz*)
- pěšky 800 m (20 min.) z Třebeneš do Dvorku a zpět po louce (*terénní obuv*)

Pomůcky (alespoň den předem upozornit žáky): oblečení a obuv do terénu jako na pochodové cvičení, svačina, psací potřeby, pastelky / fixy, desky

Návrh postupu

Motivační otázka u stanoviště kamenného kříže u Dvorku:

Proč tu stojí tento kamenný kříž? Jakou má funkci?

Co se tu mohlo stát?

Samostatná práce

Žáci poskládají příběh a transformují ho do vizuální podoby. Učitel napoví žákům, že komiks rozdělí na 6 okének podle 6 vět, které seřadili chronologicky.

Reflexe a hodnocení

Po samostatné práci učitel se žáky provede reflexi a diskusi.

- žáci mají za úkol vyhodnotit 5 nejlepších komiksů (od nejlepšího) – hlasováním
- následují reflektivní otázky ze strany učitele

Komu se podařilo vystihnout příběh? Který komiks je nejoriginálnější?

Je příběh pravdivý? Opravdu se to mohlo stát? Jak se to vztahuje k tomuto kamennému kříži?

Řešení pracovního listu: 3, 5, 1, 6, 2, 4

Ve Dvorku měl statek jeden sedlák jménem Zimmer, který skončil.

V den jeho pohřbu vezli jeho rakev na hřbitov, ale na místě, kde dnes stojí kříž, koně zastavili a nechtěli jet dál.

Najednou se víko rakve pohnulo a sedlák, který byl pokládán za „mrtvého“, vylezl z rakve.

Všichni pozůstalí se rozprchli a do té doby mrtvý sedlák se musel sám odebrat domů.

Se svou manželkou prožil ještě několik dalších let v rozepřích.

Podruhé, když opravdu zemřel, a jeli s jeho rakví na hřbitov, nakázala ustaraná vdova svému vozkovi, aby jel raději jinudy.

SMÍRČÍ KŘÍŽE

Plesná

Podle legendy se zde střetli tři zneprátení vojáci z třicetileté války. Střet přerostl v masakr, který skončil roztrháním těla jednoho vojáka, setnutím hlavy druhého a useknutím levé ruky posledního přeživšího. Trojice křížů znázorňuje dotyčné vojáky.

Nakresli je a urči, který je který. Své rozhodnutí zdůvodni:

Dokreslil jsi i nápis uvedený na křížích? Jakým jazykem je psaný? Dokážeš ho přeložit?
Případně Ti pomůže vyučující.

Co znamená reformace? _____

Souvisí nápis s uvedeným příběhem? Proč? _____

Jak a kdy se tam nápis mohl objevit? _____

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí kříže – Plesná“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák určí dle příběhu jednotlivé kříže, které zobrazují vojáky, své rozhodnutí objasní. Zodpoví doplňující otázky.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Výtvarná výchova – Německý jazyk
Klíčové kompetence	Komunikativní
Vypracování	Samostatná práce nebo ve dvojicích

Návrh dějepisné půldenní vycházky (v teplých měsících – květen, červen, září)

- doprava autobusem do obce Plesná (den předem vybrat peníze od žáků na dopravu MHD) (autobus z Chebu i z Františkových Lázní dle volby a jízdních řádů – www.idos.cz)
→ netýká se základní školy v Plesné
- pěšky od zastávky Náměstí Svobody do ulice Celní k evangelickému kostelu (cca 200 m)

Pomůcky (alespoň den předem upozornit žáky): oblečení a obuv na ven, svačina psací potřeby, pastelky / fixy, desky

Návrh postupu

Motivační otázky u stanoviště kamenných křížů: *Proč tu stojí tento kamenný kříž? Jakou má funkci? Co se tu mohlo stát?* Po vyslechnutí všech možných verzí žákům říci, že v pracovním listu se dozví jednu možnou verzi příběhu.

Samostatná práce

Žáci nakreslí trojici křížů a určí pro každý kříž jednoho padlého vojáka, svou volbu zdůvodní. Poté (pokud to už neučinil) vyobrazí i název, který následně přeloží a vysvětlí. Určí, zda souvisí s příběhem či nikoliv, svůj názor obhájí a zkusí určit, zda je nápis původní nebo doplněn dodatečně.

Reflexe a hodnocení

Po samostatné práci učitel se žáky provede kontrolu správného řešení a následuje diskuse. Učitel také vysvětlí žákům pojem smírčí kříž, smírčí právo. Žáků se zeptá, zda tato trojice křížů podle příběhů patří mezi smírčí památky nebo ne. Následně může opět proběhnout diskuse. Popřípadě opakování dějepisného tématu Třicetiletá válka z hlediska regionálních dějin.

Řešení pracovního listu:

- Kříž bez ramene – voják bez ruky.
- Kříž bez hlavy – voják se setnutou hlavou.
- Kříž celistvý – voják roztrhaný na kusy.

Nápis = REF IN FLEISSEN 1564 = Reformace v Plesné roku 1564 (německý jazyk).

Reformace = náprava církve (opakování učiva 7. třídy).

Nápis doplněný dodatečně při výročí reformace.

METODICKÝ LIST

k pracovnímu listu „Smírčí kříže – Podhrad“

Doporučená věková skupina (třída)	13 – 14 let (7. třída)
Očekávaný výstup	Žák srovná starou malbu křížů a jejich současný stav. Rozluští přesmyčky a přečte příběh související s kříži. Nakonec vyhledá pomocí GPS souřadnic poslední kříž.
Mezipředmětové vztahy	Dějepis – Zeměpis – Český jazyk
Klíčové kompetence	K učení, komunikativní
Vypracování	Práce ve dvojicích

Návrh dějepisné celodenní vycházky (v teplejších měsících – květen, červen, září)

- doprava autobusem do Podhradu a zpět (vybrat peníze od žáků předem)
(autobus z Chebu i z Františkových Lázní dle volby a jízdních řádů – www.idos.cz)
- od zastávky „Podhrad- Jednota“ odbočit za penzionem vlevo a na konci ulice opět odbočit doleva a v ulici „Ke křížům“ pěšky 200 m

Pomůcky (alespoň den předem upozornit žáky): oblečení a obuv do terénu jako na pochodové cvičení, svačina, psací potřeby, mobilní telefon nebo tablet (případně zapůjčí vyučující)

Návrh postupu

Motivační otázky u stanoviště kamenných křížů v Podhradu:

Proč tu stojí tyto kříže? Jakou mají funkci? Označují něco?

Samostatná práce

Žáci ve dvojicích porovnají malbu se současným stavem, rozluští příběh a najdou pomocí GPS souřadnic poslední kříž, který je vzdálen od skupiny.

Reflexe a hodnocení

Po samostatné práci učitel ohodnotí první skupinku, buď motivační známkou výborně nebo jiným způsobem dle volby vyučujícího. Pak provede vyučující se žáky reflexi a diskusi.

Může být příběh pravdivý? Odpovídá počet křížů počtu svatebčanů?

Učitel pak žákům objasní, co je to svaz křížů, viz kapitola 3.6.6 Svaz křížů v Podhradu.

Řešení pracovního listu:

Rozdíly – např. krajina, poloha křížů (některé jsou zapadlé po ramena), počet křížů apod.

Příběh – svatební průvod, milencem nevěsty, svatebčanů, kočí, osudu, ubit.

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Seznam obrazových příloh

1. Základní pojmy kamenného kříže

zdroj: WIESER, Stanislav. Svědectví kamene, 1986. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů: Výběr přednášek ze setkání společnosti v letech 1984 - 1998*. s. 7 – 11. Aš: Muzeum Aš, 1999. s. 11.

2. Nejznámější typy křížů

zdroj: NEČASOVÁ, Eva. *Křížové kameny a kamenné kříže okresu Blansko*. 2. vyd. Blansko: Muzeum Blansko, 2001. 73 s. ISBN 80-903081-0-4. s. 7.

3. Rozšíření kamenných křížů v České republice

zdroj: BRŮNOVÁ, Radka – BRŮNA, Karel. *Smírčí kříže rychnovského okresu*. Rychnov nad Kněžnou: Okresní muzeum Orlických hor, 1997. 34 s. ISBN 80-86076-06-7. s. 6.

4. Rozšíření kamenných křížů v regionu Cheb

zdroj: archiv autora

5. Kříž v Aši (0017)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

6. Kříž v Aši (0018)

zdroj: zdroj: *Suehnekreuz* [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de>>. [cit. 2017-04-01].

7. Kříž v Aši (0019)

zdroj: VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 40 – 46.

8. Kříž v Dolních Pasekách (0829)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

9. Dvojice křížů v Dolním Žandově (0604, 0965)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

10. Kříž u Dolního Žandova (0919)

zdroj: archiv autora

11. Kříž na Komorní Hůrce (0046)

zdroj: archiv autora

12. Trojice křížů v Hazlově (0023, 0026, 0027)

zdroj: archiv autora

13. Kříž v Lipné (0024)

zdroj: archiv autora

14. Kříž v Polné (0653)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

15. Kříž a torzo v Polné (0025, 0956)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

16. Kříž v Trojmezí (0022)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

17. Kříž v Bříze (1103)

zdroj: VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 161 – 171.

18. Kříž v Dolních Dvorech (0917)

zdroj: VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 161 – 171.

19. Kříž v Dřenicích (0651)

zdroj: VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 161 – 171.

20. Kříž u Maškova (0037)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

21. Kříž u Myslivny (0571)

zdroj: VÍT, Jaroslav. O krádežích křížů, příběhy ztracených i o těch s dobrým koncem. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2010*. s. Aš: Muzeum Aš, 2010. s. 161 – 171.

22. Svoz křížů v Podhradí (0043, 0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

23. Kříž u Steinu (0028)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

24. Kříž u Svatého kříže (0035)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

25. Kříž u Lázní Kynžvart (0605)

zdroj: archiv autora

26. Kříž u Hůrky (0935)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

27. Kříž u Opatova (0950)

zdroj: *Suehnekreuz* [online]. Dostupné z: <<http://www.suehnekreuz.de>>. [cit. 2017-04-01].

28. Trojice křížů v Milhostově (0040, 0041, 0050)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

29. Dvojice křížů v Milhostově (0038, 0039)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň:

Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

30. Kříž v Mostku (0029)

zdroj: archiv autora

31. Kříž v Mnichově (0056)

zdroj: VÍT, Jaroslav. Smírčí kříže – Současný stav poznání. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2003*. Aš: Muzeum Aš, 2003. s. 40 – 46.

32. Kříž v Mnichově (0778)

zdroj: WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 69.

33. Kříž ve Hněvíně (0925)

zdroj: zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

34. Kříž v Mlýnku (0033)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

35. Kříž v Kopanině (0034)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

36. Kříž u Ovesných Kladrub (0057)

zdroj: archiv autora

37. Kříž u Ovesných Kladrub (0777)

zdroj: archiv autora

38. Trojice křížů v Plesné (0030, 0031, 0032)

zdroj: WIESER, Stanislav. Kalvárie ze smírčích křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2016*. Aš: Muzeum Aš, 2016. s. 67 – 69.

39. Kříž v Lomničce (0049)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí

bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

40. Kříž v Dolní Hraničné (0051)

zdroj: archiv autora

41. Kříž v Horní Hraničné (0052)

zdroj: archiv autora

42. Kříž v Horní Hraničné (0053)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

43. Kříž u Maraka (0020)

zdroj: archiv autora

44. Kříž v Podhradí (0021)

zdroj: archiv autora

45. Kříž u Dvorku (0036)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

46. Kříž v Povodí (0958)

zdroj: PLEVNÁ, Pavlína. *Smírčí kříže na Chebsku: bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, 2015. 55 s., 58 s. př. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

47. Kříž u Vlkovic (0779)

zdroj: WIESER, Stanislav. Ukotvené smírčí kříže. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2014*. Aš: Muzeum Aš, 2014. s. 60 – 61.

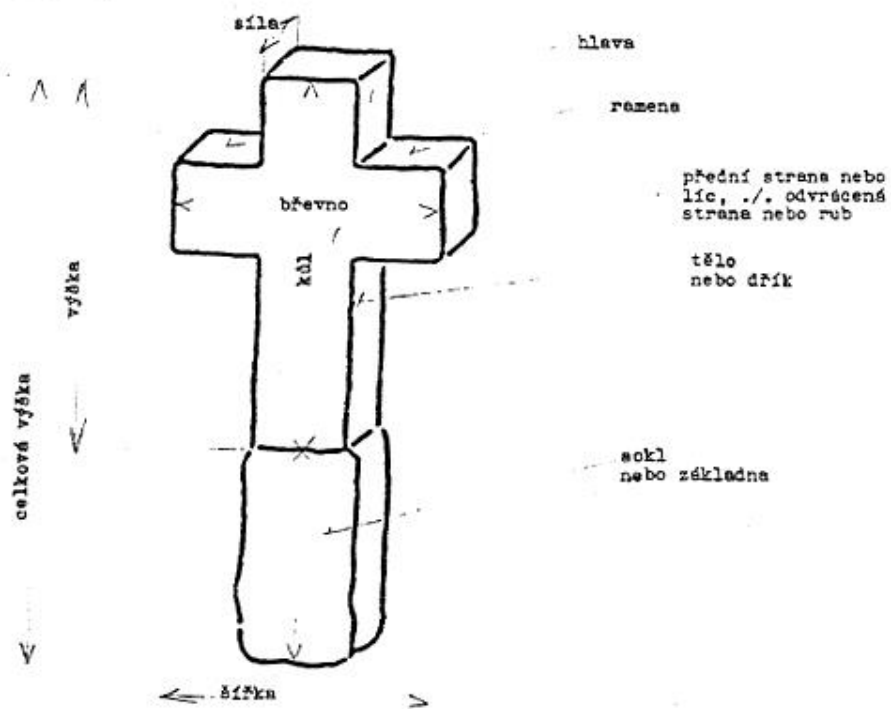
48. Kříž v Závišíně (0055)

zdroj: WIESER, Stanislav. Nedávné příběhy smírčích křížů v Karlovarském kraji. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2015*. s. 66 – 74. Aš: Muzeum Aš, 2015. s. 69.

49. Fotografie zakládajících členů Společnosti pro výzkum kamenných křížů (1984)

zdroj: VÍT, Jaroslav. O Společnosti pro výzkum kamenných křížů. In *Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů 2008*. Aš: Muzeum Aš, 2008. s. 135 – 139. ISBN 978-80-904226-0-5. s. 139.

KAMENNÝ KŘÍŽ - ZÁKLADNÍ POJMY

Příloha č. 1: Základní pojmy kamenného kříže

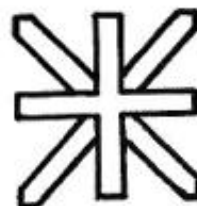
NEJZNAMĚJŠÍ TYPY KŘÍŽŮ

latinský

řecký

dvojitý řecký

egyptský

pravoslavný

patriarší
(kardinálský)

papežský

lotrinský

lotrovský
(vidlicový)

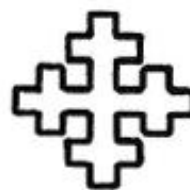
svatopetrský

svatoantonínský

svatoondřejský
(burgundský)

křížkový

jetelový

liliový

liliový

povýšený

golgotský

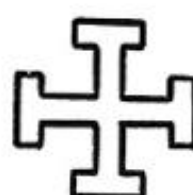
kotvicový

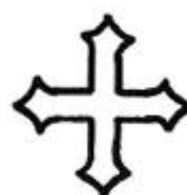
kotvicový

hrotový

berlíčkový

pisánský

dělový
(klinový)

templářský
(tlapatý)

maltézský

hvězdový

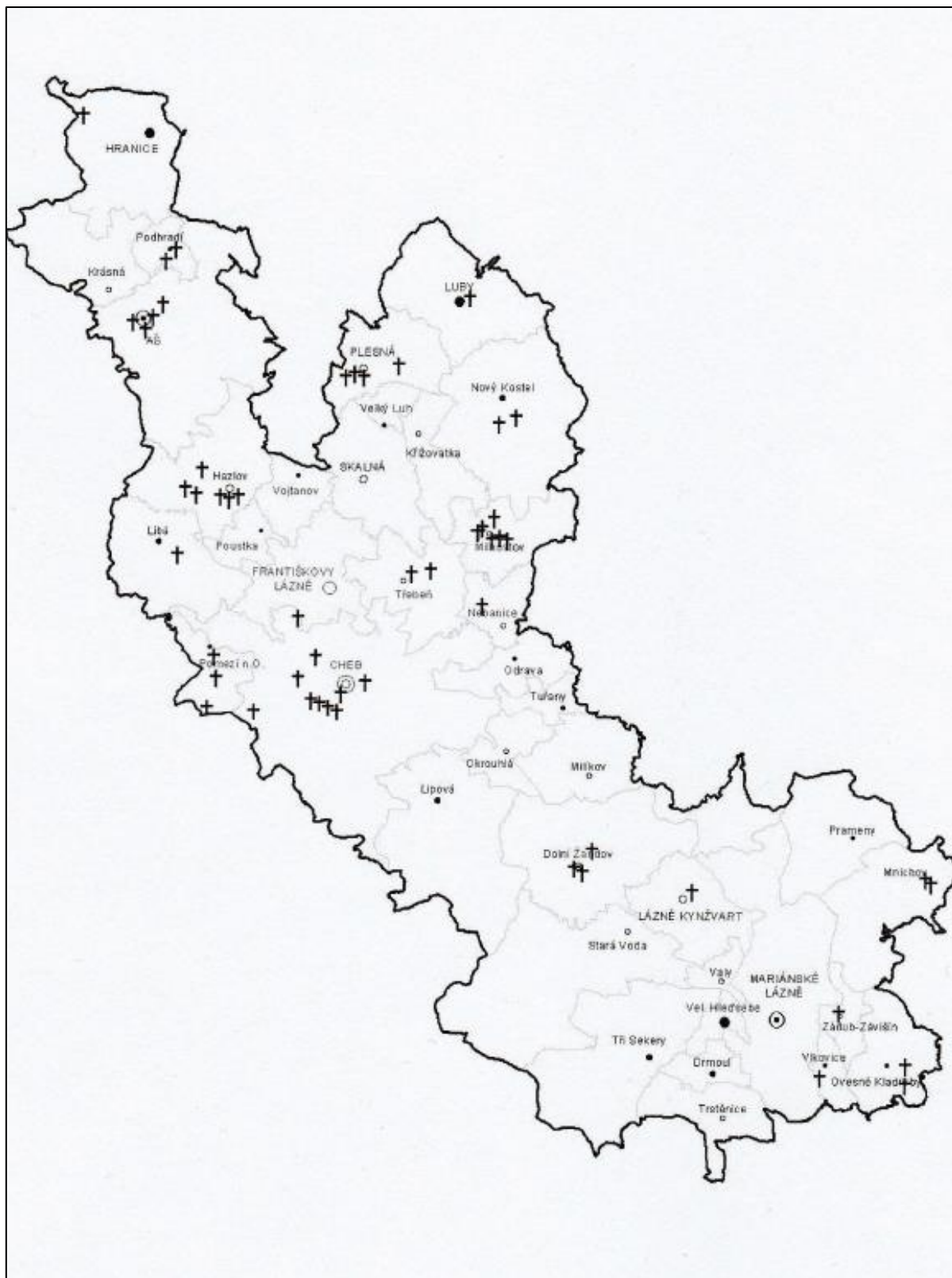

keltský

Příloha č. 2: Nejznámější typy křížů

Příloha č. 3: Rozšíření kamenných křížů v České republice

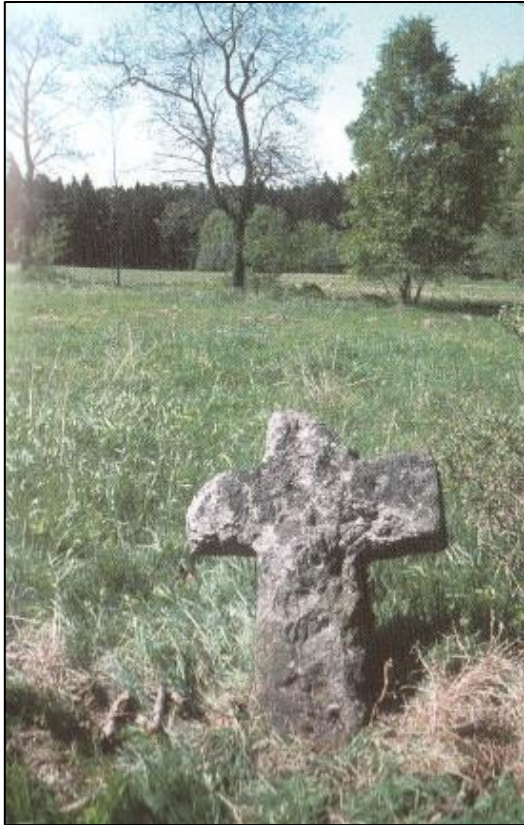
Příloha č. 4: Rozšíření kamenných křížů v regionu Cheb

Příloha č. 5: Kříž v Aši (0017) v roce 1985 a 2015

Příloha č. 6: Kříž v Aši (0018)

Příloha č. 7: Kříž v Aši (0019) v roce 1983 a 2015

Příloha č. 8: Kříž v Dolních Pasekách (0829) v 50. letech 20. století a v roce 2015

Příloha č. 9: Dvojice křížů v Dolním Žandově (0604, 0965) v roce 1991, 2002 a 2014

Příloha č. 10: Kříž u Dolního Žandova (0919) v roce 2014

Příloha č. 11: Kříž na Komorní Hůrce (0046) v roce 2012 a 2017

Příloha č. 12: Trojice křížů v Hazlově (0023, 0026, 0027) v roce 2014

Příloha č. 13: Kříž v Lipné (0024) v roce 2017

Příloha č. 14: Kříž v Polné (0653) v roce 1990 a 2014

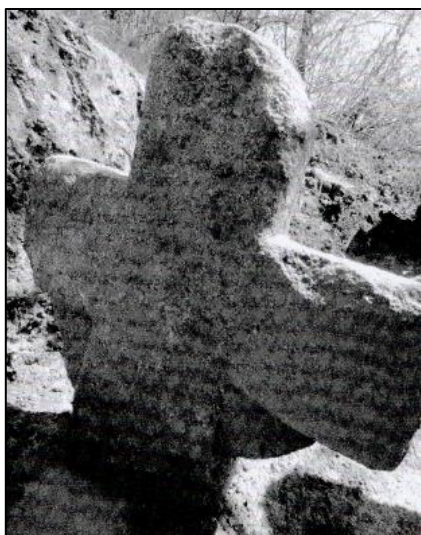
Příloha č. 15: Kříž a torzo v Polné (0025, 0956) v roce 1934 a 2014

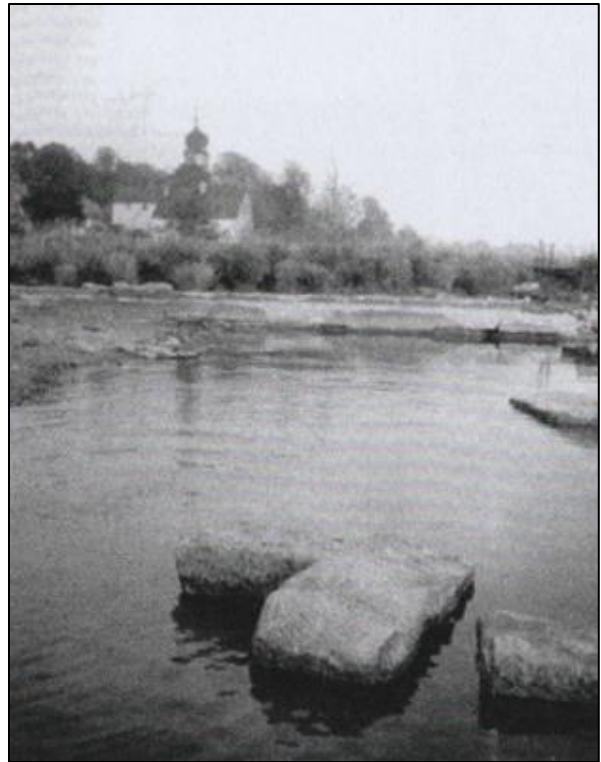
Příloha č. 16: Kříž v Trojmezí (0022) na přelomu 20. a 21. století a v roce 2015

Příloha č. 17: Kříž v Bříze (1103) v roce 2001 a 2014

Příloha č. 18: Kříž v Dolních Dvorech (0917) v roce 2009 a 2015

Příloha č. 19: Kříž v Dřenicích (0651) v roce 1990 a 2015

Příloha č. 20: Kříž u Maškova (0037) v roce 2002 a 2014

Příloha č. 21: Kříž u Myslivny (0571) v roce 1987 a 2015

Příloha č. 22: Svoz křížů v Podhradu (0043, 0044, 0045, 0954, 1794, 1795, 1796, 1797)
v roce 1941 a 2014

Příloha č. 23: Kříž u Steinu (0028) v roce 1984 a 2017

Příloha č. 24: Kříž u Svatého kříže (0035) v roce 1895 a 2015

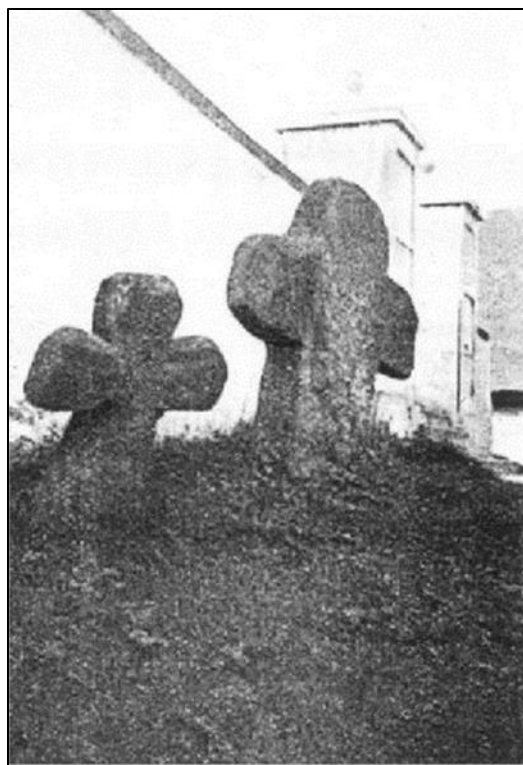
Příloha č. 25: Kříž u Lázní Kynžvart (0605) v roce 2017

Příloha č. 26: Kříž u Hůrky (0935) v roce 2010 a 2014

Příloha č. 27: Kříž u Opatova (0950) v roce 2009 a 2015

Příloha č. 28: Trojice křížů v Milhostově (0040, 0041, 0050) v roce 1940 a 2014

Příloha č. 29: Dvojice křížů v Milhostově (0038, 0039) v roce 1941 a 2015

Příloha č. 30: Kříž v Mostku (0029) v roce 2015

Příloha č. 31: Kříž v Mnichově (0056) v roce 2000 a 2017

Příloha č. 32: Kříž v Mnichově (0778) v roce 1999 a 2017

Příloha č. 33: Kříž ve Hněvíně (0925) v roce 2009 a 2015

Příloha č. 34: Kříž v Mlýnku (0033) v roce 2010 a 2014

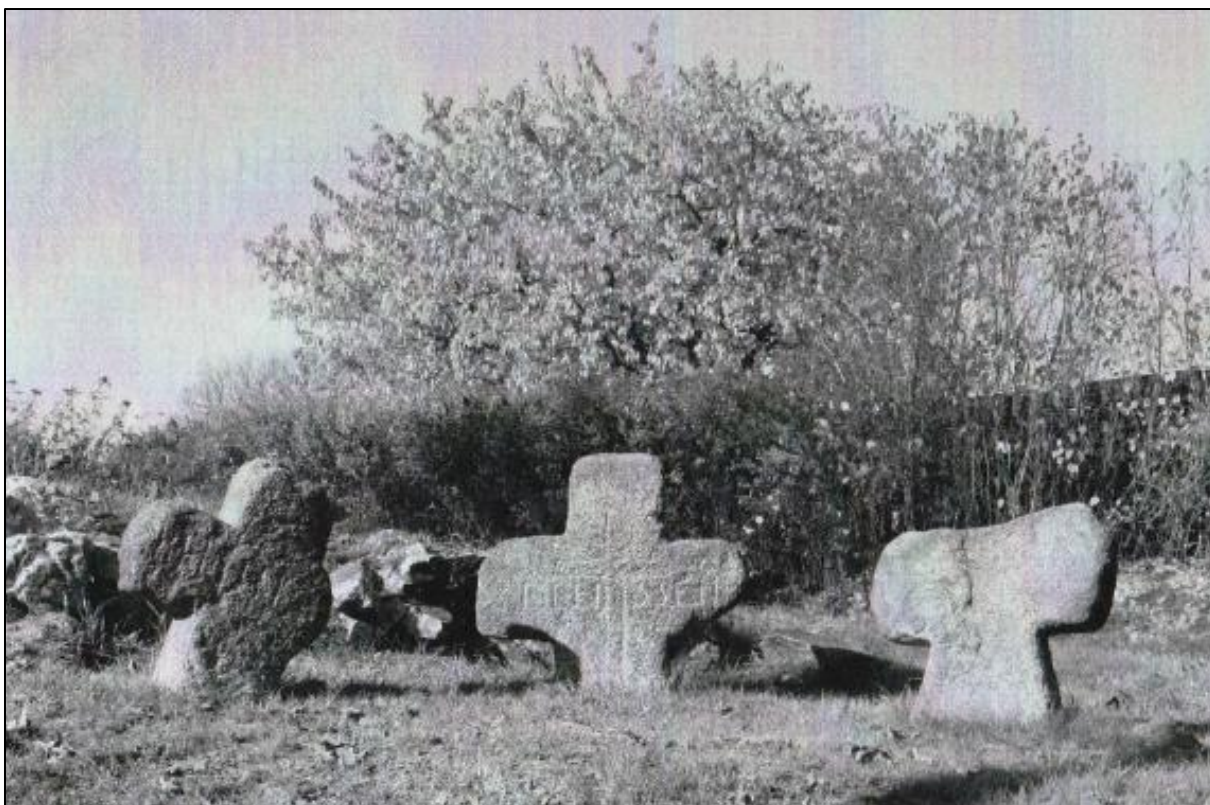
Příloha č. 35: Kříž v Kopanině (0034) v roce 1986 a 2015

Příloha č. 36: Kříž u Ovesných Kladrub (0057) v roce 2017

Příloha č. 37: Kříž u Ovesných Kladrub (0777) v roce 2017

Příloha č. 38: Trojice křížů v Plesné (0030, 0031, 0032) v roce 2010 a 2015

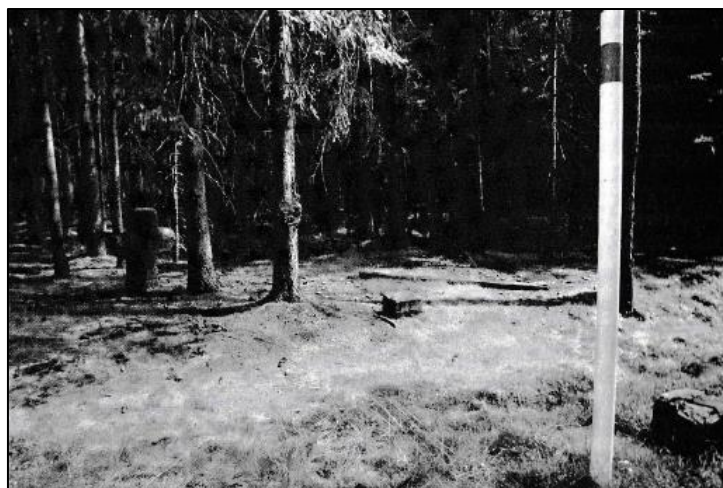
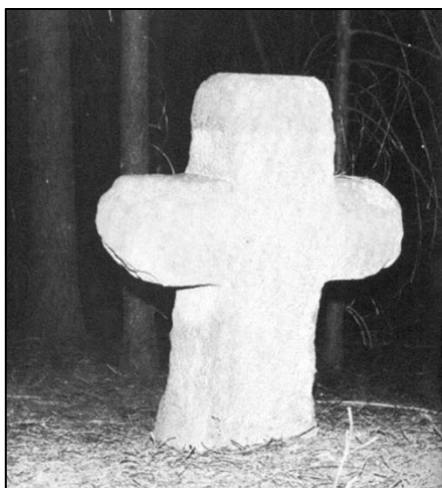
Příloha č. 39: Kříž v Lomničce (0049) v roce 2002 a 2014

Příloha č. 40: Kříž v Dolní Hraničné (0051) v roce 2015

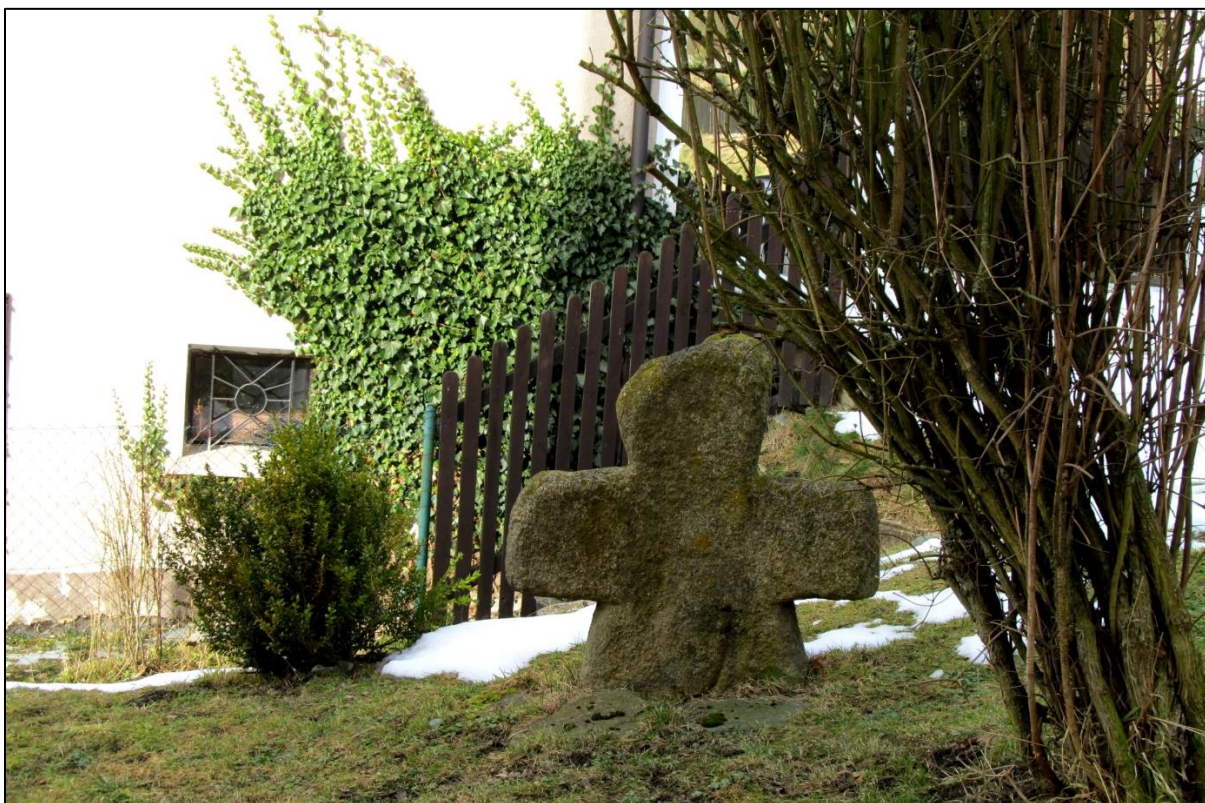
Příloha č. 41: Kříž v Horní Hraničné (0052) v roce 2015

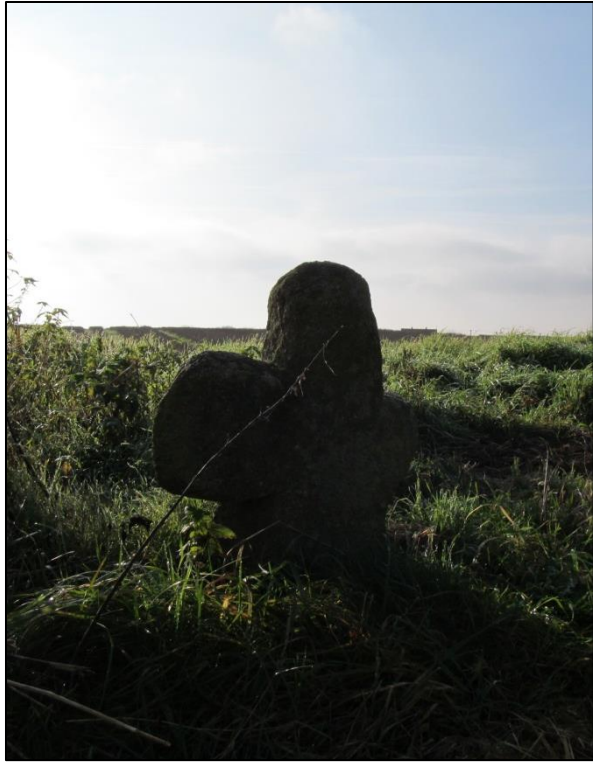
Příloha č. 42: Kříž v Horní Hraniché (0053) v roce 1977, 1983 a 2015

Příloha č. 43: Kříž u Maraka (0020) v roce 2015

Příloha č. 44: Kříž v Podhradí (0021) v roce 2015

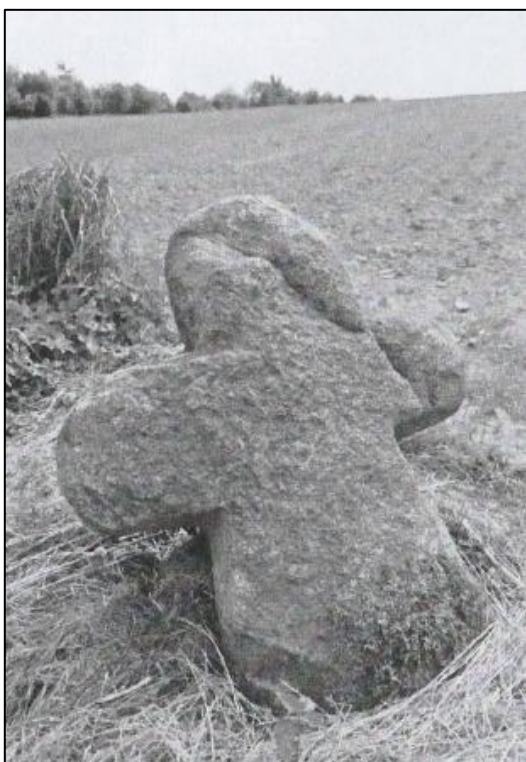
Příloha č. 45: Kříž u Dvorku (0036) v roce 1983 a 2014

Příloha č. 46: Kříž v Povodí (0958) v roce 1940 a 2014

Příloha č. 47: Kříž u Vlkovic (0779) v roce 1998 a 2017

Příloha č. 48: Kříž v Závěšíně (0055) v roce 1999 a 2017

Příloha č. 49: Fotografie zakládajících členů Společnosti pro výzkum kamenných křížů
(1984)